

Ottar Grepstad

På parti med språket?

Nynorsk kultursentrum

Ottar Grepstad

På parti med språket?

Språkpolitikk i partiprogramma 1906–2005

Nynorsk kultursentrum
Ørsta 2004

SMÅSKRIFTER FRÅ IVAR AASEN-TUNET

Artiklar, foredrag, notat, utgreiingar om aktuelle faglege eller språkpolitiske spørsmål. Innhaldet står for forfattarens rekning. Alle småskriftene er tilgjengelege på www.aasentunet.no

1. Ottar Grepstad: *Nynorsk i opplæringa: kunnskap, kultur og kvalitet*. 41 s. Februar 2004
2. Ottar Grepstad: *På parti med språket? Språkpolitikk i partiprogramma 1906–2005*. 84 s. September 2004

Nynorsk kultursentrum, Indrehovdevegen 176, N-6160 Hovdebygda
Telefon 70 04 75 70, faks 70 04 75 71, admin@aasentunet.no

Innhald

Forord	5
Språk og parti	7
Førstegongsbruk av språkpolitiske signalord	23
Signalord i partiprogram 1906 – 2005	25
Det norske Arbeidarparti	27
Framstegspartiet	33
Høgre	37
Kristeleg Folkeparti	43
Raud Valallianse	49
Senterpartiet	57
Sosialistisk Venstreparti	68
Venstre	75

© 2004 Ottar Grepstad og Nynorsk kultursentrum

ISBN 82-92602-03-8

Forord

Språkpolitikk dreiar seg i dette skriftet både om norsk for etniske nordmenn, språka til nasjonale minoritetar og til dei nya miljøa av innvandrarar og flyktningar. Synspunkt på den tradisjonelle framandspråkundervisninga i skulen er derimot ikkje med.

Dokumentasjonen er stort sett henta frå databasen *Vi vil..! Norske partiprogrammer 1884 – 1997*, utgitt på cd-rom av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste i 1997. For 2001 har eg supplert med eigne søk på nettstadene til partia, og for 1997 er nokre få avsnitta henta frå nynorskversjonane i *Nynorsk faktabok 1998*.

Alle utdraga er frå valprogramma for stortingsval. I tillegg har partia, særleg i seinare tiår, gjerne også prinsippprogram. Om vegen stundom kan vere lang frå valprogram til votering eller komitéinnstilling i Stortinget, er det endå lengre frå prinsippprogrammet til handling. Kva som måtte stå i prinsippprogramma, er difor ikkje teke med her.

Programma seier kva partia vil gjere, ikkje kva dei har gjort. Valprogramma bør likevel ikkje undervurderast. Valprogramma er grunntekstar som både medlemmer, veljarar og motstandarar hentar fram når dei treng det. Det som der står, er til tider resultatet av langvarige politiske dragkampar, andre gonger meir tilfeldige resultat av endelause voteringar der nokon kvar kan misse oversynet over kva dei eigentleg er for eller mot, men ofte også fintenkte formuleringar som skal flytte posisjonar eller ta vare på det indre samhaldet.

Eg har redigert saman utdraga og utelate det som ikkje seier noko spesifikt om språkpolitikk. Difor gir til dømes ikkje avsnitta om samepolitikk eller innvandringspolitikk noko heilskapleg bilete av det partia står for. Det vil også vere slik at politiske standpunkt i andre delar av partiprogramma verkar inn på eller er viktige føresetnader for dei språkpolitiske synspunkta, men dette har eg måtta sjå bort frå. Alle sitat står uendra frå kjeldene; heller ikkje moglege trykkfeil er endra.

Framstillinga er konsentrert om dei partia som no spelar ei parlamentarisk rolle i Noreg eller som ligg nær til å gjere det, og som representerer ein viss politisk kontinuitet. I det innleiande essayet peikar eg på noko av det som kan lesast ut av dei mange programma. Her er eg Oddmund L. Hoel takk skuldig for nokre viktige kommentarar og påminningar. Takk også Lars S. Vikør og Morten Søberg; sistnemnde har gjort meg merksam på at studiar i partiprogram har ei aukande interesse innanfor statsvitenskapen. Sommaruniversitetet i Oslo arrangerte såleis eit perspektivrikt kurs om dette i 2002 under leing av professor Hans-Dieter Klingemann frå Berlin.

Kva eit skrift som dette kan føre til, veit førebels ingen. Det einaste sikre er at skriftet vil bli oppdatert kvart fjerde år, første gongen alt våren 2005, når partia har vedteke valprogramma sine for perioden 2005–2009.

Ivar Aasen-tunet, september 2004

Ottar Grepstad

Språk og parti

FØR STORTINGET SETTE PUNKTUM for den store sidemålsdebatten 17. juni 2004, var spørsmålet om nynorsk i skulen blitt ein del av valkampen 2005. Fleire parti hadde behov for eigne profileringar i saka. Dermed blei ein del av dei avsluttande debattane og etterslengane i pressa prega av det som lenge har vore den fordummande sida av norsk partipolitikk: At eg høyrer kva du seier, men eg veit at det er noko anna du vil, og det er at du eigentleg er mot det du seier du er for. Denne sinnelagsetiske kveruleringa er lite anna enn eit effektivt bidrag til å halde oppe misnøya med partipolitikarar i store veljargrupper.

Kva er det så partia faktisk seier og har sagt at dei vil gjere i språkpolitikken? Kor viktige er dei som arenaer for språkpolitikk? Kor mykje vekt har partia faktisk lagt på dette emnet i valprogramma sine frå 1885 fram til i dag? Den som skaffar seg ei cd-plate med databasen *Vi vil ...! Norske partiprogrammer 1884-1997* frå Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, puttar plata inn i pc-en, søker på ein del stikkord og supplerer med eigne utdrag frå programma for perioden 2001-2005, kan slumpe til å hamne i nærleiken av nokre svar på slike spørsmål, utan å gjere krav på anna enn nokre fragment av historia om språkpolitikken i partiprogramma.

Eg så gjorde.

Ord

Eg sette opp i alt sytten signalord som på ulike måtar ville representere uttrykk for språkpolitiske refleksjonar og standpunkt i partia. Alfabetisk ordna blei lista slik: bokmål, dialekt, folkemål, jamstelling, kvensk, landsmål, morsmål, målform, målføre, nynorsk, riksmål, samisk, samnorsk, sidemål, skriftkultur, skriftspråk, talemål. Eg såg med vilje bort frå ordet *norsk*, for her meinte eg det gjaldt å sjå etter kva partia sa når dei og viss dei gjekk under den overflata som ordet *norsk* representerer.

Bruken av desse orda seier ikkje så mykje om kva dei enkelte partia faktisk meiner, men dei er ein god målestokk for kor generelle eller presise partia har vore. Ordjakta femner om både prinsippprogram og valprogram.

I første omgang såg eg etter kven som først tok dei ulike nemningane i bruk. Sjølv om ordrekkja ovanfor har dei nynorske skrivemåtane, var bokmål så dominerande målform i partiprogramma at det var nødvendig å søkje på tilsvarende bokmålsord, til dømes ”jamstilling” for ”jamstelling”. Ymse rettskrivingsvariantar måtte eg også ta høgd for. Resultatet er ordna på s. 23-25. Grunlaget er søk i programma til sytten parti som har stilt til val i det aktuelle tidsrommet. Dette er dei partia som var dei politisk viktigast over kortare eller lengre tid på 1900-talet.

Dei første nemningane skriv seg frå valprogramma i 1906. Før den tid eksisterte ikkje språkpolitikk som kategori i valprogramma. Det var dette året Noregs Mållag blei skipa, natta før Venstre samlast til landsmøte i Oslo, og unionsoppløysinga var ikkje eingong blitt årsgammal. Begge delar har ganske sikkert gjort språkpolitiske spørsmål til aktuell partipolitikk.

Venstre er det partiet som flest gonger er først ute med nye språkpolitiske begrep. Det gjeld både for ”bokmål”, ”folkemål”, ”landsmål”, ”målform”,

Tabell 1
Førstegongsbruk av signalord i valprogramma

Landsmål	1906	Venstre, Samlingspartiet
Jamstelling	1906	Samlingspartiet
Skriftspråk	1906	Samlingspartiet
Riksmål	1909	Høgre
Bokmål	1909	Venstre
Folkemål	1915	Venstre
Samnorsk	1918	Venstre
Målføre	1927	Senterpartiet
Nynorsk	1930	Venstre, Arbeiderdemokratene
Dialekt	1936	Arbeiderdemokratene
Målform	1949	Venstre
Morsmål	1961	Arbeidarpartiet
Samisk	1961	Høgre
Talemål	1973	AKP (m-l)
Sidemål	1977	Venstre, Kristeleg Folkeparti, Framstegspartiet
Kvensk	1981	Høgre
Skriftkultur	1985	Senterpartiet

”nynorsk”, ”samnorsk” og ”sidemål”. Høgre kjem først med orda ”riksmål”, ”samisk” og ”kvensk”. Arbeiderdemokratene til Johan Castberg stikk av med ”dialekt”, og det gjer dei alt i 1936. Ordet var då på plass som eit allment brukt ord i norsk. Neste parti ut med det ordet var likevel først Senterpartiet i 1969. Då var det enno mange år til dei første aksjonane på landsplan for å styrkje dialektane si stilling. At noko var på gang, var nok ein aksjon i Oslo seinhaustes 1968 eit uttrykk for. Då fekk Studentmållaget i Oslo til ein avtale med prestisjehandelshuset Steen & Strøm om at julehjelpene kunne få bruke dialektane sine. I valkampen 1973 er det så AKP (m-l) som tidstypisk og for første gong bruker dialekt-synonymet ”talemål” i partiprogrammet. Ordet ”målføre” blir brukt no og då, men mellom Senterpartiet i 1927 og RV i 1989 er det mange parti som surrar omkring og bruker ordet som synonym for ”målform”. Slik blir det stadfesta at dette omgrepet har hatt ein svak posisjon utanfor dei språkvitskaplege miljøa og at det er og blir eit forvirrande ord.

Arbeidarpartiet styrte mykje i norsk politikk utover på 1900-talet, men i språkpolitikken var dei berre først ute med ordet ”morsmål”, i 1961. Så la dei ordet

vekk att heilt til 1997. Dette ordet kom på moten i 1980-åra, då helst i samband med etniske minoritetar.

Det var uventa å oppdage at det var Høgre som først tematiserte ”samisk” som ei språkpolitisk sak, og som også var først til å bruke den etniske nemninga ”kvensk”. Så konsekvent som den rådande fornorskingspolitikken var, er det derimot mindre uventa at eg måtte heilt til 1961 for å finne eit uttrykk for at denne fornorskingspolitikken må justerast. Før 1960-åra var omme, hadde alle partia som gjekk til val fanga opp dette ordet. Unntak: NKP. Først i 1981 kom ordet ”kvensk” i bruk. Det seier noko om kor svakt denne kulturtradisjonen har stått og kor politisk uinteressant den lenge var. Men lenge blei både ”kven” og ”kvensk” rekna som rasistiske ord; det var ”finsk” som var den aksepterte nemninga. Venstre hadde alt sidan 1969 peikt på behova til dei finsktalande. Nettopp i 1980-åra blei det etter kvart politisk viktig for desse å omtale seg som kvenar og markere ein eigen kulturtradisjon. Hadde så noko parti sagt noko om lappisk før dei tok opp det samiske spørsmålet? Nei.

”Bokmål” og ”nynorsk” blei frå 1929 dei offisielle avløysarorda for ”riksmål” og ”landsmål”. Venstre tok straks i bruk ”nynorsk”, men ”bokmål” har vore lite brukt av partia like fram til i dag. Den mest opplagde grunnen er vel at det ikkje har vore nødvendig å omtale det dominerande språket med namns nemning. Det inneber også at der aldri er blitt utvikla ein reell tospråkspolitikk.

Men, vil lesaren tenkje: Du har jo gløymt det viktigaste av alle orda, det som så mange snakka om våren 2004. ”Sidemålet”, kva med ”sidemålet? Nei, det er ikkje eg som har gløymt det. Det er partia som ikkje har brukt det. Ikkje eitt parti tok ordet i sin programmatisk munn før 1977. Venstre hadde derimot éin gong, i 1906, sagt klart frå om at dei ønskte obligatorisk eksamen i begge målformene i gymnaset. Etterpå sa ingen noko om dette før i 1977.

Då tok både Venstre, Kristeleg Folkeparti og Framstegspartiet *sidemål* inn i sitt politiske ordtilfang. I 1981 kom SV etter, Høgre i 1985, Senterpartiet først i 1993, mens Arbeidarpartiet faktisk venta heilt til 2001 før dei sa noko om denne

Tabell 2 Parti utan signalord i valprogramma

Målføre	15
Riksmål	14
Samnorsk	14
Folkemål	13
Kvensk	13
Landsmål	13
Skriftkultur	13
Talemål	11
Bokmål	10
Målform	9
Morsmål	8
Sidemål	8
Jamstelling	8
Dialekt	7
Nynorsk	7
Skriftspråk	5
Samisk	5

saka i programform. Heilt fram til stortingsperioden 2001-2005 var saka for partia eit spørsmål om for eller mot obligatorisk skriftleg sidemål. Berre to parti hadde ved eitt høve gått inn for at sidemålsundervisninga måtte styrkjast pedagogisk, i 1985, men berre då: Høgre og Kristeleg Folkeparti.

Det var ikkje tilfeldig at sidemålspolitikken fekk sine første uttrykk i 1977. Store utdanningspolitiske reformer endra grunnstrukturane i norsk skule på denne tida. Heile årskull skulle no forholde seg til nynorsk i ungdomsskulen, svært mange også i den nye vidaregåande skulen. Sidemålspolitikken blei dermed både allmenn og relevant. Denne nye situasjonen møtte Framstegspartiet med å opne for endringar, medan både Venstre og Kristeleg Folkeparti markerte status quo. I 1993 var det så mykje dragkamp i Høgre om språkpolitikken at partiet gjekk til val utan å seie noko om saka i programmet sitt, før dei i 1997 kom ut med det avgjerande vedtaket sitt om å gå over til valfri sidemålsundervisning.

Ikkje rart at spørsmålet om nynorskens plass i skulen blei ei av dei vanskelegaste sakene for regjeringa Bondevik våren 2004.

Kva er det så partia ikkje har snakka om? Tabell 2 syner iallfall kva ord som *ikkje* blei nytta av partia i dei ulike valprogramma. Lista over ikkje-ord seier

ganske mykje. ”Målføre” er ikkje noko funksjonelt ord i det heile; partia bruker det lite, og svært få av dei greier å bruke det i rett tyding. Når ordet blir nytta, er det helst som synonym for ”målform” – som er noko heilt anna. Så seint som i 2001 blingsa Kristeleg Folkeparti med dette Av 17 parti er det 13 som enno har til gode å ta opp det kvenske spørsmålet. Det var også svært mange parti som let vere å programfeste noko om samnorskpolitikken i dei tiåra den var aktuell. Heile 13 parti har enno ikkje gjort ”skriftkultur” til eit bruksord i valprogramma, men ordet er nytt og innhaldet truleg for vagt for ikkje-fagfolk. Meir alvorleg er det nok at eit fleirtal av partia heller ikkje har sagt noko spesifikt om ein politikk som gjeld for det dominerande skriftspråket, bokmålet.

Dei signalorda som eit fleirtal av partia har brukt i programma sine, er – i popularitetsrekkjefølgje: ”samisk”, ”skriftspråk”, ”nynorsk” og ”dialekt”.

Når ”kvensk” er blant dei minst brukte orda og ”samisk” er det mest brukte, anar det meg at forholdet mellom språkpolitikk og partiprogram ikkje er heilt godt. At eit tema kan mangle i programmet til eit parti ved eitt val, skriv eg på kontoen for slump. Når ord og tema manglar ved val etter val, er det tale om noko heilt anna. Då er det eit uttrykk for at partiet sine politiske perspektiv ikkje fangar inn emnet eller ikkje gjer det viktig nok.

Parti

Ordlista for norsk språkpolitikk femner såpass vidt at bruken av desse orda er eit barometer for det språkpolitiske engasjementet til partia. Di fleire av nemningane eit parti bruker, di større meiner eg altså det språkpolitiske engasjementet er. Eg trur ikkje det er fordi eg har vore medlem i Venstre sidan 1971 at eg ikkje blir overraska over å finne nettopp Venstre høgt oppe på lista i tabell 3. Partiet har brukt heile fjorten av dei seksten signalorda eg hadde plukka ut. For meg er det også symptomatisk at ”riksmål” er det eine av dei to signalorda partiet aldri har

Tabell 3 Signalord i valprogramma

Senterpartiet	17
Venstre	15
SV	11
Høgre	11
RV	11
Arbeidarpartiet	10
Kristeleg Folkeparti	9
Arbeiderdemokratene	7
AKP (m-l)	7
Det Liberale Folkeparti	5
Fremskrittspartiet	4
Samlingspartiet	3
SF	3
Nasjonal Samling	1
Frisinnede Venstre	1
NKP	1
Moderate Venstre	0

brukt i noko partiprogram. At Senterpartiet ville kome høgt, var heller ikkje uventa, men at dette er det einaste partiet som har brukt alle nemningane? At dei fleste andre av dagens parti ligg noko over midten, er derimot som ein kunne vente. Både SV og RV er for nye parti til at dei kunne omtale ”landsmål” eller ”samnorsk” i programma sine. Høgre og Arbeidarpartiet skulle med si lange historie likevel ha kunna brukt fleire av signalorda – men orda var truleg ikkje viktige nok for dei.

I den andre enden av skalaen er FrP suverent blant dei partia som no er representerte på Stortinget. Berre tre av dei tretten signalorda finn eg at i valprogramma aktive i norsk politikk. Og dei to orda dei har brukt, er ”samisk” (!) og ”sidemål” i 1977, og ”målform” i 1997. Politisk sett er plasseringa til Høgre og Arbeidarpartiet meir interessant. På førehand tenkte eg at KrF ville kome høgare opp og Høgre lengre ned. I staden viste det seg at Høgre til dømes var det tredje partiet som tok i bruk ordet ”nynorsk” i programma sine, etter Venstre og Arbeiderdemokratene, men før Senterpartiet og KrF. ”Høgre vil verna det norske målet mot all tvang. Bokmål og nynorsk må få veksa fritt og naturleg. Foreldri må få ha sin fulle rett til å velja mål og målform i skulebøkene til borni,” vedtok

Høgre i 1953. Den formuleringa gjekk att i mange Høgre-program utover i 1950- og 60-åra.

Det partiet som i store delar av 1900-talet hadde flest veljarar, Arbeidarpartiet, omtalte verken "landsmål", "nynorsk" eller "bokmål" i eitt einaste partiprogram før det 20. hundreåret var omme. Først i 2001 greidde dette partiet å programfeste ein presis språkpolitikk – etter å ha gjennomført fleire av dei viktigaste språkpolitiske reformene på 1900-talet og etter å ha gått i bresjen for fleire nynorsktiltak.

Overraskinga er likevel Kristeleg Folkeparti. Av dei partia som er representerte på Stortinget i dag, er det berre Framstegspartiet som har brukt færre av signalorda. Blant nynorskbrukarane er det ingen parti som får fleire røyster enn nettopp Kristeleg Folkeparti. Her er det noko som tyde på at signalord åleine ikkje seier nok.

Program

Iallfall før den tyske okkupasjonen var det lite norske parti hadde å melde om kulturpolitikk generelt i programma sine. Utanrikspolitikk, økonomisk politikk og næringspolitikk iblanda ein dæsj sosialpolitikk, det var det partia gjekk til val på før 1940. Programma var korte, men likevel ganske myndige. I 1906 gjekk til dømes Venstre til val på eit program i ni punkt. Punkt 5 gjaldt språkpolitikken: "Fortsat arbeide for reisningen af det norske maal, bl. a. ved, at den ene skriftlige prøve til artium blir paa landsmaal."

At kulturpolitikk ikkje blir tema i ein valkamp, har altså lite å gjere med den moderne samfunnsutviklinga. Norske parti har sjeldan gjort noko stort nummer av kulturpolitikk. I den norske politiske tradisjonen har det vore lite plass til kulturpolitiske spørsmål. Veljarundersøkingar frå dei siste tiåra får godt fram kva saker veljarane legg stor vekt på. Kulturpolitikk generelt og språkpolitikk spesielt

har aldri rangert høgt på dei listene. Partia hadde ingen slike sosiologiske eller statsvitskaplege innsikter å stø seg til når dei skulle forme sine politiske valstrategiar tidleg på 1900-talet. Kontakt med veljarane hadde dei likevel, og dei visste heilt sikkert mykje om kva ulike veljargrupper var opptekne av. Å tru noko anna ville vere ei arrogant undervurdering av den strategiske klokskapen deira. Mangelen på kulturpolitikk i partiprogramma i store delar av 1900-talet er difor eit symptom på veljarinteresser og kva samfunnskonfliktar som dominerte.

Heile forklaringa er dette likevel ikkje. Partiprogramma er sjølv sagt også eit uttrykk for partia si sjølvforståing av kva det vil seie å vere eit politisk parti, og kva som er politikken emne. Dette var det ei påfallande politisk semje om på tvers av partiskilja. Når så mange parti i så mange år legg vekt på næringspolitikk og økonomisk politikk, syner det at det var dette som var dei viktigaste scenene for utøving av folkevald makt.

Grunnleggjande prinsipp i norsk språkpolitikk blei etablerte gjennom stortingsvedtak i 1885 (jamstelling), 1892 (skulemål), 1907 (obligatorisk sidemål ved eksamen artium) og 1930 (lov om målbruk i offentleg teneste). Desse vedtaka kom på plass uavhengig av det dei fleste partia snakka om i valprogramma sine. Partia var truleg blitt viktigare arenaer for slike språkpolitiske debattar mot slutten av 1900-talet enn dei var i dei første tiåra i det hundreåret. Enkeltpersonar i samspel med utanomparlamentariske organisasjonar har truleg hatt meir å seie enn dei landsmøtevedtaka som fekk si endelege form i dei programma partia gjekk til val på.

Signalord seier altså ikkje alt om språkpolitikken i dei programma partia har gått til val på. For å kome vidare henta eg difor like godt ut samtlege språkpolitiske formuleringar frå dei sentrale partia gjennom heile 1900-talet.

Det viser seg merkeleg nok at språkpolitikk høyrer den seinare tida til. Vel er det så at Venstre var der med sine synspunkt kvart år frå 1906, og at Venstre dermed er det einaste partiet som har markert språkpolitiske standpunkt ved kvart einaste val gjennom hundre år. Det har også Senterpartiet gjort, når dei berre kom i

gang, som Bondepartiet i 1921. Så langt stemmer det bra med Stein Rokkans analysar av motkulturane i norsk politikk. Men Kristeleg Folkeparti manglar. Dei programfestar ikkje noko som helst om språkpolitikk før 1973, førti år etter at dei var blitt stifta. Berre Arbeidarpartiet av 1877 slår den rekorden. Arbeidarpartiet skreiv ikkje éitt ord om språkpolitikk i noko valprogram før 1945, og var ordknapp i desse spørsmåla tvers gjennom alle regjeringsåra sine like til 1981. Den formuleringa partiet brukte i 1945-programmet seier likevel at partiet har no drive med språkpolitikk før, ja: *fortsatt* arbeid for ... Fram til 1981 hadde Arbeidarpartiet vore med og gjennomført mange store reformer i norsk språkpolitikk, men altså uavhengig av kva som stod i partiprogrammet. Uttrykket *folkemål* har gjerne vore knytt til nettopp dette partiet, ikkje minst via Halvdan Koht. I valprogramma var det likevel Venstre som brukte det årvisst mellom 1915 og 1936, med ein etterslengjar i 1953, før Arbeidarpartiet kom etter i 1945, 1949 og 1953.

Tilfellet Arbeidarpartiet kan seie noko om kva status valprogramma hadde. Var det kanskje ikkje så viktig kva som stod i desse dokumenta? Er det heller noko som har kome i seinare år? Omfanget av dokumenta kan tyde på det. I 1884 nøgde Venstre seg med dette vesle avsnittet som partiprogram:

Repræsenantskabet udtaler at Hævdelsen af den parlamentariske Statsskik og Tilslutningen til Ministeriet Sverdrup bør være Venstres Program for kommende Stortingsvalg. Saafremt ikke Jurysagen og Hærordningssagen vedtages af indeværende Storting og faar Regjeringens Stadfæstelse, bør tillige disse to Sager opstilles som Programsager.

Då partiet skulle vedta program før valet i 1885, var det mange som aksjonerte i form av brev og opprop for å få med også eit målpolitisk standpunkt. Det greidde dei ikkje.

Valprogramma blei verande korte i mange tiår. Det var først utover i 1930-åra og særleg etter 1945 at dei svulma opp til dokument der alt skulle seiast. I seinare år er valprogramma blitt så store at dei er uoversiktlege både i manuell

form og ved digitale søk. Det hender formuleringar dukkar opp fleire stader i same programmet, men med noko ulikt meiningsinnhald. Sjølv for dei som skriv desse kollektive tekstane røyner det altså på. Når eit landsmøte er kollektiv redaksjon, går det gjerne slik.

Frå 1945 kom utdanning og ulike sosiale emne meir med, men enno før 1960-åra var språkpolitikk noko dei færraste partia tok opp i valprogramma. At språksaka ikkje var nemnd i Fellesprogrammet av 1945, kan ha to grunnar: Anten var ikkje dette oppfatta som viktig nok då, eller så var partia ikkje samde nok. Nettopp i 1981, då også Arbeidarpartiet skriv eit meir fyldig språkavsnitt i programmet sitt, det er då partia rettar meir merksemd mot språkpolitikk. 1981 er dermed første året alle dei store partia går til val med språkpolitikk i bagasjen. Rett nok heiter det seg på denne tida at no er den gamle språkstriden slutt, men slik ser det ikkje ut i partiprogramma. Det er som nemnt først no partia til dømes set ord på kva dei meiner om sidemålsundervisninga i skulen.

Likevel er det ikkje nynorsk, og aller minst bokmål, partia no skriv mest om. Dei nye innvandrarkulturane krev løysingar på nye spørsmål, og frå 1970-åra har samiske miljø mobilisert kraftig for si sak. Alt før Alta-aksjonen i 1979-81 har mange parti formulert standpunkt her. Kristeleg Folkeparti er det partiet som først formulerer eit omfattande samepolitisk program. Det gjer dei i 1973, mange år før dei kan seiast å ha ein tilsvarande vedteken nynorskpolitikk.

Nettopp i 1981 kom Arbeidarpartiet etter. Dei hadde altså gått inn i den vanskelegaste kulturkonflikten i etterkrigstida utan eit klart landsmøtevedtak i ryggen.

For dei ulike nasjonale etniske minoritetane og dei nye innvandrarkulturane utviklar partia meiningar, og endrar dei på visse punkt etter kvart. Samepolitikken eser ut i omfangsrrike og detaljrrike standpunktavsnitt som imponerer både i vilje og presisjon. Med direkteval til Sametinget kjem fleire parti etter kvart også opp med eigne samepolitiske manifest. At eit parti som Framstegspartiet ikkje har sagt noko særleg til nynorskens fordel i dei tretti åra partiet har eksistert, er så si sak. Eit

interessant faktum som nærmar seg det kuriøse, er at partiet i 1977 programfesta eit positivt syn på styrking av samisk språk og kultur. Det ser det ut til å vere den einaste gongen Framstegspartiet har programfesta noko positivt om samisk kultur.

Det er altså i 1981 det skjer. Dette året skriv Høgre for første gong *språk* i programmet sitt, ikkje *sprog*. Meir politisk tyngd ligg det nok i det faktum at frå 1980-åra utviklar partia også omfattande språkpolitiske strategiar for innvandrarkulturane. Språksida av den nye innvandringa er det Senterpartiet som først tek opp, i 1973. Så følgjer Venstre, Høgre, KrF og SV etter i 1977, og i 1981 FrP, RV og Ap.

Iallfall på eitt viktig punkt endrar meiningane endrar seg i dei fleste partia utover i 1980- og 90-åra. Fleire parti legg vekt på at innvandarmiljøa må få ta vare på sine egne kulturar og morsmål i Noreg. Etter kvart blir likevel dette standpunktet modifisert, for eit anna spørsmål krev no svar: Skal innvandarane ha obligatorisk norskundervisning? Ja, seier Framstegspartiet i 1981, men ikkje så kategorisk som dei gjer seinare. Ja, seier også Venstre det året, men partiet er tydelegare i 1993. Då er også Senterpartiet komen inn på det sporet. I 1997 har alle dei andre partia følgt opp. Alle er ikkje like eintydige eller kategoriske, men spørsmålet er no tydeleg blitt ei sak dei må forholde seg til. Samstundes som partia aukar avstanden til den tidlegare fornorskingspolitikken overfor samane, samlar dei seg i stor grad på avgjerande punkt om ein fornorskingspolitikk overfor innvandarane. Dette er truleg dei tydelegaste språkpolitiske endringane partia imellom etter 1945.

Resonnement

Di grundigare partia går inn i desse viktige spørsmåla, di meir kortfatta blir dei gjerne om den norske delen av språksaka. Den tradisjonelle delen av norsk språkpolitikk har i eit par tiår vore prega av partipolitisk idétørke. Her er det langt

mellom dei nye smakfulle drammane i partiprogramma utover i 1980- og 90-åra. Knappt nokon tek til orde for tiltak som verkeleg kan utvide bruksområdet for nynorsk.

Lenge var det Venstre som var først ute med dei nye meiningane. Partiet ville ha ei form for jamstelling på offentlege kontor alt i 1915; mållova kom i 1930. Og i 1949 tok Venstre til orde for lærebøker på nynorsk, tjue år seinare utdjupa til kravet om lærebøker til same tid og til same pris, fleire år før dette blei den store aksjonssaka blant målfolk. Likevel er det nok rett å seie at Venstre fram mot slutten av 1900-talet mista noko av dette offensive grepet. Eller rettare sagt: Etter kvart som fleire parti formulerte dei språkpolitiske posisjonane sine, er det som om nytenkinga glipp hos nokon kvar.

No vel, der har vore forsøk. Seinare tiders debatt om domenetap og større utfordringar for norsk språk er så vidt fanga opp i situasjonsanalysane i partiprogramma, men tiltakslistene er korte. Senterpartiet og Venstre programfestar i 1981 at det er viktig å verne norsk språk mot uheldig utanlandsk påverknad. Fire år seinare må nokon har aksjonert, for då programfestar Kristeleg Folkeparti og Senterpartiet denne identiske formuleringa: ”at norsk brukes som arbeids- og administrasjonsmål i nye bransjer som for eksempel i olje- og dataindustrien”. Også Venstre og SV har med denne saka det året. Fire år seinare har alle partia gløymt heile greia. Fire parti programfestar i 2001 at dataprogram må liggje føre på både nynorsk og bokmål: Venstre, Senterpartiet, SV og RV. Venstre prøver seg i 1993 og 1997 med eit framlegg om å etablere ein nynorskspråkleg teaterskule, men dét bryr ingen andre parti seg om. Det blir med det eine forsøket då Venstre i 1973 vedtek at ”arbeidet med morsmålet blir høgt prioritert blant dei vitskapelege oppgåvene”. Det har diverre ingen andre sagt verken før eller seinare.

I staden er språkpolitikken blitt halden på det jamne og etter kvart velkjende: Der det er tale om nynorsk, er arenaene nesten utan unntak skule, forvaltning og NRK. Eg synest også at eg påfallande ofte finn ei forståing av språk som kulturarv

heller enn arbeidsreiskap i framtida. Partia liker heller å snakke om å verne, halde i hevd og sikre eller å styrkje, og dei er tryggare på kva enn på korleis.

Dette blir særleg synleg i seinare tiår. Utover i 1990-åra endrar partia skrivemåten i partiprogramma sine. Til då hadde det vore vanleg med ein enkel situasjonsanalyse og så kortare eller lengre lister med tiltak forma som strekpunkt. Etter kvart blei det mindre må og vil, og meir kva dei arbeider for. Tidlegare tiårs klare (stundom iallfall) standpunkt blei no langt på veg bytta ut med utgreiande, resonnerande og argumenterande avsnitt. Partia kunne ikkje lenger nøye seg med å seie kva dei meiner. No måtte dei også grunngi standpunkta, og aller helst rettferdiggjere dei gjennom resonnement og argument. Hos Arbeidarpartiet og Framstegspartiet blei dette synleg særleg frå 1997, Kristeleg Folkeparti endra skrivemåten sin svært tydeleg i 2001, Høgre og SV ikkje fullt så tydeleg same året. Senterpartiet og Venstre er dei to partia som har gjort minst ut av dette til no.

Meir resonnement og argumentasjon fører til lengre tekstar. Frå 1970-åra blei partiprogramma generelt mykje lengre enn dei hadde vore før. Eg trur det heng saman med at partia blei meir profesjonelle organisasjonar og at dei formelle avgjerdsprosessane dermed også blei viktigare. Om dei fleste partia lenge hadde vore utan ei vedteken språkpolitisk plattform, hadde dei likevel ikkje vore utan ein faktisk språkpolitikk. I mange parti var der personar som var sterke premissleverandørar når slike saker kom opp: ein Halvdan Koht og ein Helge Sivertsen i Arbeidarpartiet, ein Nils Lavik og Kjell Bondevik i Kristeleg Folkeparti. Slik var det nok også i Høgre. Men i seinare år, då personane fekk meir og meir merksemd i politiske diskusjonar, blei det samstundes viktigare enn før å ha standpunkta formelt forankra i eigen organisasjon. Så var ikkje personar alt likevel.

No har partia teke endå eit steg i retning av den lange teksten. Det opnar programma for fleire lesarar og deira eigne synspunkt og motargument. Likevel manglar partia framleis det eg vil kalle ein allmenn og prinsipiell språkpolitikk som er noko meir enn å repetere gode (som regel) meiningar om nynorsk.

Også språkpolitikk tek tid å forme. Arbeidarpartiet er ein hundreårlang illustrasjon på det og eit døme på at programma på langt nær seier alt om den samla og faktiske språkpolitikken til partia. I ei slik framstilling må både tekst, kontekst og programprosessar analyserast. Dømet er konkretisert i hovudoppgåva *Det norske arbeiderparti og språkstriden 1903-1937* av Åshild Rykkja (Oslo 1978).

Fram mot landsmøtet i 1930 hadde partiet hatt ei eiga programnemnd i arbeid for å lage eit kultur- og språkprogram. På landsmøtet var det likevel eit utsetjingsframlegg frå landsstyret som blei vedteke: ”Uten at partiet på det nuværende tidspunkt tar stilling til sprogspørsmålet, bemyndiger landsmøtet komiteen og centralstyret til å arbeide videre med spørsmålet i henhold til det som er fremlagt av komiteen.” Tre år seinare blei dokumenta om dette frå 1930-landsmøtet sende ut utan at saka kom opp på landsmøtet. Først i 1936 papirfesta landsmøtet i Arbeidarpartiet eit språkpolitisk standpunkt. Halvdan Koht gjorde framlegget og landsmøtet vedtok dei fire orda samrøystes: ”Bredere plass til folkemålet.”

Til valet dette året trykte partiet ein brosjyre med både prinsippprogram, arbeidsprogram og stortingsprogram. Der kom ikkje dei fire orda med. Utan å vite noko sikkert undrast Rykkja om dei har falle ut fordi dette hadde vore eit benkeframlegg under landsmøtet. Men før valet trykte partiet også brosjyren ”Arbeid og trygge kår for alle!”. Der heiter det at ”Arbeiderpartiet fortsetter sitt arbeid for å nå frem til et felles sprog i landet på det norske folkemålets grunn. Regjeringen arbeider med spørsmålet om en ny rettskrivning, som skal bringe de to skriftsprog nærmere sammen.”

Først når ein veit dette gir ordbruken til partiet i 1945 meining, der det heiter at partiet *fortsatt* vil arbeide for eitt språk på folkemålets grunn.

Benkeframlegg frå Halvdan Koht var meir enn eit grep frå ein mektig enkeltperson. Vedtaket i 1936 var ein førebels konklusjon på den språkpolitiske prosessen som partiet hadde baska med iallfall frå tidleg i 1920-åra. Som Tranmæl

sjølv oppsummerte i 1936: ”Drøftelsene av denne sak for seks år siden har virket til at kravet er brutt igjennem i partiet; vi vil fram til frigjøring *også* i sproglig henseende.” Fram mot 1950-åra var det nettopp dette partiet som i samla flokk gav samnorskpolitikken den provoserande tyngda.

Den som berre les partiprogramma, kunne altså kome til å konkludere med at språkpolitikken ikkje er stort meir enn tretti år gammal. Men det er aldri nok å lese valprogram åleine.

Førstegongsbruk av språkpolitiske signalord

Landsmål: Venstre, 1906

Fortsat arbeide for reisningen af det norske maal, bl. a. ved, at den ene skriftlige prøve til artium blir paa landsmaal.

Landsmål: Samlingspartiet, 1906

At fortsatte Arbeidet for Sprogets Fornorskning. Hvad enten man mener, at Sprogets Fornorskning bør ske paa Grundlag af det almindelige Bogsprog, eller tror, at Landsmaalet bør danne Grundlaget for Norges nationale Skriftsprog, bør dette forskjellige Syn ikke være til hinder for at hævde begge Sprogs Ligeberettigelse og Ligestillen i det offentlige Liv og gennem Undervisningen at sikre, at Ungdommen erhverver fyldestgjørende Kundskab i begge Sprog.

Jamstelling: Samlingspartiet, 1906

At fortsatte Arbeidet for Sprogets Fornorskning. Hvad enten man mener, at Sprogets Fornorskning bør ske paa Grundlag af det almindelige Bogsprog, eller tror, at Landsmaalet bør danne Grundlaget for Norges nationale Skriftsprog, bør dette forskjellige Syn ikke være til hinder for at hævde begge Sprogs Ligeberettigelse og Ligestillen i det offentlige Liv og gennem Undervisningen at sikre, at Ungdommen erhverver fyldestgjørende Kundskab i begge Sprog.

Skriftspråk: Samlingspartiet, 1906

At fortsatte Arbeidet for Sprogets Fornorskning. Hvad enten man mener, at Sprogets Fornorskning bør ske paa Grundlag af det almindelige Bogsprog, eller tror, at Landsmaalet bør danne Grundlaget for Norges nationale Skriftsprog, bør dette forskjellige Syn ikke være til hinder for at hævde begge Sprogs Ligeberettigelse og Ligestillen i det offentlige Liv og gennem Undervisningen at sikre, at Ungdommen erhverver fyldestgjørende Kundskab i begge Sprog.

Bokmål: Venstre, 1909

Lojal gjennomføring av stortingsbeslutningen av 1885 og av lovene om like vilkaar for landsmaalet og det almindelige bokmaal.

Riksmål: Høgre, 1909

Partiet ser i Riksmaalet Grundlaget for vor fremtidige Sprogudvikling. Det vil støtte Arbeidet for Rigsmaalets Vext i national Styrke.

Samnorsk: Venstre, 1918

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemaal fortsettes paa grunnlag av stortingsvedtaket av 1885 saaledes:

Vort skolevesen maa ordnes slik, at der paa alle trin i den almene opplæring skal findes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til at bruke det norske folkemaal i alle skoler, ogsaa fagskoler.

Der maa snarest mulig bli sat i gang flere gymnasier med helnorsk undervisning.

Det norske folkemaal skal efter hvert gis plads i lovgivningen og paa offentlige kontorer.

Samtidig bør man fremme al national vokster som fører frem til et samnorsk maal.

Målføre: Senterpartiet, 1927

Fortsat arbeide for at naa frem til et skriftsprog, bygget paa de norske maalfører.

Nynorsk: Venstre, 1930

Fortsatt arbeid for gjenreising av det norske folkemål. Nynorsk gis jevn gode vilkår med bokmålet i administrasjon og lovgiving.

Nynorsk: Arbeiderdemokratene, 1930

Det norske folkemål gjenreises til hovedmål i vårt land. Nynorsken må få sin lovlige rett i administrasjon, lovgivning og skole.

Dialekt: Arbeiderdemokratene, 1936

Det norske folkemål må gjenreises som hovedmål i vårt land.

Nynorsk skriftmål gis større plass i offentlig stell og styre, lovgivning og kirke. Bygdenes dialekter utnyttes i den muntlige og skriftlige undervisning i de første skoleår.

Målform: Venstre, 1949

Likestilling av de to målformene gjennomføres fullt ut. Arbeidet for å få lærebøker på begge mål påskyndes.

Morsmål: Arbeidarpartiet, 1961

I alle skoleslag må elevene få innføring i samfunnsfag, kunst og litteratur og også få bedre opplæring i å bruke sitt morsmål skriftlig og muntlig.

Samisk: Høgre, 1961

Man må også aktivt tilgodese samisk kultur og sprog.

Talemål: AKP (m-l), 1973

Likestilling for nynorsk skriftmål i statens institusjoner. Ingen undertrykking av folkets rett til å bruke sin dialekt. Skriftspråket skal bygge på folkets talemål.

Sidemål: Framstegspartiet, 1977

FP vil stille sine folkevalgte representanter fritt i språkspørsmål, også i spørsmålet om fortsatt obligatorisk skriftlig sidemålsundervisning i skolen.

Sidemål: Venstre, 1977

Gå inn for at opplæring i sidemål skal halde fram som obligatorisk fag i dei vidaregåande skolane

Sidemål: Kristeleg Folkeparti, 1977

At opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres.

Kvensk: Høgre, 1981

Tiltak for å verne den spesielle kvæn-kultur må støttes

Fleire parti hadde omtalt den same kulturen som finsk tidlegare; først ute var Venstre i 1969.

Skriftkultur: Senterpartiet, 1985

Språket er vårt nasjonale identitetsmerke og en forutsetning for at Norge skal kunne utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Behovet for en levende og nyansert skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier.

Signalord i norske partiprogram 1906 – 2005

Tabell

Last ned som Excel-fil frå same nettside som dette skriftet

Det norske Arbeidarparti

2001

Språket er nøkkelen til vår identitet og til vårt fellesskap, til deltakelse og ytring. Derfor må begge våre norske målformer og vårt rike dialektmangfold sikres gode vekstvilkår. Nynorsk må fortsatt være et likeverdig skriftspråk i Norge og nynorsk som administrasjonsmål må styrkes, slik at målet om minst 25 % bruk sikres. Obligatorisk sidemålsopplæring i skolen må beholdes.

Hvis lesingen taper terreng, er det alvorlig for et lite språksamfunn som det norske. Dette gjelder både for bokmål, nynorsk og samisk. Arbeiderpartiet vil særlig prioritere formidling av litteratur til barn og unge.

Samar

Kulturarven vår har kunstnerisk egenverdi, samtidig som den setter oss bedre i stand til å forstå historien. Den er et viktig tilskudd til videre utvikling av både norsk og samisk kunst og kultur. Når næringsstruktur og bosettingsmønster endres, får det følger for kulturminnene.

I samarbeid med Sametinget bør også staten bidra til å styrke det samiske kulturlivet på bred basis.

Som et viktig grunnlag for sin samepolitikk legger Arbeiderpartiet til grunn at staten Norge opprinnelig er etablert på territoriet til to folk - samer og nordmenn - og at begge folkene har den samme rett og det samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Denne prinsipielle likeverdigheten er klart slått fast i grunnlovparagraf 110 a.

Man har også erkjent at det gjennom lang tid var offisiell politikk at det samiske språket og den samiske kulturen skulle bort. Formålet med den nye politikken er ikke å gi samene en særstilling, men å rette opp de negative virkningene av det som har skjedd tidligere.

I Norge er det tre samiskspråklige områder - nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Alle områdene har ulike språk. Særlig gjelder dette sørsamisk område hvor både tale- og skriftspråket er svært forskjellig fra de andre områdene. Dette vil Arbeiderpartiet vektlegge i sin politikk.

Kommunene er helt sentrale i å gi enkeltmenneskene de samiske språk- og kulturtilbud de har krav på og rett til. Sentrale myndigheter bør derfor i nær dialog med Sametinget bidra til at kommunene kan gjennomføre praktiske tiltak for at de innbyggerne som ønsker det, kan ha en trygg samisk fremtid.

Rekruttering og utdanning av fagfolk med bakgrunn i samisk språk og kultur er viktig for alle deler av offentlig virksomhet. Det er også viktig at det blir gitt barnehagetilbud for samiske barn, tilpasset det enkelte barns samiske språk og kultur. Tidlig språkopplæring er den sikreste vei til flerspråklighet.

Et moderne samfunn har behov for aktive og engasjerte medier som holder et høyt nivå. Det gjelder både presse, radio, og TV. Sametinget er her en viktig premissleverandør.

I tråd med disse målsettingene har Arbeiderpartiets landsmøte også vedtatt et eget samepolitisk manifest. Der går man inn for konkrete tiltak på en rekke samfunnsområder for å fremme en utvikling i retning av reell likestilling mellom samisk og norsk kultur.

Innvandrarar

Innvandrerbefolkningen i Norge er en sammensatt gruppe, bestående av mennesker med ulike bakgrunn og ulike livserfaringer. Arbeiderpartiet ønsker integrering, forstått som at alle skal ha de samme rettigheter og de samme plikter som samfunnsborgere. Ingen skal diskrimineres og

hindres i å delta. Arbeiderpartiet vil hindre at det vokser fram dype sosiale skillelinjer basert på etnisk opprinnelse.

Arbeidsledigheten er høyere blant de med innvandrerbakgrunn enn i befolkningen for øvrig, og mange er overkvalifiserte for arbeidsoppgavene de utfører. Dette hindrer deltakelse og integrering, og det er sløsing med verdifulle ressurser. Derfor vil vi forbedre opplegget for godkjenning av utdanning og gi bedre mulighet til å bygge på den utdanningen man har med seg. Språkopplæringen skal styrkes.

Å beherske norsk språk er nøkkelen til inkludering og til deltakelse. Norskopplæring skal være obligatorisk og gjennomføres i rimelig tid etter ankomst til Norge. Den skal omfatte både flyktninger, asylsøkere og de som får oppholdstillatelse som følge av familiegjennomføring. Men også innvandrere som mangler norskkunnskaper etter lang tid, bør få tilbud om opplæring. Opplæringstilbudet skal tilpasses den enkelte, være intensivt og ta sikte på å nå et målbart nivå. Hovedvekten skal ligge på språkopplæring, men også samfunnskunnskap og arbeidspraksis skal ha en plass i opplæringen.

Kvinner med innvandrerbakgrunn er en like mangfoldig gruppe som innvandrerbefolkningen som helhet. De har, som alle andre, rett til deltakelse i samfunnet, til språkopplæring og kvalifisering for arbeid, dersom det er nødvendig. For at mulighetene skal være reelle for kvinnene, må det gis tilbud om barnepass. Arbeiderpartiet vil ikke godta at noen isoleres i familien og hindres i å delta i samfunnslivet. Det strider mot vårt krav om likestilling.

1997

Språket vårt er den viktigste enkeltfaktoren av betydning for kommunikasjon, samhandling og opprettholdelse av en felles identitet. Det å beherske språket er også avgjørende for å kunne benytte de demokratiske rettighetene fullt ut. Vår språkpolitikk skal derfor baseres på folks naturlige talemål og retningslinjer vedtatt av Stortinget. Morsmål er så viktig at det ikke kan overlates til sterke private aktører å bestemme utviklingen alene. Våre dialekter skal aksepteres, og våre to skriftformer skal sikres likeverdige kår. Norsk og samisk må bevare evnen til selvstendig ordutvikling. Dette står ikke i motsetning til en smidig og fordomsfri holdning til berikende påvirkning utenfra.

Samar

Samene er del av det norske samfunnet, men er samtidig bærere av en urfolks- og minoritetskultur det må gis rom for å bevare og utvikle. Levende samiske samfunn er selve grunnlaget for en bred videreføring av samisk kultur. Vi vil styrke samisk kulturaktivitet fordi dette er avgjørende for å styrke samisk identitet og selvbevissthet, og fordi det gir viktige impulser til kulturlivet og til samfunnet for øvrig. Kulturaktivitet gir majoriteten i det norske samfunnet kunnskap om det samiske. Dette kan bidra til økt forståelse og til nye muligheter for den samiske befolkningen. Det skal gis gode muligheter for etablering av arbeidsplasser innen samisk husflid, duodji. Kulturaktiviteter rettet mot barn og unge som har rot i det samiske, skal vektlegges særskilt. Den samiske idrettsbevegelsen skal få offentlig støtte.

Vi vil at samiske elever fullt ut skal kunne beherske det samiske og norske språket. Det skal legges vekt på flerspråklighet og på å gjøre elevene i stand til å fungere godt i et flerkulturelt samfunn. Retten til undervisning i og på samiske språk må gjelde for alle samiske barn i grunnskolen som har samisk som sitt talemål. Voksne som på grunn av fornorskningspolitikken ikke fikk anledning til å lære samisk i skolen, skal gis tilbud om dette først og fremst gjennom voksenopplæringstiltak.

Norsk og samisk må bevare evnen til selvstendig ordutvikling. Dette står ikke i motsetning til en smidig og fordomsfri holdning til berikende påvirkning utenfra.

Innvandrarar

Både i statlige mottak og etter bosetting skal tiltakene overfor flyktninger i større grad planlegges i et tilbakevendingsperspektiv. Det innebærer å legge til rette for at medbrakt kompetanse kan holdes ved like, og for at ny kunnskap og ferdigheter som kan anvendes i hjemlandet, blir tilført. Dette står ikke i motsetning til undervisning i norsk språk og samfunnskunnskap, som gjør det mulig for flyktningene å få brukt og fornyet sin kompetanse under oppholdet i Norge.

For å intensivere og sikre integreringsprosessen, vil Arbeiderpartiet at opplæring i norsk skal være obligatorisk for alle flyktninger og innvandrere. Språkopplæringen skal tilpasses den enkelte og ta sikte på å nå et fastsatt målbart nivå. Opplæringstilbudet må både kvantitativt og kvalitativt bygges ut i samsvar med denne målsettingen.

Barn av fremmedspråklige foreldre har behov for samvær med norskspråklige, også i førskolealder. Tilstrekkelig utbygging av barnehager til en pris folk kan betale er et viktig virkemiddel for å oppnå integrering. Det bør i tillegg utvikles tilbud om deltidsplasser og åpne barnehager der foreldrene kan være med. Barn som har foreldre fra en språklig minoritet, bør i god tid før skolestart få testet sine norskkunnskaper. Vi vil at det, når det er nødvendig, skal gis tilbud om norskopplæring som en forberedelse til skolegangen. Det vil likevel være noen som ikke makter å følge med i undervisningen, dersom den kun foregår på norsk i alle fag. Tospråklig opplæring bør derfor gis på alle nivåer under høyere utdanning. Hensikten med tospråklig undervisning og opplæring i morsmål må være å sette elevene bedre i stand til å mestre norsk og ha fullt utbytte av undervisningen i andre fag. Målet er at elevene skal ha gode norskkunnskaper etter endt skolegang, og at de har hatt godt utbytte av undervisningen for øvrig. Dette krever nivåtilpasset undervisning og jevnlig evaluering av elevene. Opplæringstilbudet for tospråklige lærere og barnehageassistenter må bli bedre for å møte behovet.

Kvinner med bakgrunn i enkelte minoriteter kan være i en særlig vanskelig stilling. Noen lever nesten isolert uten tilstrekkelige kunnskaper om norsk språk og samfunnsnivå. En slik situasjon er ikke forenlig med våre mål om likestilling, og det skaper problemer i forhold til barna. Kvinner i en slik situasjon bør systematisk følges opp med norskundervisning og kunnskap om helse- og samfunnsforhold.

1993

Internasjonaliseringsprosessen gir nye impulser, men øker også presset på vår kultur. Felles verdier, felles språk og levevilkår er grunnlaget for en felles identitet. Arbeiderpartiet vil derfor arbeide for å utvikle og bevare vår kulturarv ikke bare som en forpliktelse overfor oss selv, men overfor det internasjonale samfunn.

Arbeiderpartiet ser på kulturpolitikken som en sektorovergripende oppgave. Vi vil styrke vårt kulturpolitiske engasjement i tiden som kommer. Vår følelse av kulturell identitet er sterkt knyttet til det mangfold vårt språk representerer. Vi vil ta vare på det særpreg i norsk kultur som springer ut av den store bredden, det folkelige engasjementet og den frivillige innsatsen.

Samar

Samene må fortsatt gis mulighet til å styrke og utvikle sitt språk og sin kultur.

Innvandrarar

Norge er et flerkulturelt samfunn. Vårt mål er gjennom aktivt arbeid å skape et samfunn som gir alle muligheter til deltakelse og livskvalitet. De kulturer og tradisjoner vi blir tilført gjør samfunnet vårt rikere og mer spennende. Vi ønsker at alle stilles krav til og får tilbud som er tilpasset deres situasjon og de ressurser de rår over. Det er spesielt viktig å sikre innvandrere og flyktninger norskopplæring.

1989

Evnen til å beherske språk er grunnleggende for mye læring i voksen alder. Det er nødvendig å sikre norsk som hovedfag i skolen og et godt tilbud av fremmedspråk også i grunnskolen.

En større bruk av billedmedier kan svekke vår evne til å bruke språket. Det må derfor legges stor vekt på å oppøve evnen til å bruke vårt norske språk, både skriftlig og muntlig. Et rikholdig tilbud av skjønnlitteratur, faglitteratur, tidsskrifter og presse er viktig for dette.

- Arbeide for å styrke norsk språk og språklig likestilling.
- Stille krav om enklere saksbehandlingsrutiner og forståelig språk i kommunale saksdokumenter.

Samar

- Gi samisk kultur muligheter til å utvikle seg på samenes egne premisser.

Innvandrarar

- Styrke norskundervisningen for innvandrere og flyktninger.
- Stimulere til framveksten av publikasjon på innvandrernes eget språk for flest mulig grupper.
- Styrke morsmåloplæringen.
- Arbeide for at innvandrerkvinner får et tilpasset tilbud om språkopplæring og muligheter til utdanning og arbeid.

1985

Utviklingen på mediesektoren er preget av økende internasjonalisering både når det gjelder etermediene og de trykte. Det øker valgmulighetene for den enkelte og kan gi verdifulle impulser og et rikere mediebilde. Men det betyr også en hardere konkurranse for de mediene som har et særlig ansvar for norsk kultur, identitet og språk. Det kan bare møtes ved at våre egne medier blir enda bedre til å ivareta disse hensynene på et kvalitetsmessig best mulig nivå. Det krever at vi må ha enheter på nasjonalt nivå som er sterke nok og dyktige nok til å hevde norsk programvirksomhet med tiltrekkende tilbud for hele befolkningen. Et særlig ansvar har en overfor barna som i stor grad har behov for og er avhengig av sendinger på det norske språket.

- Arbeide for økt språklig likestilling i styringsverk, offentlige institusjoner og i egen organisasjon.
- Stimulere tiltak som styrker respekten for dialektene og skaper et fritt språklig miljø.
- Stille strengere krav til språklig tydelighet og enkelhet i lovverket, særlig for lover og regler som retter seg mot allmennheten.

Samar

Samene er en minoritetsgruppe i det norske samfunnet med et særpreget livsmønster og kulturgrunnlag. Samene har krav på respekt og støtte for å kunne videreutvikle sin kultur og bevare sitt språk.

Det er en sentral politisk oppgave å styrke grunnlaget for samisk kultur og livsmønster, og derved styrke samenes identitet og mangfold i den nasjonale kulturarv. Som ledd i dette, og for å bedre samenes levekår, må næringsgrunnlaget i de samiske bosettingsområdene styrkes og arbeidsplassene sikres. Samfunnet må utvikle en helhetlig politikk for samenes rettigheter og levekår

Arbeiderpartiet vil:

- Sikre samene grunnlag for å utvikle et næringsliv som gir muligheter for et særegent samisk kulturliv.
- Styrke samiske tradisjoner, kultur og språk, blant annet ved å øke tilgangen på samisk litteratur, samiske læremidler og samisk teater.
- Utdanne et tilstrekkelig antall samisktalende lærere.

- Styrke samisk språk som offisielt språk ved siden av norsk i de samiske distriktene.

Innvandrarar

- Styrke morsmålsundervisningen i barnehager og skoler. Økt statlig støtte til morsmållærere og støtteundervisning er nødvendig.
- Styrke norskundervisningen for innvandrere og flyktninger.

1981

Folks muligheter til bruk av eget språk er viktig. Det skaper trygghet og kulturell tilhørighet.

- Arbeide for økt språklig likestilling i styringsverket, offentlige institusjoner og egen organisasjon.
- Styrke morsmålsundervisningen og gjøre det mulig for alle å skaffe seg lærebøker på den målform de ønsker.
- Arbeide aktivt for språkrøkt innen arbeids- og samfunnsliv for å hindre at ekspertspråk skal stenge folk ute fra viktig samfunnsinformasjon.
- Stimulere tiltak som styrker respekten for dialektene og skaper et fritt språklig miljø.

Samar

- Samiske tradisjoner, kultur og språk skal styrkes bl.a. ved å øke tilgangen på samisk litteratur og samiske læremidler.
- Det utdannes et tilstrekkelig antall samisktalende lærere.
- Samisk språk styrkes som offisielt språk i de samiske distrikter.

Innvandrarar

Mennesker fra fjerntliggende land og kultur utgjør nye språklige og etniske minoriteter.

Innvandrerne gir et verdifullt kulturbidrag til samfunnet. Det gir muligheter for kontakt med andre livsformer og trosretninger.

1977

Vidare arbeid for auka språkleg jamstelling i skuleverket.

1973

Ingen ting

1969

Ingen ting

1965

Ingenting

1961

I alle skoleslag må elevene få innføring i samfunnsfag, kunst og litteratur og også få bedre opplæring i å bruke sitt morsmål skriftlig og muntlig.

Spørsmålet om en bedre ordning for utgivelse av lærebøker på begge målfører utredes.

1957

Ingen ting

1953

Norsk språknemnd støttes så den gjennom vitenskapelig forskning kan følge språkutviklingen og fremme arbeidet for et felles skriftspråk på folkemålets grunn.

1949

Fortsatt arbeid for et samnorsk skriftspråk på folkemålets grunn.

1945

Fortsatt arbeid for å nå fram til et samnorsk mål på folkemålets grunn.

1936

Bredere plass til folkemålet.

1933

Ingen ting

1930

Ingen ting

1927

Ingen ting

1924

Ingen ting

1921

Ingen ting

1918

Ingen ting

1915

Ingen ting

1912

Ingen ting

1909

Ingen ting

1906

Ingen ting

Framstegspartiet

2001

Norsk skole preges i stadig større grad av reduserte norskkunnskaper blant elever på grunnskolenivå. Det er en utvikling som er svært bekymringsverdig, og Fremskrittspartiet mener at den tvungne sidemålsundervisningen bidrar til å redusere elevenes motivasjon i norskfaget, og å forstyrre elevenes språkoppfatning. Fremskrittspartiet vil derfor fjerne den tvungne skriftlige sidemålsundervisningen, og isteden tilby faget som valgfag. Muntlig sidemål kan inngå som en naturlig del av den ordinære norskundervisningen. De krav som stilles i deler av offentlig forvaltning om å kunne beherske begge språkformer, vil Fremskrittspartiet fjerne.

Samar

Fremskrittspartiet vil:

- Avskaffe tvangso pplæring i grunnskolen etter Samisk læreplan hvor foreldre, foresatte eller barn motsetter seg bruk av denne.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet mener at det for å kunne bli norsk statsborger bør stilles krav om selvforsørgelsesevne, samfunnsforståelse og tilstrekkelige norskkunnskaper. Det må også stilles krav om minimum 7 års botid, regnet fra tidspunktet for innvilgelse av søknad om oppholdstillatelse eller asyl.

Fremskrittspartiet mener innvandrene har plikt til å tilpasse seg det norske samfunnet. De må tilegne seg tilfredsstillende norskkunnskaper, som må være det felles språk. De problemer den enkelte innvandrere måtte møte på forskjellige samfunnsområder som følge av manglende norskkunnskaper, forutsettes løst ved innvandrerens eget [sic]. I likhet med norske foreldre plikter innvandre foreldre å sørge for at barn som er født i Norge har tilstrekkelige kunnskaper i norsk ved inntreden i det norske skoleverk (kfr. barneloven § 30).

Fremskrittspartiet vil arbeide aktivt for å få etablert en samfunnskontrakt etter dansk modell mellom innvandre ren og det norske samfunnet. Kontrakten skal pålegge samfunnet å tilby innvandre ren et introduksjonsprogram som inkluderer språkundervisning og kurs i samfunnsforståelse. I kontrakten plikter innvandre ren å ta del i programmet.

Fremskrittspartiet mener det er viktig at barn med innvandre rbakgrunn får et godt tilbud om norskopplæring, noe som vil gjøre det lettere å bli integrert i det norske samfunnet. Fremskrittspartiet er uenig i påstanden om at morsmålsopplæring er en forutsetning for norskopplæring, og mener derfor morsmålsopplæring er foreldrenes ansvar.

Fremskrittspartiet vil:

- At tilfredsstillende kunnskaper i norsk språk og samfunnsforståelse samt avleggelse av troskapsløfte mot Norge settes som vilkår for å oppnå norsk statsborgerskap. For å kunne bli norsk statsborger, må man gi avkall på tidligere statsborgerskap.
- At det påses at alle innvandre rforeldre på samme måte som norske foreldre overholder sitt foreldre ansvar i henhold til barneloven og sikrer barns rett til utdanning etter opplæringsloven og andre relevante lover.
- At opplæring i morsmål ikke skal være et offentlig ansvar.

1997

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti. Det bygger på Norges Grunnlov, norsk og vestlig tradisjon og kulturarv med basis i det kristne livssyn.

Sidemålsstilen innebærer sløsing med elevenes tid, og den svekker morsmålskunnskapene. Veien burde forlengetst være åpen for en omlegging, der muntlig sidemål blir tillagt større vekt via et stort utvalg av forfattere og tekster. Skriftlig sidemål i grunnskolen bør få status som valgfag, da bare et fåtall av våre yrkesgrupper må beherske begge målformer skriftlig. Leseferdighet og kjærlighet til det som er skrevet på sidemål tas best vare på ved å øke tidsrammen for høytlesning og stille lesning fremfor å streve med skriftlig fremstilling. Antall nynorskbrukere vil neppe synke selv om skriftlig eksamen fjernes. Tvert imot vil eleven med nynorsk som morsmål få langt mer tid til å konsentrere seg om eget språk og bli mer motivert for å beholde det i yrkessammenheng.

Fremskrittspartiet vil:

- Avskaffe obligatorisk skriftlig sidemålsopplæring og tilby dette som valgfag. Den muntlige delen integreres naturlig i undervisning og eksamen.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet mener innvandrerne har plikt til å tilpasse seg det norske samfunn. De må tilegne seg tilfredsstillende kunnskaper i norsk, som må være det felles språk. De problemer den enkelte innvandrer måtte møte på forskjellige samfunnsområder som følge av manglende norskkunnskaper, forutsettes det at innvandrerens selv må ta initiativet til å få løst. Det er innvandrerforeldrenes plikt til, på samme måte som det er norske foreldre sin plikt, etter barnelovgivningen, å sørge for at barn født i Norge har tilstrekkelige norskkunnskaper når de presenteres for opptak i de ordinære offentlige skoler.

- At tilfredsstillende kunnskaper i norsk skriftlig og muntlig settes som vilkår for å oppnå norsk statsborgerskap.

1993

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti. Det bygger på Norges Grunnlov, norsk kulturarv og tradisjon og vestlig kulturarv, med basis i det kristne livssyn.

- Avskaffe obligatorisk sidemålsopplæring og tilby dette som valgfag. Den muntlige delen integreres naturlig i undervisningen.

Innvandrarar

Gjennom å stille krav til innvandrere om deltagelse i norskundervisning som vilkår for å motta offentlige særytelser som f.eks. sosialhjelp, vil kommunikasjonen mellom nordmenn og innvandrere og mellom innvandrere fra ulike opprinnelsesland sikres ved at norsk blir felles språk for alle. Svake kunnskaper i norsk er også en viktig årsak til at innvandrere har problemer med å få innpass på arbeidsmarkedet, eller som gjør at de ikke følger "normal" yrkeskarriere. I denne sammenheng vil Fremskrittspartiet særlig understreke betydningen av tilfredsstillende norskkunnskaper for innvandrerkvinner slik at de får mulighet til å bryte ut av en vanligvis meget uheldig isolert stilling i nærsamfunnet.

Fremskrittspartiet vil påpeke at langsiktige virkninger og konsekvenser for den norske samfunnsutvikling av innvandrings- og flyktningepolitikken også må tas i betraktning når denne utformes. Det må være en målsetning å forebygge at det oppstår fremtidige konflikter med grunnlag i befolkningsgrupper med forskjellig bakgrunn. Forebyggende tiltak i tillegg til en aktiv integreringspolitikk vil også kunne være å bidra til at alle innvandrerforeldre er seg sitt foreldreansvar bevisst. Innvandrerbarn som er født i Norge må bl.a. sikres norskopplæring i småbarnsalderen, slik at de er i stand til å følge ordinær skolegang når slik begynner.

Foreldreansvaret pålegger også alle foreldre å sørge for at barnas rett til skolegang og deltagelse i alle fag sikres. Eventuell undervisning i eget morsmål og kulturell egenart anses for å være en privatsak som innvandrerne selv må ta ansvaret for.

Fremskrittspartiet vil:

- Sikre innvandrere og deres barn opplæring i norsk, også som vilkår for offentlige særytelser. Undervisning for å bevare innvandreneres morsmål og kulturelle egenart anses som en privatsak.
- Innføre et krav om tilfredsstillende kunnskaper i norsk skriftlig og muntlig som kriterium for å oppnå norsk statsborgerskap.
- At de generelle programposter under avsnittet om innvandring også gjøres gjeldende for flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag der disse ansees for relevante, som f.eks. norskopplæring og integrering.

1989

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti. Det bygger på Norges grunnlov, norsk kulturarv, tradisjon og vestlig kulturarv, med basis i det kristne livssyn.

Fremskrittspartiet mener det er svært viktig at elevene får skikkelig opplæring i norsk. Å beherske norsk er utgangspunktet for all videre opplæring. I dag tar sidemålsundervisningen svært mye av undervisningstiden i norskfaget.

Fremskrittspartiet vil:

- At sidemålsundervisningen gjøres valgfri, såvel i grunnskolen som i den videregående skolen.
- Fremskrittspartiet vil oppheve lov om språkbruk i offentlig tjeneste.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet vil:

- Gi innvandrere og deres barn opplæring i norsk. Undervisning i innvandreneres morsmål anses som en privat sak.

1985

Fremskrittspartiet er et liberalistisk parti som bygger på Norges grunnlov og norsk kulturarv, utviklet gjennom århundrer med gjensidig påvirkning mellom norsk tradisjon og de bærende hovedelementer i vestlig kulturarv med basis i det kristne livssyn.

Fremskrittspartiet ser det som svært viktig at elevene får skikkelig opplæring i sitt morsmål. Å beherske morsmålet er utgangspunktet for all videre opplæring. I dag tar sidemålsundervisningen svært mye av undervisningstiden i norskfaget.

Fremskrittspartiet vil:

- At skriftlig sidemålsundervisning gjøres valgfri, såvel i grunnskolen som i den videregående skolen.
- I grunnskolen bør det gis obligatorisk undervisning i muntlig sidemål. I den videregående skolen gjøres denne undervisningen valgfri.
- Styrke språkfagenes stilling i skolen.

Innvandrarar

Fremskrittspartiet vil:

- Gi Innvandrere og deres barn opplæring i norsk. Undervisning i innvandreneres morsmål anses som en privat sak.

1981

FrP bygger på Norges grunnlov og norsk kulturarv, utviklet gjennom århundrer ved gjensidig påvirkning mellom norsk tradisjon og de bærende hovedelementer i vestlig kulturarv med basis i et kristent livssyn og gjentatt senere i FN's Menneskerettserklæring.

Fremskrittspartiet vil:

- opplæring i norsk sidemål gis kun muntlig uten eksamenskrav.

Innvandrere

Fremskrittspartiet vil:

- innvandrere gis opplæring i norsk språk og norsk levemåte. De forventes deretter å tilpasse seg det norske samfunn.
- opplæring i eget morsmål anses som en privatsak både organisasjonsmessig og finansielt.

1977

FP's holdning til samfunn, skole, kulturliv og sentrale samfunnsinstitusjoner har som utgangspunkt det verdifulle i norsk historisk arv, norsk livsstil, språk og tradisjoner.

FP tar avstand fra at skoleelever utsettes for språkpolitiske eksperimenter. FP mener for øvrig at språkstriden i Norge ikke egner seg for partipolitisk virksomhet. I FP er det tilhengere og medlemmer fra alle språkleire. FP vil stille sine folkevalgte representanter fritt i språkspørsmål, også i spørsmålet om fortsatt obligatorisk skriftlig sidemålsundervisning i skolen.

Samar

FP vil støtte samiske skoler og arbeide for å bevare samisk språk og kultur.

1973

ALP tar avstand fra at skoleelever gjøres til gjenstand for språkpolitiske eksperimenter.

Høgre

2001

Høyre vil arbeide for å verne og holde i hevd våre to skriftspråk, og for å beholde norsk skriftkultur som en bærebjelke i vårt kulturliv. I tråd med dette vil Høyre endre Norsk Språkråds formålsparagraf om å "støtte opp om utviklingstendenser som på lengre sikt fører målformene nærmere sammen".

For å styrke det faglige innholdet i skolen, vil Høyre øke antallet undervisningstimer på småskoletrinnet. Det økte timetallet skal særlig brukes til undervisning i norsk, matematikk og engelsk. Lese- og skriveferdigheter er en forutsetning for å tilegne seg annen kunnskap, mens matematikk er et viktig redskap med stor betydning for kritisk og logisk tenkning.

Høyre vil gjøre den skriftlige sidemålsundervisningen valgfri [i videregående skole].

Samar

I respekt for den samiske kulturarven vil Høyre støtte opp om bevaring og videreutvikling av samisk språk og kultur.

Innvandrarar

Innvandring har gitt oss et flerkulturelt samfunn med innslag av flere språk, religioner og levemåter. Om vi bevarer balansen mellom individuell frihet og personlig ansvar, gir mangfoldet vekst i både åndelige og materielle verdier, så vel for samfunnet som for den enkelte. Innslag av nye kulturer er en berikelse for vårt samfunn.

Høyre har de samme mål for politikken overfor innvandrere som for nordmenn for øvrig. Ethvert individ skal ha muligheten til å realisere seg selv og sine evner, være selvhjulpne og i stand til å forsørge seg og sin familie, og ha muligheter for aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnslivet.

Høyre mener at alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk. Høyre vil stille krav om at alle nyankomne fremmedspråklige skal gjennomføre norskopplæring for å kvalifisere den enkelte til å greie seg både i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Alle barn bør kunne norsk før de begynner på skolen. Det bør etableres tilbud i nærmiljøet som sikrer dette.

Høyre mener at språkopplæringen bør lede frem til en test som kvalifiserer den enkelte til videre utdanning eller til arbeidslivet.

Morsmålsopplæring bør være et ansvar som tilligger familien og frivillige organisasjoner. For enkelte er det imidlertid riktig å benytte morsmålsundervisning som et pedagogisk virkemiddel i undervisningen.

1997

Arbeide for å verne og halde i hevd dei to skriftspråka våre, og for å behalde norsk skriftkultur som ein berebjelke i kulturlivet vårt.

Høgre vil:

- Gjere den skriftlege sidemålsundervisninga valfrie [i vidaregåande skule].

Innvandrarar

Høyre vil:

- At flyktninger og asylsøkere som bor i Norge skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet som nordmenn, med de begrensninger som eventuelt følger av ikke å være norsk

statsborger. Alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk.

- Fjerne statlig finansiering av morsmålsundervisning.
- Bedre norskopplæringen for dem som ønsker å bosette seg permanent i Norge. Det skal kunne kreves enten gjennomført minimumsopplæring eller dokumenterte minimumskunnskaper i norsk. Det timetall som tilbys bør økes i forhold til dagens ordning, og det må gis nivåtilpasset undervisning med avsluttende prøve.
- Sikre innvandrere og flyktninger rett til å utøve sin kultur og religion innenfor de rammer norsk lov setter. Kulturelt og religiøst mangfold er en positiv gevinst for det norske samfunnet. Frihetsbegrensninger for eller undertrykking av f. eks. innvandrerkvinner kan imidlertid ikke aksepteres selv om det er begrunnet i kultur og tradisjoner.

1993

Ingen ting

Innvandrarer

Kontakten mellom nasjoner og kulturer er verdifull. Innvandrere og flyktninger som mottas i Norge må få beholde og praktisere sin kultur og religion. Det gir det norske samfunn større mangfold.

Stadig flere elever har et annet morsmål enn norsk eller samisk. Høyre mener at gode norskkunnskaper er grunnleggende for integrasjon i det norske samfunnet. Høyre mener at undervisning i annet morsmål må foregå utenfor skoletid, f.eks. i regi av innvandrersorganisasjonene.

Høyre mener flyktninger og asylsøkere som bor i Norge, skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet som nordmenn. Alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk.

1989

Høyre vil styrke språkundervisningen på alle nivåer innen utdanningen.

Høyre legger stor vekt på arbeidet for å verne og holde i hevd våre to skriftspråk, og for å beholde norsk skriftkultur som den viktigste bærebjelken i vårt kulturliv.

Samar

Høyre vil bevare og styrke samisk kultur og språk og støtter de fellesnordiske initiativ for å styrke samekulturen. Retten til opplæring i og på samisk lovfestes.

Elever med samisk bakgrunn må få en fullgod undervisning i sitt morsmål og sin kultur.

Innvandrarer

Tospråklige elever må sikres en grundig undervisning i norsk, slik at de stilles på lik linje med andre elever i sin skolegang. Når man behersker morsmålet og norsk tilstrekkelig som grunnlag for annen læring må det vurderes å legge morsmålsundervisningen utenom skoletiden, f.eks. i regi av innvandrersorganisasjoner. Frigjorte ressurser kan brukes til å styrke norskundervisningen.

Innvandrer- og flyktningegrupper som gjennomfører spesielle tiltak for å opprettholde egen kultur og egenart bør få offentlig støtte innenfor rammen av de generelle støtteordninger for kulturaktiviteter i kommuner og fylker.

1985

Høyre vil fortsatt legge vekt på tradisjon, fasthet og nyanserikdom i våre skriftspråk og arbeide for toleranse mellom språkgruppene. Den økende internasjonalisering innebærer press på norsk

språk. Høyre vil møte denne utfordringen med aktivt arbeide for å verne og dyrke vår språkav. Som et ledd i dette må morsmålsopplæringen styrkes på alle trinn i skoleverket, bl.a. ved utvidet timetall for norskfaget i grunnskolen. Samtidig må det pedagogiske opplegg for sidemålsopplæringen forbedres.

- Foreldrenes rett til å velge skolespråk for sine barn opprettholdes.
- Reglene for å fastsette stedsnavn gjøres smidigere og med større vekt på lokale ønsker og tradisjoner.
- Produksjon av nynorske lærebøker og andre tiltak av betydning for nynorsk kultur må sikres tilstrekkelig støtte.

Samar

Høyre vil bevare og styrke samisk kultur og språk, og støtter de fellesnordiske initiativ for å styrke samekulturen. Tiltak for å verne den spesielle kvæn-kultur må støttes. Retten til opplæring i og på samisk lovfestes.

Innvandrere

Å beherske morsmålet er en viktig forutsetning for læring av fremmedspråk. Flyktninger og innvandrere må derfor gies bedre morsmålsopplæring som et ledd i arbeidet for å styrke norskopplæringen.

Det må rettes særlig oppmerksomhet mot flyktninge- og innvandrerkvinnenes situasjon for å unngå at de blir isolert fra samfunnet omkring.

1981

Det må legges større vekt på å gjøre lovverket enkelt og forståelig, og å forenkle språket når det offentlige henvender seg til publikum.

Høyre vil fortsatt legge hovedvekt på kontinuitet, fasthet og nyanserikdom i våre to skriftspråk, og arbeide for toleranse og samarbeid mellom språkgruppene. Alle forsøk på kunstig sammenblanding av riksmål og nynorsk avvises. Høyre vil verne og dyrke våre to skriftspråk og dialekter og gi dem bedre utviklingsmuligheter.

De tradisjonelle riksmålsformer må godkjennes i rettskrivningen og læreboknormal slik at de kan brukes i skole og administrasjon. Foreldrenes rett til å velge skolespråk for sine barn opprettholdes. Reglene for å fastsette stedsnavn gjøres smidigere og med større vekt på lokale ønsker.

Støtten til nynorske lærebøker og andre tiltak av betydning for nynorsk kultur økes.

Samar

Høyre vil bevare og styrke samisk kultur og språk. Høyre støtter de fellesnordiske initiativ for å styrke samekulturen.

Kvenar

Tiltak for å verne den spesielle kvæn-kultur må støttes

Innvandrere

Norskundervisningen for innvandrerne må utvikles. Samtidig må barna gis tilstrekkelig morsmålsundervisning. Innvandrerne må informeres om det norske samfunn og hvilke økonomiske, sosiale og politiske rettigheter og plikter den enkelte har.

1977

Det må legges større vekt på å skrive lovverket enkelt og forståelig, og å forenkle sproget når det offentlige henvender seg til publikum.

Arbeidet for å bevare og odle våre to norske skriftsprog må styrkes. Høyre avviser alle forsøk på kunstig sammenblanding av riksmål og nynorsk.

De tradisjonelle riksmålsformer må godkjennes i rettskrivningen, slik at disse former kan brukes i skole og administrasjon. Foreldres lovbestemte rett til å velge skolesprog for sine barn opprettholdes. Høyre kan ikke akseptere at læreboknormalen gjøres gjeldende for målbruken i offentlig tjeneste. Reglene om normering av stedsnavn må gjøres smidigere og med større vekt på lokale ønsker.

Nynorsk må få gode utviklingsmuligheter, og støtten til nynorske lærebøker og andre tiltak av betydning for nynorsk kultur, økes.

Samar

Høyre vil verne og gi spesiell støtte til samisk sprog og kultur. Samisk radio og fjernsynstjeneste utbygges.

Innvandrarar

For at fremmedarbeiderne og deres familier skal bli likestilt i samfunnet, må det sørges for sprogopplæring, og fremmedarbeiderne må informeres om det norske samfunn og hvilke økonomiske, sosiale og politiske rettigheter og plikter den enkelte har.

1973

Arbeidet for å bevare og odle våre to norske skriftsprog må styrkes, uten forsøk på kunstig sammensmelting.

Høyre ønsker en snarlig godkjennelse av de tradisjonelle former i riksmålet. Disse former må kunne brukes i skole og administrasjon, og innarbeides i rettskrivningen. Foreldres lovbestemte rett til å velge skolesprog for sine barn må opprettholdes.

Reglene om sprogbruk i statstjenesten og reglene om normering av stedsnavn revideres. Nynorsk sprog må sikres gode utviklingsmuligheter.

Samar

Høyre vil verne og gi spesiell støtte til samisk sprog og kultur. Samisk radio og fjernsynstjeneste utbygges.

1969

Vogt-komiteens innstilling og Regjeringens melding i 1969 om sprogsaken har lagt opp til en fri utvikling av våre to sprog, og betyr et brudd med den tvungne tilnærming som har preget offisiell sprogpolitikk i mer enn en mannsalder.

Disse nye retningslinjer, som tillater riksmål og nynorsk å dyrkes og utvikles hver etter sin egenart, er i samsvar med det syn Høyre konsekvent har hevdet.

Høyre holder fast ved at spørsmål som bare vedrører det ene av de to sprog, må kunne avgjøres i det nye sprogvernråd av seksjonen for vedkommende sprogform. Former som har tradisjon i skriftsproget og er levende i litteratur og tale, må igjen bli tillatt i offisiell rettskrivning.

Retten til å velge mellom bokmåls- og nynorskutgaver av lærebøker i andre fag enn norsk må sikres ved et fullgodt utvalg av lærebøker også på nynorsk. Også på annen måte må nynorsk sprog sikres gode utviklingsmuligheter.

Foreldrenes rett til å velge skolesprog for sine barn bør hevdes uavkortet. Reglene om klasseinndeling må utformes slik at et lite mindretall ikke kan hindre den praktiske gjennomføring av dette prinsipp.

Høyre ønsker at foreldre skal ha adgang til å velge mellom moderate eller radikale former i barnas lærebøker. De nye retningslinjer bør føre til en sproglig revisjon av lærebøkene.

Samar

Den samiske befolkning er likestillet med hovedsamfunnet.

De samiske sendinger [i NRK] må utvides.

1965

Elever og foreldre må ha den størst mulige sikkerhet for at skolens lærebøker gir saklig orientering på et faglig og pedagogisk solid grunnlag. Det må ikke opprettes statsforlag for lærebøker, slik at utgivelsen blir et offentlig monopol. Behovet for nynorske lærebøker må i nødvendig utstrekning dekkes ved at det gis offentlig støtte til utgivelsen.

I skolens lesebøker må det ikke skje andre endringer av forfatterens sprog enn en moderat tilpassing av stavemåten. Det må bli slutt med tvangskvoten av radikale bokmålsformer, slik at kvalitetskravet på ny kan hevdes fullt ut ved valg av stoff til lesebøkene.

Samar

Det må legges vekt på å styrke skolevesenet i våre samisktalende distrikter slik at ungdommen der kan få det samme grunnlag for videre utdanning som annen norsk ungdom.

1961

Politiske organer har ingen naturlig kompetanse i spørsmål som gjelder den sproglige utvikling. Statlige overgrep kan aldri føre til et levende, felles skriftsprog, og riksmål og nynorsk må derfor få utvikle seg fritt og naturlig side om side. Norsk Språknemnd må derfor avløses av et offisielt anerkjent, men uavhengig sprogakademi med medlemmer valgt av de kulturelle organisasjoner og institusjoner. Foreldrenes rett til å bestemme opplæringsproget for sine barn må respekteres, og skolelovens regler om sprogavstemninger må derfor endres overensstemmende med Høires forslag under behandlingen av skoleloven i 1959.

Samar

Man må også aktivt tilgodese samisk kultur og sprog.

1957

Høire vil bekjempe enhver tvangsdirigering av det norske sprog. Riksmål og nynorsk må få utvikle seg fritt og naturlig side om side, statlige overgrep kan aldri føre til et levende, felles skriftsprog. Foreldrenes rett til valg av målform og sprogform i barnas skolebøker skal respekteres uavkortet, og skolelovens regler om sprogavstemninger må derfor endres, slik at valget avgjøres med flertallet av de avgitte stemmer. Sprogsaken må løftes ut av partipolitikken ved at vi får et offisielt anerkjent, men uavhengig sprogakademi med medlemmer valgt av de kulturelle organisasjoner og institusjoner.

1953

HØGRE VIL:

- verna det norske målet mot tvangsvelde

Høgre vil verna det norske målet mot all tvang. Bokmål og nynorsk må få veksa fritt og naturleg. Foreldri må få ha sin fulle rett til å velja mål og målform i skulebøkene til borni.

1949

Administrative overgrep mot språket har svekket sansen for nasjonal sammenheng, tradisjon og kultur. Begge målfører må sikres sin frie og naturlige utvikling.

1945

Ingen ting.

1936

Ingen ting.

1933

motsette sig alle tvangsforanstaltninger på det sproglige område og kreve respekt for folkeviljen også når det gjelder byers og bygders navn.

1930

Høire vil motsette sig alle tvangsforanstaltninger på det sproglige område.

1927

Ingen ting.

1924

Ingen ting.

1921

Ingen ting.

1918

Ingen ting.

1915

Ingen ting.

1912

Partiet ser i riksmålet grundlaget for vor fremtidige sprogutvikling. Det vil støtte arbeidet for riksmålets vekst i national styrke. Skolestyrenes nuværende ret til at bestemme maalformen i skolen overføres til de stemmeberettigede.

1909

Partiet ser i Riksmålet Grundlaget for vor fremtidige Sprogudvikling. Det vil støtte Arbeidet for Riksmålets Vext i national Styrke.

1906

Ingen ting.

Kristeleg Folkeparti

2001

Språket er viktig både for personlig identitet og for formidling av kunnskap og opplevelse. Derfor er det viktig å sikre begge norske målformer og de ulike dialektene gode vilkår i kultur- og samfunnslivet. KrF går inn for fortsatt statlig støtte til språkdelt klasser, og kravet om lærebøker på begge målføre til samme tid og pris må følges opp. Obligatorisk sidemålsopplæring i skolen er viktig for språklig likestilling. Målsettingen om minst 25% bruk av nynorsk i offentlig forvaltning må sikres.

Samar

I den samiske del av befolkningen har det vært en økende bevisstgjøring og selvforståelse. Særlig gjelder dette i de samiske kjerneområdene. Denne utviklingen er akseptert av storsamfunnet og er kommet til uttrykk bl.a. gjennom opprettelsen av Sametinget. En rekke samiske språk- og kulturinstitusjoner er i sterk utvikling og samisk språk har fått offisiell status. Bruken av samisk språk er mest levende i de samiske kjerneområdene i Finnmark. I de sørsamiske, lulesamiske og sjøsamiske miljøene er ikke språket så godt tatt vare på. Mange personer med samisk herkomst behersker ikke samisk språk. Man må derfor unngå et for sterkt skille mellom samer som snakker samisk og de som bare snakker norsk. Samer som har mistet eller ikke har fått opplæring i samisk språk, må få tilbud om opplæring i språket finansiert fra det offentlige. Det må settes inn ekstra ressurser til små samiske grender i de marginale områdene hvor fornorskingen har kommet lengst, og hvor kulturen og språket er i ferd med å dø ut. Det bør forskes på om et felles bokstavsystem kan lette kommunikasjonen mellom de samiske språkene.

Samenes kultur og ulike levemåte knyttet til reindrift, fiske og jordbruk har vært med på å prege den arktiske og flerkulturelle Nordkalotten. Deres felles kultur og livsform må trekkes mer fram som et felles kjennemerke for en arktisk og flerkulturell livsform som har preget Nordkalotten. Vi vil sikre de samiske språkvariantene gjennom utdanningssystemet og samisk medievirksomhet. For å opprettholde og utvikle de samiske språkene over hele landet er det svært viktig å øke de samiske medietilbudene og å styrke samisk litteratur. Vi vil sikre de samiske språkvariantene gjennom utdanningssystemet og samisk medievirksomhet.

Samisk språk er en viktig bærebjelke i samisk kultur, selvforståelse og identitet. De samiske språkvariantene må sikres bl.a. gjennom utdanningssystemet og i samisk medievirksomhet.

Innvandrere

Barn og unge med innvandrerbakgrunn lever i spenningen mellom to kulturer samtidig som de har en sterk familietilhørighet. De kan ofte være utsatt for diskriminering og bli stengt ute fra begge kulturene. Innvandrerbarn må oppmuntres til å delta i ulike fritidsaktiviteter og organisasjoner. Dette bidrar til at de blir bedre integrert i Norge. Det må være et mål at innvandrerforeldre behersker norsk slik at de kan ha god kontakt med barnehage, skole og norske foreldre.

Norskopplæringen er nøkkelen til en vellykket integrering. KrF mener at norskopplæring må være obligatorisk for alle som får innvilget opphold, også de som kommer hit for å bli gjenforent med sine familier. Det er også viktig med grunnleggende kjennskap til norsk kultur, historie og demokrati. Undervisningen må tilpasses den enkelte. Undersøkelser viser at en kombinasjon mellom norskopplæring og arbeid gir best integrering. Arbeidsledigheten er høyere i enkelte innvandrergruppe enn blant nordmenn, selv om det er mangel på arbeidskraft. KrF vil

videreutvikle avtaler mellom det offentlige og næringslivet om forpliktende fadderordninger der man kombinerer norskopplæring med arbeid i en bedrift.

1997

Kristelig Folkeparti går inn for:

- At kravet om 25 prosent nynorsk i NRK skal stå ved lag og etterlevast.
- At lærebøker skal ligge føre på begge målformer til same tid og til same pris. I den grad dette ikkje skjer, skal forlaga betale dagbøter.
- At muntleg og skriftleg opplæring i sidemål i ungdomsskolen og vidaregående skole vert sikra.

Samar

- at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.

KrFs politikk knyttet til samiske spørsmål er konkretisert i partiets Samepolitiske handlingsprogram.

Innvandrarar

- at mennesker med fremmedkulturell bakgrunn i Norge får mulighet til å ta vare på sin egen kultur, sitt eget språk og sin religion i møte med det norske samfunnet
- at det tilføres ressurser for å styrke norskopplæringen for flyktninger og innvandrere og at forsøk med nivåbasert læring intensiveres. Ressursene må være tilstrekkelige til at alle fremmedspråklige får et tilfredsstillende tilbud. Alle fremmedspråklige må delta i norskopplæringen.
- at det særleg tas sikte på å bedre innvandrerkvinnenes situasjon, med bl.a. bedre mulighet til norskopplæring, lønnet arbeid og bedret sosial kontakt.
- at deltakelse på norsk kurs ikke skal kobles til spørsmålet om fortsatt opphold i Norge.
- at effekten av morsmålsundervisningen evalueres, og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge intensiveres.

1993

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at elever med nynorsk som hovedmål får lærebøker og annet materiell til samme tid og til samme pris som elever med bokmål.
- at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og vidaregående skole sikres.

Samar

- at samisk innføres som sidemål i ungdomsskolen og den vidaregående skole i de samiske kommunene i Finnmark og Troms.
- at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.

Innvandrarar

- at flyktningers og innvandreres situasjon og kultur trekkes inn i undervisningen og fagplanene, tilpasset de lokale forhold.
- at morsmålsundervisning opprettholdes, og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge vidareutvikles, og at disse bør få tilfredsstillende litteratur og undervisningsmateriell.

1989

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at skriftspråkene og dialektene styrkes gjennom aktivt kulturvernarbeid på lokalt og sentralt plan.
- at norskfaget i skolen videreutvikles, både pedagogisk og i antall timer i alle skoleslag.
- ajourføring av lærebøker og læremidler i tråd med den faglige utvikling.
- at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skole sikres.
- at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.
- at norsk i større grad brukes som arbeids- og administrasjonsspråk i tekniske bransjer som olje- og dataindustrien.
- at elever med nynorsk som hovedmål får lærebøker og annet materiell til samme tid og til samme pris på linje med tilbudet på bokmål.

Samar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at samenes rettigheter som urbefolkning sikres slik at samisk kultur og livsgrunnlag kan utvikles videre.*

* I tilknytning til kommende ordning med sametingsvalg utarbeider Kr.F. eget samepolitisk manifest.

Innvandrarar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at flyktingers og innvandreres situasjon og kultur trekkes inn i undervisningen og fagplanene, tilpasset de lokale forhold.
- at morsmålsundervisningen og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge videreutvikles, og at disse bør få tilfredsstillende litteratur og undervisningsmateriell.

1985

Kristelig Folkeparti går inn for:

- styrking av norskfaget i alle skoleslag, bl.a. ved økt timetall, særlig i grunnskolen.
- ajourføring av lærebøker og læremidler når ny faglig innsikt gjør dette nødvendig.
- at det gis bedre læreboktilbud på nynorsk og samisk.
- muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres, og styrkes pedagogisk.
- allmenn stemmerett i skolemålsaker.
- oppfølging av prinsippet om at minst 25 % av sendingene i NRK bør være på nynorsk.
- at norsk i større grad brukes som arbeids- og administrasjonsspråk i nye tekniske bransjer f.eks. innen olje- og dataindustrien.
- fortsatt offentlig støtte til avisene for å sikre en differensiert, fri presse. Det må særlig tas hensyn til bygdeblad, lokalaviser og mindre distriktsaviser.
- vurdering av støtteregele for dagspresse, ukepresse, organisasjonsblader og tidsskrifter etc., som stimulerer til balansert informasjon og god politisk, faglig, geografisk, kulturell og språklig differensiering.

Samar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at samekulturen sikres gode utviklingsmuligheter ut fra egne forutsetninger .
- at undervisning i samisk språk og kultur utbygges.
- at skoleverket i samiske områder bygges ut etter behov.
- at det utarbeides en handlingsplan for videregående opplæring og høyere utdanning for samisk ungdom.

- at produksjon av læremidler på samisk intensiveres.
- at de samiske programmer i radio og TV styrkes, og gis større bredde.
- at kulturiltakene mest mulig gjøres gjeldende også for midt- og sør-samene.

Innvandrarar

Kristelig Folkeparti går inn for:

- statlig tilskudd til undervisning av fremmedspråklige elever økes.
- at større innvandrergupper bør få undervisning også på sitt eget språk og om sin egen kultur.
- at NRK gir plass til flere sendinger på de større innvandrergupperenes morsmål.
- at innvandrerne må få bedre tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnslære som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.

1981

Kristelig Folkeparti går inn for:

- styrking av ansvaret for våre to offisielle skriftspråk - bokmål og nynorsk - foruten samisk.
- at prinsippet om at minst 25 % av sendingene i NRK bør være på nynorsk, følges opp.
- at det gis et tilstrekkelig læreboktilbud på alle tre målformer.
- at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres.
- vurdering av støtteregler for dagspresse, ukepresse, organisasjonsblader og tidsskrifter etc., som stimulerer til balansert informasjon og god politisk, faglig, geografisk, kulturell og språklig differensiering.

Samar

- at samekulturen sikres gode utviklingsmuligheter ut fra egne forutsetninger.
- at undervisning i samisk språk og kultur utbygges.
- at reindriftsskolen flyttes til indre Finnmark og at yrkesskoler og andre skoler i samiske områder bygges ut.
- at utgivelse av lærebøker på samisk intensiveres.
- at de samiske programmer i radio og TV styrkes, og gis større bredde.
- at kulturiltakene gjøres gjeldende også for sør-samene.

Innvandrarar

- at større innvandrergupper bør få undervisning også på sitt eget språk og om sin egen kultur.
- at NRK gir plass til sendinger på de større innvandrergupperenes morsmål.
- at innvandrerne må få et tjenlig tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnslære som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.

1977

Vårt samfunn har ansvaret for to offisielle skriftspråk - bokmål og nynorsk - foruten samisk. Kristelig Folkeparti ser på språksituasjonen som en del av vår kulturelle rikdom. I denne sammenheng vil vi også understreke dialektenes verdi.

Kr.F. går inn for:

- at det i offentlig administrasjon, massemedier m.v. blir lagt vekt på et balansert hensyn til ulike målformer.
- at minst 25% av sendingene i NRK bør være på nynorsk.
- at det gis et tilstrekkelig læreboktilbud på alle tre målformer.
- at opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skoler sikres.
- at elever med nynorsk som hovedmål får læreboktilbud på linje med bokmålelevne, til samme tid og samme pris.

Fjernsynsteatret, Riksteatret og etter hvert landsdelsteatrene når langt flere enn de tradisjonelle faste teatrene. Derfor er det spesielt viktig at disse institusjonene har et repertoar som er preget av kvalitet og respekt for etiske og nasjonale verdier. Nynorsk dramatikk må gis mer innpass i de nevnte institusjoners produksjoner.

Kr.F. går inn for :

- en bedre informasjonsvirksomhet, raskere service og et mer publikumsvennlig språk i all offentlig forvaltning.
- at støttereglene for dagspresse, ukepresse og tidsskrifter må stimulere til balansert informasjon og god politisk, faglig, geografisk og språklig differensiering.

Samar

I Norge bor en stor del av Europas samer. Som norske statsborgere skal de ha alle de rettigheter og muligheter som andre nordmenn har. Som egen etnisk språklig og kulturell gruppe må samene gis muligheter til selv å utforme og videreføre sine kulturtradisjoner.

Kr.F. går inn for:

- at undervisning i samisk språk og kultur utbygges.
- at reindriftsskolen flyttes til indre Finnmark og at yrkesskoler og andre skoler i samiske områder bygges ut.
- at utgivelse av lærebøker på samisk intensiveres.
- at de samiske programmer i radio og TV må styrkes, og gis større bredde.
- at kulturtiltakene gjøres gjeldende også for sørsamene.

Innvandrere

Kr.F. går inn for :

- at fremmedarbeiderne må få et tjenlig tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnsfag som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.

1973

Kr.F. går inn for:

- at elever med nynorsk får eit læreboktilbod på line med bokmåselevane, til same tid og til same pris.

NRK må syta for at nynorsken får den del av verbalsendingane som Stortinget har sett som mål.

Fjernsynsteatret, Riksteatret og etter kvart landsdelsteatra når langt fleire enn dei tradisjonelle faste teatra. Difor er det spesielt viktig at desse institusjonane har eit repertoar som er merkt av kvalitet og yrkdnad for etiske og nasjonale verdiar. Nynorsk dramatikk må få meir inngang i produksjonane til desse institusjonane.

Samar

I Noreg bur ein stor del av Europas samar. Som norske statsborgarar skal dei ha alle dei rettar og vilkår som andre nordmenn har. Men som eigen språkleg og kulturell gruppe må dei få høve til sjølv å forma ut og føra vidare dei verdfulle kulturtradisjonane sine.

Kr.F. går inn for:

- at samekulturen så langt som råd må få eksistera i levande form.
- at undervisning i samisk språk og kultur vert bygd ut på alle trinn. Yrkesskolar og andre skolar i samiske område må bli bygde ut.
- Reindriftsskolen vert flytt til indre Finnmark.
- Det må bli mogeleg å ta artium ved hjelp av samiske lærebøker. Alle turvande lærebøker i grunnskolen og vidaregåande skolar må bli omrett til samisk. Det må koma fart i arbeidet med nye lærebøker på samisk.

- Dei delane av samisk kultur som ikkje kan vidareførast i levande form må bli ført vidare til komande generasjonar gjennom samisk kunstmusé og samlingar. Kultursamlingane må liggja i samiske område.
- Samisk kultur og historie må bli obligatoriske emne i norske skolar.
- Dei samiske programma i radio og TV må få ei styrking og større breidd. Det nordiske samarbeidet, også med tanke på nærkringkasting, må førast vidare.
- Det må gjennom lærebøker og massemedia bli høve for alle til å bli betre kjent med den samiske kulturen.
- Desse tiltaka må bli gjort gjeldande for alle samar, også sørsamane, som lever isolert frå dei andre samane.

1969

Samar

- skoleverket i de samisktalende distrikter må styrkes.

1965

Ingen ting

1961

Ingen ting

1957

Ingen ting

1953

Ingen ting

1949

Ingen ting

1945

Ingen ting

1936

Ingen ting

1933

Ingen ting

Raud Valallianse

2001

Det norske skriftmålet - nynorsken - er under harde angrep. Staten overkjører målloven, og NRK har langt mindre nynorsk enn den fjerdedelen de er lovpålagt.

RV arbeider for:

- Mer nynorsk i NRK og statsforvaltningen.

Skolen må styrke elevenes selvtillit, ikke svekke den. Alle skal ha rett til å lære å lese og skrive sitt eget morsmål og snakke sin egen dialekt.

RV vil arbeide for:

- Skrive- og leseopplæring på morsmålet.
- At alle dataprogram som skal brukes i skolen, foreligger både på nynorsk og bokmål.
- At nynorskelevne skal få lærebøkene sine til samme tid og pris som bokmåselevne, og at forlagene blir straffa økonomisk om de er for sene med bøkene.
- Sidemålsundervisninga skal være obligatorisk og eksamineres på lik linje med andre fag.

Samar

At dagens grenser på Nordkalotten ble trukket opp av kolonimaktene, er samene spredt i fire ulike stater. Innenfor de eksisterende statene står samefolkets kamp om retten til å trygge og utvikle sitt eget språk, kultur og næringsliv.

De samiske områdene på hele Nordkalotten inneholder store naturrikdommer som borgerskapet og monopolkapitalen ønsker seg kontroll over. De internasjonale kapitalkreftene driver et utstrakt kappløp for å få kontroll over ressursene og landområdene i Barentsregionen og i de samiske områdene. Målet deres er å frarøve befolkningen sin tradisjonelle rett både til områdene og ressursene. Samefolket har derfor felles interesser med den norske arbeiderklassen i å kjempe mot disse kreftene. RV støtter derfor den samiske, norske og kvenske befolkningens kamp mot monopolkapitalens inntreden i disse områdene.

Den samiske, norske og kvenske fiskeren, småbrukeren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv får undergravd sitt livsgrunnlag av den samme kapitalistklassen. Selv om det samiske folket er utsatt for nasjonal undertrykking, er det tjent med å inngå en fast allianse for å styrte borgerskapets diktatur i Norge. Det er ikke arbeidsfolk i Norge som undertrykker det samiske folket, selv om den norske herskerklassen gjennom systematisk spredning av rasisme, hets og norsk sjåvinisme, har greid å så splid mellom disse tre folkene. En sånn splittelse tjener bare borgerskapet og den internasjonale monopolkapitalen.

Samerettsutvalget har lovforslag til behandling i Stortinget om vetoretten til Sametinget over inngrep i samisk språk, kultur og næringsliv. Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget selv definerer som skadelig. Hovedkonflikten er rett til vann, land og naturressurser i Sapmi.

Den norske stat har et særlig ansvar for den sjøsamiske befolkningen. Dette er den gruppa av samisk befolkning som har blitt utsatt for den sterkeste fornorskingsprosessen og i størst grad har blitt frarøvet sitt språk. Sjøsamene må tilbys samisk undervisning. Dette er et statlig ansvar, og staten må sette kommunene og fylkene i økonomisk stand til å gjennomføre dette med øremerka midler.

Samisk kultur må bli styrket gjennom økt støtte til samisk teater, flere program på samisk i radio og TV og støtte til flere bøker på samisk språk. Film og TV-program må bli tekstat på samisk. Sameradioen må få en egen landsomfattande kanal med ansvar for alle samiske dialekter og mulighet for å lage daglige TV-sendinger på samisk. Pressestøtteordningen må gi grunnlag

for en allsidig samisk presse. Samisk teater må få støtte som gjør at alle samiske område får et teatertilbud.

RV vil arbeide for:

- At Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget sjøl definerer som skadelige for samisk språk, kultur og næringsliv.
- Sjøsamene må tilbys samisk-undervisning, det må legges til rette for dette der de bor.

RV vil jobbe for å øke andelen av norsk og samisk folkekultur, romanikultur og innvandrerkultur i media og i form av bevilgninger i offentlige budsjetter.

Kvenar

De samiske områdene på hele Nordkalotten inneholder store naturrikdommer som borgerskapet og monopolkapitalen ønsker seg kontroll over. De internasjonale kapitalkreftene driver et utstrakt kappløp for å få kontroll over ressursene og landområdene i Barentsregionen og i de samiske områdene. Målet deres er å frarøve befolkningen sin tradisjonelle rett både til områdene og ressursene. Samefolket har derfor felles interesser med den norske arbeiderklassen i å kjempe mot disse kreftene. RV støtter derfor den samiske, norske og kvenske befolkningens kamp mot monopolkapitalens inntreden i disse områdene.

Den samiske, norske og kvenske fiskeren, småbrukeren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv får undergravd sitt livsgrunnlag av den samme kapitalistklassen.

Innvandrarar

Gjennom manglende morsmåls- og norskopplæring for utlendinger gjør staten sitt til at innvandrere og flyktninger blir annenrangs innbyggere.

RV går inn for å synliggjøre innvandrernes kultur, og bidra til å øke deres muligheter som kunstnere. Dette kan bl.a. skje ved at Norsk Kulturråd i langt større grad enn i dag gir støtte til innvandrere relaterte kulturuttrykk. Innvandrerkultur er en selvfølgelig del av det norske kulturbildet.

RV vil jobbe for å øke andelen av norsk og samisk folkekultur, romanikultur og innvandrerkultur i media og i form av bevilgninger i offentlige budsjetter.

RV arbeider for:

- Norskundervisning til alle voksne innvandrere og flyktninger opp til grunnskolenivå.
- Økt morsmålsundervisning i skolen. En forutsetning for det er at innvandrere blir kvoterte inn på lærerutdanningen.
- At undervisning på morsmålet skal være en rett for alle.
- At innvandrerkvinnene sin stilling blir styrket i det norske samfunnet.
- At innvandrene sin kulturelle identitet blir styrket.

1997

Det norske skriftmålet – nynorsken – er under harde åtak. Staten overkjører mållova, og NRK har langt mindre nynorsk enn den firedelen dei er lovpålagde.

Elevane skal få styrkt sjølvtiliten sin, ikkje svekka han. Alle skal ha rett til å læra å lesa og skriva sitt eige morsmål, og snakka sitt eige målføre.

RV vil arbeida for:

- Alle sin rett til å læra og skriva på sitt eige morsmål.
- At nynorskelevane skal ha rett til å få lærebøker på nynorsk.
- Meir nynorsk i NRK og statsforvaltinga.

Samar

Den samiske, norske og kvenske fiskaren, småbrukaren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv. får undergrave sitt livsgrunnlag av den same kapitalistklassen. Sjølv om det samiske folket

er utsett for nasjonal undertrykking, er det tent med å inngå en fast allianse for å styrte borgerskapets diktatur i Noreg. Det er ikkje arbeidsfolk i Noreg som undertrykker det samiske folket, sjølv om den norske herskarklassen gjennom systematisk spreining av rasisme, hets og norsk sjåvinisme, har greidd å så splid mellom disse tre folka. En sånn splitting tener berre borgerskapet og den internasjonale monopolkapitalen.

Etter at dagens grenser på Nordkalotten vart trekte opp av kolonimaktene, er saman spreidd i fire ulike statar. Innanfor dei eksisterande statane står samefolkets kamp om retten til å tryggja og utvikla sitt eiga språk, kultur og næringsliv.

Den norske stat har et særleg ansvar for den sjøsamiske befolkningen. Dette er den gruppa av samisk befolkning som har blitt utsett for den sterkaste fornorskingsprosessen - og i størst grad har blitt frarøva sitt språk.

Sjøsonene må tilbys samisk undervisning. Dette er et statleg ansvar og staten må sette kommunane og fylkene i økonomisk stand til å gjennomføre dette med øremerka midlar.

- At Sametinget må få full vetorett ved inngrep som Sametinget sjølve definerer som skadelege for samisk språk, kultur og næringsliv.
- At helse- og sosialvesenet i samiske område skal byggja på samisk språk og kultur. Obligatorisk opplæring av helsearbeidarar i desse områda.

Samisk språk og kultur er framleis undertrykt i norsk skule. Norske barn må få kjennskap til samisk soge, levemåte og kultur. Samiske skular må leggjast under Sametinget, med rett til eigne fagplanar. Utdanning med løn på alle samiske studium inntil ein har så mange ein treng. Full statleg finansiering av lærebøker på samisk i alle fag i grunnskulen, og for alle fag som vert underviste i på dei samiske vidaregåande skulane. Lærebøkene for grunnskulen må koma på nord-, lule- og sørsamisk. Barnehagane og grunnskulen må leggjast opp slik at alle samiske barn (same kvar dei bur) og alle som bur i forvaltingsområdet for samelova sine språkreglar vert aktivt tospråklege.

Staten er viljug til å utdanna mange unge til arbeidsløyse, særskilt elevar med andre morsmål enn norsk. Difor må det inn i ei føresegn at elevar med minoritetsspråk skal ha opplæring i morsmålet sitt. Alle undersøkingar syner at jo betre du kan morsmålet ditt, di betre lærer du norsk. RV går inn for tokulturelle klassar med to lærarar, ein med norsk og ein med eit minoritetsspråk som morsmål.

Kvenar

De internasjonale kapitalkreftene drivar et utstrekt kappløp om å få kontroll over ressursane og landområda i Barentsregionen og i de samiske områder. Deira mål er å frarøva befolkninga sine tradisjonelle rettar både til områda og ressursane. Same-folket har derfor felles interesser med den norske arbeiderklassen i å bekjempe disse kraftene. Raud Valallianse stør derfor den samiske, norske og kvenske befolkningas kamp mot monopolkapitalens inntreden i disse områda.

Den samiske, norske og kvenske fiskaren, småbrukaren, utmarksutøveren, reindriftsutøveren osv. får undergrave sitt livsgrunnlag av den same kapitalistklassen.

Innvandrarar

Gjennom manglande morsmåls- og norskopplæring for utlendingar gjer staten òg sitt til at innvandrarar og flyktningar vert andrerangs borgarar.

Staten er viljug til å utdanna mange unge til arbeidsløyse, særskilt elevar med andre morsmål enn norsk. Difor må det inn i ei føresegn at elevar med minoritetsspråk skal ha opplæring i morsmålet sitt. Alle undersøkingar syner at jo betre du kan morsmålet ditt, di betre lærer du norsk. RV går inn for tokulturelle klassar med to lærarar, ein med norsk og ein med eit minoritetsspråk som morsmål. RV ynskjer å kvotera inn innvandrarar på lærarhøgskulane.

RV arbeider for:

- Norskundervisning til alle vaksne innvandrere og flyktninger, opp til grunnskulenivå.
- Auka morsmålsundervisning i skulen. Ein føresetnad for det er at innvandrarene vert kvoterte inn på lærarutdanninga.
- At undervisning på morsmålet skal vera ein rett for alle.
- At innvandrarkvinnene si stilling vert styrkt i det norske samfunnet.
- At innvandrarene sin kulturelle identitet vert styrkt.
- At studentar/elevar frå land i 3. verda og tidlegare Aust-Europa skal kunne ta utdanning i Noreg på lik line med norske statsborgarar. [...] Derfor vil RV gjeninnføre norskkurs på universitet og høgskolar.

1993

RVs langsiktige mål er et flerkulturelt samfunn uten rasisme og nasjonal undertrykking, med åpne grenser og demokratiske rettigheter for alle folkegrupper. Det er bare mulig å få til når nasjonal undertrykking og utbytting er opphevet på global basis. Det vil være et samfunn hvor forskjellene ses på som en kulturell rikdom, der forskjeller kan gi grunnlag for brytninger og uenigheter, men ikke for rasisme og annen undertrykking. Det er et samfunn med et utall av språk i tillegg til det norske hovedspråket, ulike religioner og levemåter som virker sammen til en levende enhet.

For å motvirke den økende amerikanisering og kommersialisering må det legges særskilt vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former. Forholdene må også legges spesielt til rette for innvandrernes kulturer og kulturaktiviteter.

For norske barn er opplæring i norsk obligatorisk. For samiske barn heter det at de har rett til undervisning i samisk. Bare obligatorisk undervisning i samisk vil stille norske og samiske barn likt.

Skolen må hjelpe elevene til å

- uttrykke seg muntlig på egen dialekt
- lære seg å være aktive deltakere i et demokratisk samfunn, bl.a. lære å prate i større forsamlinger.
- beherske lesing, skriving, matematikk og språk

RV arbeider for :

- Styrking av nynorskens stilling i skolen. Nynorske lærebøker til samme tid og pris.

Samar

Det samiske folk er i dag spredt i fire ulike stater etter at dagens grenser ble trukket opp av kolonimaktene. Hele den samiske befolkning har, om de ønsker det, rett til å danne en egen stat.

Statene Norge, Finland, Sverige og Russland må legge forholdene til rette for at den samiske befolkning kan få utvikle sitt næringsliv, sin kultur og sitt språk etter egne prinsipper.

Den samiske kulturen må styrkes bl.a. gjennom en fast og økt årlig støtte til samisk teater.

Økt produksjon av radio- og TV programmer for alle samiske språkområder. Egen samisk radiokanal og daglige TV sendinger. Det må gis økt støtte til utgivelse av flere samiske bøker.

Virkemiddelområdet for Samisk språklov utvides til å gjelde alle fylker og kommuner der det bor samer.

For å motvirke den økende amerikanisering og kommersialisering må det legges særskilt vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former. Forholdene må også legges spesielt til rette for innvandrernes kulturer og kulturaktiviteter.

RV arbeider for :

- Sametinget må få bestemmende myndighet i samiske anliggende, og vetorett mot naturinngrep i samiske områder.

- Samisk må likestilles med norsk som administrasjonsspråk og bli obligatorisk språk i skolen i alle samiske bosetnings- områder.
- Styrking av samiskundervisninga. Alle samiske barn må få opplæring i og på samisk. Det må være tilbud om samiskopplæring i alle deler av landet innenfor skoleverket. En samiske læremiddelsentral med ansvar for å skaffe tilstrekkelige med læremidler på nord-, lule- og sørsamisk, må snarest etableres.
- Alle samer har rett til opplæring i og på samisk på alle klassetrinn.
- Utvida sendetid for samiske sendinger på alle samiske dialekter i radio og TV. Utbygging av egen radiokanal for samiske sendinger samtidig som samiske sendinger på riksnettet opprettholdes. Filmer og teater i TV må tekstes på samisk.
- Samisk kultur må styrkes gjennom økt støtte til samisk teater, flere programmer på samisk i radio og TV, støtte til flere samiske bøker. Filmer og TV program må tekstes på samisk.

Innvandrarar

Gjennom manglende morsmåls- og norskopplæring for utlendinger bidrar staten også til at innvandrere og flyktninger blir annenrangs borgere.

For å motvirke den økende amerikanisering og kommersialisering må det legges særskilt vekt på den norske og samiske folkekulturen i alle sine former. Forholdene må også legges spesielt til rette for innvandrernes kulturer og kulturaktiviteter.

RV arbeider for:

- Økt morsmålsopplæring og norskundervisning for innvandrere og flyktninger. Undervisning på morsmålet må være en rettighet for alle.
- Økte ressurser til morsmåls- og norskundervisning for alle innvandrelever.

1989

Raud Valallianse stør målrørsla sin strid for at alle fritt skal kunna nytta dialekten sin, og for at folket etter kvart samlar seg om og tek i bruk det nynorske skriftspråket, samnemnaren for dei norske målføra i by og bygd.

Raud Valallianse vil arbeida for:

- For nynorsk skulemål og styrka sidemålsopplæring. Nynorsk og bokmål skal jamstellast i alle skuleslag. Vedtaket om læremidlar på nynorsk og bokmål til same tid og til same pris må straks setjast ut i livet.
- Plassen nynorsken har i media må styrkast.
- Meir bruk av nynorsk i massemedia. Minst 40% nynorsk i NRK. Minst 25% nynorsk i alle aviser som får statsstøtte. Eit evt. TV2 skal vera på nynorsk.
- Nynorsken må bli jamstelt med bokmål i all offentleg målbruk i stats- og kommunestyringa og all anna offentleg verksemd.
- Både norske, samiske og innvandarar-elevar må få grundig opplæring i morsmålet sitt, slik at dei kan tilegna seg kunnskap på andre område. Styrking av dialektane i skulen.

Samar

Raud Valallianse stør kampen for å forsvara eksisterande og vinna tilbake tapte rettar. Vi tek avstand frå «bit for bit» politikken mot samefolket, som innskrenkar eller tek frå samane rettar og tradisjonar.

Den samiske nasjonen bur i dag i fire ulike statar. Grensene er trekte opp av kolonimaktene; grensestenging og grensepassordninga er eit stort tilbakesteg for samane på begge sider av grensene, og har skapt kunstige skiljer mellom samefolket på Nordkalotten.

For norske born er opplæring i norsk obligatorisk. For samiske born heiter det at dei har rett til samisk undervising. Berre obligatorisk i undervising i samisk vil stilla norske og samiske born likt.

Det er mykje dyrare å laga og produsera samiske aviser og program enn tilsvarende norske. Derfor må samiske media styrkast kraftig.

Samisk kultur må støttast gjennom auka støtte til eksisterande samiske teater. Samiske born må få høve til å sjå m.a. barne-TV med samisk tale. Filmar og TV-program må tekstast på samisk.

- Samisk språk skal likestillast med og får same status som norsk. Den samiske nasjonen har same rett til å læra og nytta sitt eige språk som den øvrige befolkinga har til å nytta norsk.
- Samisk blir obligatorisk skulefag for alle i samiske områder.
- Lovfesta rett til skulegang med samisk som hovudmål og undervisningsmål.
- Utviding av sendetida for samiske sendingar på alle samiske dialektar. Utbygging av eigen samisk kanal der samesendingane skal gå. Samiske sendingar på riksnettet skal oppretthaldast.
- Auka støtte til alle samiske media.
- Både norske, samiske og innvandrare-elevar må få grundig opplæring i morsmålet sitt, slik at dei kan tilegna seg kunnskap på andre område. Styrking av dialektane i skulen.

Innvandrarar

- Innvandrarborna må få fullverdig morsmålsundervising gjennom heile skuletida. For å få dette til må m.a. talet på timar aukast frå fire til seks timar i veka. Norskundervisinga til framandspråklege elevar må styrkast. Norskopplæringa til norske innvandrare flyktningar og asylsøkarar må styrkast. Timetalet må aukast.
- Både norske, samiske og innvandrare-elevar må få grundig opplæring i morsmålet sitt, slik at dei kan tilegna seg kunnskap på andre område. Styrking av dialektane i skulen.

1985

RV stør den kampen målrørsla kjempar mot språkleg undertrykking. Alle skal kunna bruka dialektane sine og nynorsk skriftmål i alle samanhengar. RV går inn for almenn røysterett ved skolemålsrøystingar.

RV vil ta del i kampen for nynorsk skolemål og for å styrkja sidemålsopplæringa i skolen. Nynorsk og bokmål må sidestillast i alle skoleslag.

Vi krev at mållova vert etterlevd og at nynorsk blir likestilt med bokmål i all offentleg målbruk i kommune- og statstyring og all anna offentleg verksemd.

RV vil arbeida for meir bruk av nynorsk i massemedia, og for at NRK som eit absolutt minimum fyller kvoten på 25% nynorsk.

Samar

Den samiske nasjonen bur i dag i fire ulike statar. Grensene er trekt opp av kolonimaktene og har skapt kunstige skilje mellom samefolket. Raud Valallianse (RV) stør kampen for å forsvare eksisterande og vinne att tapte rettar. Vi tek avstand frå "bit for bit"-politikken mot samefolket. Framfor Stortingsvalet -85 vil vi peike på nokre saker, som vi meiner det er viktig å få gjennomslag for nå:

- Eit eige samisk teater skal skipast i Kautokeino.
- I skolane og helseinstitusjonane må dei tilsette vera samisktalande. Utvikling av undervisningsstoff på samisk skal prioriterast. Lovfesta rett til 12 års skulegang med samisk som hovudmål og undervisningsmål. Ein samisk høgskole må etablerast i Karasjok.

- Samisk media må styrkjast. Avisa "Sami Aigi" skal styrkjast og sikrast drifts- og utviklingshøve. Sameradioen skal få fleire stillingar. Eigne samiske TV-sendingar må koma i gang. Det må gjevast klarsignal for ein eigen samisk TV-kanal.
- Sørsamane er ein del av den samiske nasjonen og skal ha dei same rettane. Staten må gje den folkelege kulturen og amatørkulturen betre vilkår. Den samiske kulturen og innvandrarkulturen må prioriterast. Det same gjeld barnekulturen.

Innvandrarar

Staten må gje den folkelege kulturen og amatørkulturen betre vilkår. Den samiske kulturen og innvandrarkulturen må prioriterast. Det same gjeld barnekulturen.

Innvandrarar må få gratis norskundervisning i arbeidstida, og innvandrarborn må få fullverdig morsmålsundervisning gjennom heile skolen.

1981

RV støtter den kampen målrørsla kjemper mot språklig undertrykking. Alle skal kunne bruke dialektene sine og nynorsk skriftspråk i alle sammenhenger.

RV vil delta i kampen for nynorsk skolemål og for å styrke sidemålsopplæringa i skolen. Nynorsk og bokmål må sidestilles i alle skoleslag.

Vi krever at mållova blir etterlevd og at nynorsk blir likestilt med bokmål i all offentlig målbruk, i kommune- og statsstyring og all annen offentlig virksomhet.

Vi vil arbeide for mer bruk av nynorsk i massemedia, og for at NRK som et absolutt minimum fyller kvoten med 25 % nynorsk.

Samar

Det samiske folket er en nasjon som i dag er oppsplitta av fire stater. Målsettinga til disse statene, også den norske, er å assimilere den samiske nasjonen for fritt å kunne tilrane seg naturressursene i de samiske områdene. Den norske assimileringspolitikken er også en trussel mot sørsamane. Deres områder er i dag trua med planer om både skytefelt og flere vassdragsområder. Det samme gjelder i lulesamisk område.

RV støtter det samiske folkets rett til nasjonal sjølbestemmelse, deres rett til land og vann i Sameland, deres rett til å bevare og utvikle sin egen kultur.

Kulturen til innvandrene, barnekulturen og den samiske kulturen må prioriteres.

Innvandrarar

Kulturen til innvandrene, barnekulturen og den samiske kulturen må prioriteres.

Innvandrene må få gratis norskundervisning i arbeidstida, og innvandrene barn må få fullverdig morsmålsundervisning gjennom hele skolen.

1977

Ingen ting

1973 [Raud Valallianse ahdde ikkje eige program dette året]

AKP(m-l) kjemper for å forsvare den nasjonale og folkelige kulturen og folkets rett til kulturell utfoldelse. Denne retten trues i dag av statens og monopolkapitalens politikk.

Norsk og utenlandsk monopolkapital spekulerer i folkets og ungdommens kulturbehov ved å spre masseproduserte bøker, blader, tegneserier, filmer og fjernsynsprogrammer med reaksjonær og imperialistisk propaganda.

Mot disse truslene står det store flertallet av kulturarbeidere, kunstnere og dem som ellers driver kulturell virksomhet. AKP(m-l) ønsker å forene seg med alle som vender seg mot

undergravinga av den nasjonale kulturen og utarminga av folkets kulturelle liv, både i kamp mot ethvert angrep og i arbeidet for å styrke kulturaktiviteten i folket. Partiet vil kreve:

- Likestilling for nynorsk skriftmål i statens institusjoner. Ingen undertrykking av folkets rett til å bruke sin dialekt. Skriftspråket skal bygge på folkets talemål.
- Alle lærebøker må foreligge på norsk.

Samar

AKP(m-l) støtter alle nasjonale minoritetsgruppers krav om fulle politiske, sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter. Samene må sikres nasjonal likestilling med nordmenn, og vi kan ikke godta noen "tvangsfornorsking" av samene. Partiet vil motarbeide alle sjåvinistiske strømninger fra nordmenn overfor samene, og i stedet arbeide for at forbindelsene mellom samer og nordmenn må baseres på gjensidig respekt og solidaritet og at støtte til samene blir en uatskillelig del av det norske proletariats oppgaver.

AKP(m-l) har på denne bakgrunn samlet krava som gjelder samene i et eget sameprogram.

- Støtte til samenes sjølstendige kultur.

Senterpartiet

2001

Senterpartiet vil:

- at reglene for språklig likestilling skal følges opp i skolene og i offentlig administrasjon og i offentlig eide virksomheter.
- videreutvikle språksenteret på Voss, og arbeide for at senteret inkluderer både nynorsk, bokmål og samisk i arbeidet.
- opprettholde obligatorisk undervisning i sidemål.
- øke tilskuddet til Norsk Ordbok, slik at det nasjonale ordboksverket kan fullføres innen rimelig tid.
- lovfeste at all programvare som blir brukt i grunnskolen skal finnes på begge målformer.

Undervisningen i norsk må ta sikte på å utvikle elevenes praktiske ferdigheter i begge målformer. Vi vil derfor fortsatt ha opplæring, karakter og eksamen i sidemål. Opplæringen kan bedres ved å bruke sidemålet også i andre fag enn norsk i avgrensa perioder.

Samar

Senterpartiet vil gi den samiske befolkningen muligheter til kulturell og materiell utvikling på eget grunnlag, og de ulike samiske språk- og kulturgruppene muligheter til å utvikle egne særtrekk. Vi er imot inngrep i bruksområdene som svekker samiske primærnæringer. Gjennom Sametinget og andre organer må samene få større innflytelse over planlegging og tiltak som angår den samiske befolkningen.

Det er særlig viktig å opprettholde og utvikle samisk bosetting og næringsliv i de samiske områdene og i andre lokalsamfunn med samisk bosetting, for å videreføre og styrke samisk språk, kultur og næringsliv. Fornorskingen har ført til at det nå er nødvendig å styrke samisk språk og kultur, særlig i kystområdene.

Senterpartiet vil:

- videreføre og øke tospråkighetstilskuddet til de kommunene og fylkeskommunene som omfattes av samelovens språkregler, slik at de får dekt sine reelle utgifter.
- styrke statlige etater i samiske kommuner økonomisk, slik at samelovens språkregler kan oppfylles.
- sørge for at samiske elever har gode og tilstrekkelige læremidler tilpasset samiske behov, og ta i bruk teleundervisning som et supplement både i grunnskolen og i videregående skole.
- sikre et godt og variert tilbud av barne- og ungdomslitteratur på samisk
- gi alle samiske barn rett til undervisning i og på samisk i grunnskolen. Det skal legges til rette for at voksne samer som ønsker det, får opplæring i samisk.
- likestille norske elever og elever som har samisk som førstespråk i videregående skole når det gjelder antall språk og timetall.
- at det skal være mulig å tilby undervisning i samisk som 2. språk.
- legge til rette for utvikling av Samisk høgskole til vitenskapelig høgskole, med knutepunktansvar for andre høgskoler med samisk forskning og utdanning.
- etablere en offentlig samisk informasjonstjeneste.
- at samisk språk og kulturforståelse skal være sentrale elementer når samiske helse- og sosialtilbud utvikles for det samiske folket.
- styrke Samisk Kulturfond.
- støtte samiske kultursentra, f.eks. kulturhus, museer, bygdetun og språksentre, for å fremme informasjon om, vern og utvikling av regional og lokal kultur.

- bygge ut et bredest mulig samisk medietilbud for å sikre bredden i den samiske samfunnsdebatten. Det er viktig å sikre medietilbudet i lule- og sørsamiske områder.

Kvenar

- sikre samisk og kvensk språk.
- styrke kunnskapen om og forståelsen for den samiske og kvenske kulturen, blant annet ved å innføre en mer helhetlig undervisning i skoleverket om samisk/kvensk kultur, særlig i samfunnsfag. Samisk og kvensk språk må sikres i grunnskolen.
- videreutvikle fagmiljøer innenfor kvensk kultur og språk ved Høgskolen i Finnmark og Universitetet i Tromsø.

Innvandrarar

Et godt samfunn er et samfunn der mangfold blir sett på som en ressurs og et gode. Derfor er vern om individets rett til å bevare og gi uttrykk for sin kulturelle og religiøse identitet et mål. Samarbeid og kunnskap er nøkkelen til toleranse. Skolen, arbeidslivet og organiserte fritidsaktiviteter er viktige møteplasser.

Krav om norskopplæring må stilles innen bransjer der dette er nødvendig utfra sikkerhetshensyn.

Senterpartiet vil:

- styrke morsmåls- og norskopplæringen for fremmedspråklige minoriteter. Kvinner må få tilpasset norskundervisning, bla. gjennom ambulerende undervisning og barnepass.
- gi norskopplæring så raskt som mulig etter at en person er kommet til Norge. Slik opplæring bør starte før endelig oppholdstillatelse blir gitt. Alle som søker om opphold i Norge har et eget ansvar for å lære norsk.

1997

Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Det skal være et statlig ansvar å gi økonomisk støtte til språkdelt klasser. Behovet for en levende skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier. Senterpartiet arbeider for full språklig likestilling.

Senterpartiet vil arbeide for:

- at reglene for språklig likestilling følges opp i statstjenesten og i offentlig administrasjon.
- at det opprettes et nynorsk skriftsenter.
- at norskfaget styrkes. Dialektkunnskap skal være en naturlig del av norskfaget på alle nivå i skolen. Lærerne skal ved bevisst holdning til egen og andres dialekter gi elevene trygghet ved å oppmuntre dem til å bruke sitt naturlige talemål. Senterpartiet ønsker økt bevissthet omkring bruken av utenlandske ord og uttrykk. Der det finnes fullgode norske ord, bør slike brukes.
- at obligatorisk undervisning i sidemål opprettholdes og at allmenn stemmerett i skolemålssaker beholdes.
- at nynorske læremidler sikres nok ressurser. Godkjenningspliktige læremidler skal foreligge på begge målformer til samme tid og samme pris.
- å innføre krav om at de som får farledbevis, behersker norsk eller annet skandinavisk språk, for å øke sikkerheten langs norskekysten.

Samar

Samene er en urbefolkning på Nordkalotten, bundet sammen av felles språk, kultur og historie. Fordi det bor flest samer i Norge, har Norge et særskilt ansvar for utvikling av samenes kultur og levekår. Samenes kår i Sverige, Finland og Russland vil være avhengig av levekårene til de norske samene. Norges ratifisering av ILO-konvensjonen og Norges arbeid for andre minoriteter

og urbefolkninger gir også Norge et spesielt ansvar internasjonalt for samenes utvikling og levekår.

Den norske stat har en forpliktelse, bygget på folkeretten og Grunnloven, til å gi samene muligheter til å kunne sikre og utvikle sin kultur. Staten må gi tilstrekkelige virkemidler til dette arbeidet. Tidligere fornorskningsspolitikk har ført til at det nå må settes inn en aktiv innsats for å styrke samisk språk og kultur i kystområdene.

Senterpartiet vil gi den samiske befolkningen muligheter til kulturell og materiell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at samiske primærnæringer blir svekket. Gjennom styrking av Sametinget og andre organer, må samene få større innflytelse på planlegging og tiltak som angår den samiske befolkningen.

Senterpartiet vil spesielt peke på nødvendigheten av å opprettholde og utvikle samisk bosetting og næringsliv både i de samiske kjerneområdene og i andre lokalsamfunn med samisk bosetting, for å videreføre og styrke samisk språk, kultur og næringsliv.

Senterpartiet vil arbeide for:

- at det innføres et tospråklighetstilskudd i rammetilskuddet til de kommuner og fylkeskommuner som omfattes av samelovens språkregler.
- at statlige etater i samiske kommuner styrkes økonomisk slik at samelovens språkregler oppfylles.
- at det opprettes en samisk læremiddelsentral, og at teleundervisning tas i bruk både i grunnskolen og i videregående skole.
- at elever som har samisk som førstespråk i videregående skole, likestilles med norske elever med hensyn til antall språk og timetall.
- at alle samiske barn får rett til undervisning i og på samisk i grunnskolen. Det legges til rette for at voksne samer som ønsker det, gis opplæring i sitt morsmål.
- at det skal kunne gis undervisning i samisk som 2. språk.
- at det etableres utdanningstilbud innen næringskombinasjoner.
- at Samisk høgskole styrkes og utvikles til Nordisk Samisk høgskole og forskningssenter.
- at sørsamer, lulesamer, østsamer (skoltesamer) og sjøsamer får utvikle sine kulturelle særtrekk på lik linje med nordsamer.
- at det etableres en offentlig samisk informasjonstjeneste.
- å styrke kunnskap og forståelse for den samiske/kvænske kultur i mye større grad enn det som er i Norge i dag. For å oppnå dette, er det nødvendig å innføre en mer helhetlig undervisning i skoleverket i forhold til samisk/kvænsk kultur. Dette må gjøres i samfunnsfag- og norskundervisningen, samt andre fag som kan knyttes opp til dette.
- at samisk språk og kulturforståelse er sentrale elementer når samiske helse- og sosialtilbud utvikles for det samiske folk.
- at Samisk Kulturfond styrkes.
- støtte til samiske kultursentra, f.eks. kulturhus, museer og bygdetun, for å fremme informasjon, vern og utvikling av regional og lokal kultur.
- å støtte samiske kvinners internasjonale arbeid for å bedre levekårene for kvinner i urbefolkningene.

Kvenar

Senterpartiet vil arbeide for:

- at kvænsk kultur og språk sikres i grunnskolen.

Innvandrarar

Det norske samfunnet består av borgere med ulik hudfarge og ulik etnisk og kulturell bakgrunn. Alle innbyggere har like rettigheter og plikter, og skal behandles deretter. Samarbeid, gjensidighet og toleranse må være helt grunnleggende i det norske samfunnet. Bare gjennom

kunnskap om og forståelse for hverandres bakgrunn og kultur, kan fremmedfrykt og rasisme bekjempes.

Senterpartiet vil arbeide for:

- å styrke morsmål- og norskopplæringen for fremmedspråklige minoriteter, og utvide antallet språktimer etter individuell vurdering.
- at innvandrerkvinner får de samme rettigheter og muligheter i forhold til samfunnet som andre kvinner.
- at det gis norskopplæring så raskt som mulig etter at en person er kommet til Norge. Slik opplæring bør starte før endelig oppholdstillatelse gis. Det må spesielt satses på norskopplæring for kvinner. Alle som søker om opphold i Norge har et selvstendig ansvar for å lære norsk.

Skolen må fortsatt gi tospråklige elever et tilbud om morsmålsundervisning, men også aktivt jobbe for å skape miljøer der disse elevene kan utvikle et "levende" norsk språk. Dette skjer bare ved at de får mulighet til å omgås barn som snakker norsk. På steder der det er få norske elever i skolene/barnehagene, bør en jobbe for å få til samarbeid mellom skoler/barnehager i ulike geografiske områder.

1993

Språket er vårt fremste nasjonale identitetsmerke og en forutsetning for at Norge skal utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Behovet for en levende og nyansert skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier. Senterpartiet vil arbeide for at det blir opprettet et nynorsk skriftssenter.

Senterpartiet arbeider for full språklig likestilling. Særlig må likestillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. Samisk språk må sikres.

Norskfagets plass må styrkes i alle skoleslag. Dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i norskundervisningen. De to offisielle målformene må få like vilkår for utvikling. Den sterke innblandingen av utenlandske ord og uttrykk i det norske språket må motarbeides. Fullgode norske ord må holdes i hevd.

Senterpartiet vil opprettholde obligatorisk undervisning i sidemål. Senterpartiet går inn for å beholde allmenn stemmerett i skolemålssaker. Nynorske læremidler må sikres nok ressurser i alle skoleslag. Godkjenningspliktige læremidler skal foreligge på begge målformer til samme tid og samme pris.

Samar

Samene er en urbefolkning på Nordkalotten, bundet sammen av felles språk, kultur og historie. Senterpartiet vil gi den samiske befolkningen muligheter til kulturell og materiell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at samiske primærnæringer blir svekket. Gjennom styrking av Sametinget og andre organer, må samene få større innflytelse på planlegging og tiltak som angår den samiske befolkningen.

Det nordiske samarbeidet for samene, og mellom samene, må føres videre, særlig å samordne statens lov- og regelverk som gjelder vern og utvikling av samisk kultur og naturressurser i samiske områder.

Senterpartiet går inn for:

- å tilføre økonomiske ressurser, slik at den samiske språkloven kan gjennomføres.
- at det opprettes en samisk læremiddelsentral, og ta i bruk teleundervisning i samisk.
- at de samiske videregående skolene bygges ut og gis nye linjetilbud.
- at Samisk yrkeshøgskole styrkes økonomisk.

Innvandrarar

Mennesker fra andre kulturer bidrar positivt til det norske samfunnet gjennom sin yrkeskompetanse og utdanning. Flyktninger som kommer hit, må raskt følges opp med kompetansevurdering og få skikkelig språkopplæring. Det er nødvendig med økt informasjon om asylsøkeres og flyktningers situasjon, og innsats for å motvirke tendenser til fremmedfrykt og rasisme. Samtidig er det nødvendig med økt informasjon til flyktninger og asylsøkere om norske forhold.

Senterpartiet arbeider for:

- å gjøre norsk til obligatorisk førstespråk og beholde morsmålundervisningen.
- å gi obligatorisk undervisning i norsk ved oppholdstillatelse i Norge.
- å sikre innvandrerkvinner samme rettigheter som norske kvinner.

1989

Større internasjonalisering inneber større press på og pårøyning for norsk språk og kultur. Denne utfordringa må møtast med ein brei og aktiv kulturpolitikk. Utfordringa gjeld både å sikre eit likeverdig kulturtilbod over heile landet og å ta vare på lokale kulturtradisjonar. Kulturpolitikken må også mane til større eigenaktivitet og oppglødd interesse.

Språket er det fremste nasjonale identitetsmerket vårt, og ein føresetnad for at Noreg skal kunne utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er ein hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også den viktigaste reiskapen skulen har når kunnskapar og oppleving skal formidlast. Behovet for ein levande og nyansert skriftkultur kjem til å auke i takt med at nye medium veks fram.

Senterpartiet vil arbeide for full språkleg jamstilling. Særleg må jamstillingsreglane følgjast i statsteneste og offentleg styringsverk. Samisk språk må også tryggjast.

Norskfaget sin plass må styrkjast i alle skuleslag. Dialektane har sin eigenverdi som det må hegnast om m.a. ved at dei blir dregne meir inn i norskundervisninga. Dei to offisielle målformene våre må få like utviklingsvilkår. Den sterke innblandinga av utanlandske ord og uttrykk i det norske språket må motarbeidast. Fullgode norske ord må haldast i hevd.

Senterpartiet går inn for å halde oppe den allmenne røysteretten i skulemålssaker, og nynorske læremiddel må få nok ressursar i alle skuleslag. Godkjenningspliktige læremiddel skal liggje føre på begge målformer til same tid og til same pris.

Samar

Dei allmenne samfunnstiltaka må kome samane til gode, på like fot med folket elles. Samane må også ha godt høve til materiell og kulturell utvikling på sitt eige grunnlag.

Det nordiske samarbeidet for og mellom samane må førast vidare. Her må ein særleg ta sikte på å samordne det lov- og regelverket som kvart land har. Det gjeld då lover og reglar som seier noko om utviklinga av samisk kultur og bruken av naturressursane i dei samiske områda.

Senterpartiet går då inn for:

- at det blir skipa eit samisk kulturfond som skal styrast av eit samisk kulturråd med tilknytning til Sametinget.
- ei samisk språklov, og at det må stillast til rådvelde store nok statlege midlar til å få denne lova gjennomført. Arbeidet med læreplanar og lærebøker i samiske kulturfag må styrkast og førast vidare. Det er viktig at dei elevane som bruker samisk får læremiddel til same tid og same pris som elevane i dei andre målformene våre.
- at samiske media blir styrkte ved at ein satsar meir på samisk radio og fjernsyn, presse og tidsskrift, og særleg på skrifter som er mynta på barn og ungdom.

Innvandrarar

Folk frå andre kulturar kan gi positiv innverknad på det norske samfunnet gjennom den yrkeskompetansen og utdanninga dei har med seg. Ein viktig føresetnad for dette er då at flyktningar som kjem hit til landet snøgt blir følgde opp med ei vurdering av den kompetansen dei har. Skikkeleg språkopplæring lyt dei også få med ein gong. Rettsvernet til innvandrankvinnene må også sikrast.

1985

Språket er vårt nasjonale identitetsmerke og en forutsetning for at Norge skal kunne utvikle seg som kulturnasjon. Den norske skriftkulturen er en hjørnestein i vårt kultur- og samfunnsliv. Språket er også skolens viktigste redskap for formidling av kunnskap og opplevelse. Behovet for en levende og nyansert skriftkultur vil øke i takt med utviklingen av nye medier.

Senterpartiet arbeider for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillings- reglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. Dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i skolenes norskundervisning. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling.

Den sterke innblandingen av utenlandske ord og uttrykk i det norske språk bør motarbeides. Fullgode norske benevnelser må holdes i hevd.

Senterpartiet går inn for:

- Almen stemmerett i skolemålssaker.
- At nynorske læremidler sikres tilstrekkelig støtte i alle skoleslag. Godkjenningspliktige læremidler skal foreligge på begge målformer til samme tid og samme pris.
- At norsk brukes som arbeids- og administrasjonsmål i nye bransjer som for eksempel i olje- og dataindustrien.
- At norskfaget styrkes i alle skoleslag, blant annet ved at timetallet økes, særlig i grunnskolen.
- At sidemålsundervisningen styrkes. Sidemålsstilen må fortsatt være en obligatorisk del av eksamen i videregående skole.

Samar

De almenne samfunnstiltak må komme samene til gode på like fot med den øvrige befolkning. Samene må også ha muligheter til materielt og kulturell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at grunnlaget for samenes primærnæringer blir svekket.

Gjennom styrking av samiske organer må samene gis større innflytelse på planlegging og tiltak som angår dem.

For å fremme full jamstilling for den samiske minoritet, går Senterpartiet bl.a. inn for:

- Å bygge opp et samisk kulturfond.
- At arbeidet med læreplaner og lærebøker for samisk språk og kulturfag videreføres.
- At det utdannes tilstrekkelig med samiskkyndige lærere.
- At samisk språk styrkes gjennom offentlig støtte til utgivelse av litteratur og utvidet bruk av massemedia. Det fastsettes lovregler som kan sikre minoritetsspråkets plass i skolen og i lokalforvaltningen i samisk-språklige områder.

Innvandrarar

Innvandrerne må gis reellemuligheter til å fungere som likeverdige medlemmer av det norske samfunn. Som et ledd i dette bør en legge vekt på å bryte ned språkbarrierer.

Senterpartiet vil gå inn for:

- Å gi flyktninger, som skal til Norge, tilbud om informasjon og undervisning mens de er i interneringsleir.
- Bedre undervisning i skoleverket om andre kulturer og minoritetsgrupper.

- Å bedre innvandrernes muligheter til å utøve egen kultur og religion.

1981

Senterpartiet arbeider for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. Dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i skolens norskundervisning. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling.

Den sterke innblandingen av utenlandske ord og uttrykk i det norske språk bør motarbeides. Fullgode norske benevnelser må holdes i hevd.

Senterpartiet mener at det haster med å gjennomføre den likestilling mellom målformene i NRK som Stortinget har vedtatt.

Samar

De allmene samfunnstiltak må komme samene til gode på like fot med den øvrige befolkning. Samene må også ha muligheter til materiell og kulturell utvikling på eget grunnlag. Det må ikke gjøres inngrep i bruksområdene på en slik måte at grunnlaget for samenes primærnæringer blir svekket.

Gjennom styrking av samiske organer må samene gis større innflytelse på planlegging og tiltak som angår dem. Det vurderes å opprette stilling for et eget sameombud.

For å fremme full jamstilling for den samiske minoritet, går Senterpartiet blant annet inn for:

- at arbeidet med læreplaner og lærebøker for samisk språk og kulturfag videreføres slik at fullverdige tilbud kan gis på alle trinn i allmenskolen.
- at det utdannes tilstrekkelig med samisk kyndige lærere.
- at samisk språk styrkes gjennom offentlig støtte til utgivelse av litteratur og utvidet bruk i massemedia. Det fastsettes lovregler som kan sikre minoritetsspråkets plass i skolen og i lokalforvaltningen i samisk-språklige områder.

Kvenar

I aktuelle distrikter bør finsk være valgfritt språk i den videregående skole.

Innvandrarar

Senterpartiet vil arbeide for at flyktninger/innvandrere kan sikres likeverdige kår og muligheter i forhold til nordmenn. I dette arbeidet er gjensidig informasjon, respekt og toleranse av grunnleggende betydning. Flyktninger/innvandrere må gis mulighet til å utvikle sin kulturelle egenart, samtidig som de bør bli en del av det norske samfunn. Mange problemer av kulturell, sosial og praktisk karakter møter flyktninger/innvandrere i Norge.

Senterpartiet vil gå inn for:

- å styrke norskopplæringen for voksne.
- å sikre tilbud om opplæring i morsmål for barna.
- å stimulere til økt kulturell aktivitet og utveksling f.eks. gjennom fjernsyn og radio, aviser og oppvisninger lokalt.
- å motarbeide isolasjon av kvinner ved oppsøkende virksomhet, særlige tilbud for kvinner, samt ved barnehage tilbud for barna.

1977

Det må være full språklig likestilling i skolen. Senterpartiet vil arbeide for at lærebøker og læremidler for alle skolefag for barn og ungdom kommer ut på begge målføre til samme tid og til samme pris. Det må settes full kraft i arbeidet med den tempoplan Stortinget har bedt om for

gjennomføring av full likestilling når det gjelder lærebøker og læremidler. Det må gis ekstra støtte til nynorsk litteratur for barn og unge.

Dersom det ikke er mulig på annen måte å sikre et akseptabelt tilbud av lærebøker og læremidler bl.a. på begge målføre bør en vurdere å opprette et offentlig forlag for lærebøker og læremidler. Et slikt forlag må i tilfelle komme som et supplement til de nåværende forlag.

Senterpartiet arbeider for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. dialektene har en egenverdi det må vernes om, bl.a. ved at de trekkes inn i skolenes norskundervisning. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling. Samisk språk må styrkes slik at det blir gitt fullverdig tilbud til de som ønsker det.

Senterpartiet mener at det haster med å gjennomføre den likestilling mellom målformene i NRK som Stortinget har vedtatt. De norske dialektene bør komme sterkere med i sendingene.

Samar

De allmenne samfunnstiltak må komme også denne folkegruppe til gode. Målet må være reell jevnbyrdighet for samene med mulighet til kulturell og materiell vekst på linje med landets øvrige befolkning. De må etter eget ønske få mulighet til å utfolde seg på sitt eget kulturgrunnlag. Det er særlig viktig at samenes egen vilje får avgjørende innvirkning på samfunnstiltak som gjelder dem. De lokale befolkningsgrupper må aktiviseres i analysene av egne problemer og utforming av løsninger som er meningsfylte i nærmiljøet.

Fordi samenes rettigheter lenge har vært oversett, er det nødvendig med en rekke tiltak dersom en skal oppnå virkelig jamstilling.

Senterpartiet går inn for:

- at samenes språk og kultur gis fullverdig vern og vekstvilkår.
- at støtte blir gitt til samiske aviser.
- at det utarbeides læreplaner og lærebøker og utdannes lærere slik at samisk språk og kulturkunnskap sikres fullverdig undervisning i skolene.
- at offentlige dokumenter som spesielt vedrører samene blir oversatt til samisk før det treffes endelig politiske vedtak.

Kvenar

Tverrkommunikasjonene på nordkalotten må bedres. Som et ledd i nordkalott-samarbeidet må det utarbeides en finsk/norsk ordbok. I aktuelle distrikter bør finsk være valgfritt språk i den videregående skole.

Innvandrarar

Norsk økonomi bør ikke baseres på innvandring av utenlandsk arbeidskraft. De utenlandske arbeidstakerne i Norge må sikres like rettigheter og pålegges samme plikter som nordmenn. Det må gjøres mer for å lette tilpassingen for utlendinger som flytter til landet. Tilbudet om språkopplæring må bli bedre, og de må få hjelp til å skaffe seg høvelige boliger.

1973

Senterpartiet vil arbeide for full språklig jamstilling. Særlig må jamstillingsreglene følges i statstjeneste og offentlig administrasjon. dialektene har en egenverdi det må vernes om. De to offisielle språkformene må få like vilkår til utvikling.

- støtte nynorsk pressearbeid.

Det må være full språklig likestilling i skolen. Senterpartiet vil arbeide for at lærebøker og læremidler for alle skolefag for barn og ungdom kommer ut på begge målføre til samme tid og til samme pris. Det må gis ekstra støtte til nynorsk lesnad for barn og unge.

Det må vurderes å opprette et offentlig forlag for lærebøker og læremiddelproduksjon.

Senterpartiet mener at det haster med å gjennomføre den likestilling mellom målformene i NRK som Stortinget har vedtatt.

Samar

De allmenne samfunnstiltak må i fullt monn komme også denne folkegruppe til gode. Målet må være reell jevnbyrdighet for samene med mulighet til kulturell og materiell vekst på linje med landets øvrige befolkning. De må etter eget ønske få mulighet til å utfolde seg på sitt eget kulturgrunnlag. Det er særlig viktig at samenes egen vilje får avgjørende innvirkning på samfunnstiltak som gjelder dem. De lokale befolkningsgrupper må aktiviseres i analysene av egne problemer og utforming av løsninger som er meningsfulle i nærmiljøet.

Fordi samenes rettigheter lenge har vært oversett, er det nødvendig med en rekke tiltak dersom en skal oppnå virkelig likestilling.

Senterpartiet går inn for

- -at samenes språk og kultur gis fullverdig vern og vekstvilkår.
- -at støtte blir gitt til samiske aviser.
- -at det utarbeides læreplaner og lærebøker og utdannes lærere slik at samisk språk og kulturkunnskap sikres fullverdig undervisning i skolene.

Innvandrarar

Det må gjøres mer for å lette tilpassingen for utlendinger som flytter til landet. Tilbudet om språkopplæring må bli bedre, og de må få hjelp til å skaffe seg høvelige boliger.

1969

Senterpartiet vil la de to målformer få likeverdige vilkår. Det må sikres at lærebøkene utgis på begge målformer til samme tid og samme pris, slik at fritt valg av målform blir en realitet. Dialektene har en egenverdi som det må vernes om.

Radio og fjernsyn må utbygges videre. Både i programvirksomheten og utbyggingen må det tas større hensyn til distriktene. Radio og fjernsyn skal bidra til å skape samhørighet mellom landsdeler, nasjoner og folkeslag. Programvirksomheten må være fri og selvstendig, under det ansvar som et statsmonopol forplikter NRK til å ha hele folket i tankene når programmene skapes og sendes. De to likeverdige målformer må ha rom i programmene som svarer til den faktiske måltilstanden i landet.

Samar

Samene er en del av landets befolkning og de generelle samfunnstiltak skal også komme denne folkegruppe til gode. Målet må være reell likestilling for samene og det er av grunnleggende betydning at folkets egen vilje kommer fram og får avgjørende tyngde. Dette kan bare skje ved at samene etter ønske erkjennes anledning til aktivitet på eget kulturgrunnlag samtidig som de er fullverdige borgere av sine respektive hjemland.

Senterpartiet vil understreke betydningen av at samisk initiativ i langt større grad enn hittil blir bestemmende for dette folks kulturelle, sosiale og økonomiske utvikling. Dette krever en aktiv medvirkning fra myndighetenes side til støtte for samisk egenaktivitet og organisasjonsarbeid.

1965

Det må være full likestilling mellom bokmål og nynorsk. På lengre sikt må en søke å nå fram til ett skriftspråk bygd på tilnærming mellom de to målformer. Inntil så skjer, må det sikres at lærebøker utgis på begge de offisielle målformer slik at fritt valg av målform blir en realitet.

1961

Det må være full likestilling mellom bokmål og nynorsk. På lengre sikt må en søke å nå fram til ett skriftspråk bygd på tilnærming mellom de to målformer.

1957

Det må vera full jamstelling mellom dei offisielle målføra. Det må arbeidast vidare fram mot eitt skriftspråk på norsk folkemåls grunn.

1953

Full jamstilling mellom de offentlige målføre. Fortsatt arbeid for å nå fram til ett norsk skriftspråk.

1949

Målbevisst arbeid for å nå fram til et samnorsk mål, bygd på de norske målføre.

1945

Den kulturelle og nasjonale framgangen vil Bondepartiet bygge på det vi har, på vår arv av kristen ånd og tenkning, på norsk rettssans og rettekjensle, på norsk sprog, sed og skikk, på vyrndad for alt som naturlig hører med til vårt folks eget livsgrunnlag. Det nye og det vi egner til oss av verdier utenfra, skal ta kraft og farge av det verdifulle i vår kristne kultur og våre tradisjoner.

1936

Sterkt arbeid for å fremme og verne norsk åndsliv, sed og skikk.

Full likestilling mellem begge skriftsprog.

Fortsatt målbevisst arbeid for å nå frem til ett skriftsprog bygd på de norske målfører.

1933

Sterkt arbeid for å fremme og verne norsk åndsliv, sed og skikk.

Full likestilling mellem begge skriftsprog.

Fortsatt målbevisst arbeid for å nå frem til ett skriftsprog bygd på de norske målfører.

1930

Sterkt arbeide for å fremme og verne norsk åndsliv, sed og skikk.

Full likestilling mellem begge skriftsprog.

Fortsatt målbevisst arbeide for å nå frem til ett skriftsprog bygget på de norske målfører.

1927

Sterkt arbeide for at fremme og verne om norsk aandsliv, sæd og skik.

Fuld likestilling mellem riksmaal og landsmaal.

Fortsat arbeide for at naa frem til et skriftsprog, bygget paa de norske maalfører.

1924 (programmet til Norges Bondelag)

Sterkt arbeid for å fremme og verne norsk kultur, sed og skikk. Full likestilling mellem riksmål og landsmål. Fortsatt arbeid for å nå frem til et samnorsk mål bygd på de norske folkemål som grunnlag.

1921

Sterkt arbeide for å fremme og hegne om norsk kultur og sed og skikk i landet.

Full likestilling mellom landsmål og riksmål. Fortsatt arbeide for å nå frem til ett samnorsk mål i landet bygget på grunnstammen i norske folkemål.

Bondepartiet blei stifta på landsmøtet til Norsk Landmandsforbund i 1920. Partiet skifta namn til Senterpartiet i 1959.

Sosialistisk Venstreparti

2001

SV vil

- sikre gode vekstvilkår for nynorsk og norske dialekter.
- fremme tiltak som forebygger at norsk språk, bokmål og nynorsk, trues som bruksspråk og fagspråk på viktige områder.
- arbeide for like vilkår for nynorsk og bokmål.
- arbeide for å opprettholde obligatorisk sidemål.
- arbeide for at det utvikles elektroniske læremidler på nynorsk, bokmål og samisk.
- arbeide for å fornye og modernisere sidemålsfaget, og dermed sikre og øke forståelsen for obligatorisk skriftlig opplæring i begge målformer.

Samar

Det norske samfunnet er bygt på territoriet til det norske og samiske folket, og samane må derfor sikrast styring og medråderett i avgjerder som gjeld deira situasjon.

Vedtaka i ILO-konvensjonen om urfolks rettar, FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar og FN-erklæringa om urfolk er forpliktande etter folkeretten. Dette gir det samiske folket rammevilkår når det gjeld politikk, juss og råderett over ressursane som gir dei eit reelt utgangspunkt for å forme sitt eige samfunn. Kvinners tradisjonelle rettar og status i det samiske samfunnet må haldast ved like.

Ved å ta vare på og utvikle vidare samisk samfunnsliv, språk, kultur og næringsliv vil ein oppnå å fremje samiske rettar og likeverd, og hjelpe fram eit verdfullt kulturelt og sosialt mangfald i Noreg. Samanes tradisjonelle kollektive rettar må sikrast og praktiserast i samarbeid med andre som bur i dei aktuelle områda. Norske og samiske styresmakter må saman utvikle styrings- og forvaltningsformer for desse områda, slik at naturgrunlaget for samisk kultur blir tatt vare på.

Det samiske folket er busett i fire land, og det finst tre samiske språkområde i Noreg. Samisk kultur blir utsett for sterk påverknad frå språket og kulturen til majoriteten. Til og med dei kommunane som er definerte til å vere samisk forvaltningsområde, har problem med å tilby offentlege tenester på samisk språk. Skal vi kunne tilby gode tenester til det samiske folket, kan det bli nødvendig å samordne ressursane på tvers av landegrensene. Fleksible og fleirspråklege tilbod på det offentlege området kan også vere eit gode for resten av folket i grenseområda.

Samisk sjølvråderett kan ikkje berre tuftast på ei statisk forståing av samisk identitet. Levekårsproblem i samiske område kan løysast dersom utdanningssamfunnet og teknologiske løysingar kan bli brukte endå meir enn i dag. I denne prosessen må det vere rom for eit stort mangfald i det samiske samfunnet, samtidig som det samiske folket sjølv opplever å ha herredømme over utviklinga.

SV vil i perioden:

- arbeide for å styrke sjøsamisk kultur og likeverd.
- auke løyvingar til tospråkleg praksis i kommunar og fylkeskommunar.
- arbeide for at det utvikles elektroniske læremidler på nynorsk, bokmål og samisk.

Innvandrarar

Den kompetanse flyktninger, asylsøkere og innvandrere har, utnyttes ikke godt nok. Denne kompetansen må evalueres. Hovedprinsippet skal være at ett års utdanning på samme "utdanningstrinn" fra hjemlandet tilsvarer ett års utdanning i Norge. Flyktningers og asylsøkeres

kompetanse skal kartlegges ved ankomsten, og et viktig kriterium for utplassering i kommunene skal være at deres kunnskaper i størst mulig grad kan komme til nytte i det lokale arbeidslivet. Det må tas spesielt hensyn til flyktningkvinneres muligheter for kompetansebygging, fordi deres kompetanse ofte er mye lavere enn det som er tilfellet for de mannlige flyktningene.

Felles for etnisk norske kvinner og kvinner med minoritetsbakgrunn er uansett at økonomisk selvstendighet er helt sentralt. Den viktigste utfordringen vil derfor være å sørge for utdannings- og jobbmuligheter og ei lønn å leve av for alle kvinner. Kontantstøtten har særlig medført et tilbakeslag for innvandrerkvinner, og det er viktig at denne ordningen avskaffes, samtidig som vi må fortsette å jobbe for at barnehagetilbudet styrkes. Men det må også settes inn målrettede tiltak som kan hjelpe innvandrerkvinner til å få et reelt valg mellom hjem og jobb. Dette gjelder kanskje særlig første generasjons innvandrerkvinner.

SV vil i perioden:

- foreslå bedre norskopplæring.
- arbeide for at asylsøkere og innvandrere og andre med opphold på humanitært grunnlag kan få prøve sin formal- og realkompetanse.
- arbeide for at flyktingers og asylsøkeres kompetanse kartlegges ved ankomsten.
- arbeide for enklere godskriving av kompetanse for folk som har utdanning og arbeidserfaring fra andre land.

1997

Forestillingen om at Norge tradisjonelt har vært et land med én kultur har vært mer en myte enn et faktum. Det er lett å glemme at mangfoldet av dialekter, tre offisielle språk, et utall av ulike menigheter og livssynsfunn, forskjeller mellom by og bygd, classeskiller osv. har gjort Norge til et flerkulturelt samfunn.

Noen av våre hovedutfordringer vil være:

- å bruke ny teknologi for å sikre breiere deltakelse i samfunnet.
- å bevare norsk og samisk språk og kultur.
- å sikre tilgjengelighet og muligheter for kunnskap til å motvirke kunnskapskløften.

Konkurransen mellom aktørene har gjort at NRK har blitt mer kommersiell. SV ønsker derfor ei videreutvikling av NRK som allmennkringkaster, med de forpliktelser det innebærer i forhold til kultur, språk, minoriteter, ytringsfrihet og demokrati. Alle allmennkringkasterne (NRK, TV2 og P4) har fått pålagt et stort ansvar når det gjelder å sørge for at det skal være programmer både for mindretall og flertall. SV går inn for at allmennkringkasterne skal ha programmer for etniske minoriteter.

Pressestøtten er under debatt, ikke minst p.g.a eierkonsentrasjon og krysseierskap. For SV vil det være et overordna mål at pressestøtte brukes for å ivareta bredde og mangfold både politisk og språklig.

SV vil i perioden:

- arbeide for økt bruk av dialekt og nynorsk i media.
- arbeide for å styrke nynorsken og dialektene sin plass i all opplæring, fra barnehage til høgskolenivå.
- arbeide for at alle læremidler skal komme til samme tid og til samme pris på bokmål og nynorsk.
- arbeide for å sikre at de to målformene nynorsk og bokmål får like vilkår.
- arbeide for at Mållovens krav til bruk av nynorsk i offentlig forvaltning følges opp.

Samar

Norge er det eneste vestlige land som har ratifisert ILO-konvensjon nr. 169 om verdens urfolk. SV mener dette gir oss en særskilt forpliktelse til å ta opp og tale urfolks sak internasjonalt. SV bygger sin politikk på internasjonale konvensjoner, nasjonale lovregler og erklæringer som

sikrer urfolks rettigheter. Det er viktig å påse at lover, regelverk og praksis blir utvikla i tråd med disse forpliktelsene og samtidig arbeide for å øke den alminnelige forståelsen av disse forpliktelsene. Retten til å bevare og videreutvikle eget samfunn, språk, kultur og næringsliv er grunnleggende. Målet for SVs politikk i forhold til urfolk er derfor likeverdig behandling av forskjellige folk og folkegrupper. Dette vil være med på å fremme et verdifullt kulturelt- og samfunnsmessig mangfold.

Innvandrarar

Barn med minoritetsbakgrunn bør kunne snakke norsk når de starter i skolen for i større grad å kunne lære på samme vilkår som etnisk norske barn. Det må derfor satses mer på språklæring i førskolealderen.

Gode norskkunnskaper er sentralt for at folk skal kunne få arbeid i Norge. Det er behov for å styrke tilbudet om norskopplæring og sikre at de som gjennomfører norskopplæring faktisk behersker språket før opplæringa avsluttes.

- Arbeide for lovfesta morsmålsundervisning for innvandrarbarn.
- Arbeide for å styrke norskopplæringa.

1993

SV vil stimulere til kulturelt mangfold - våge å satse på det eksperimentelle og nyskapende f.eks. innen teateret, billedkunsten og litteraturen. Men også arbeide for å bevare et språklig mangfold gjennom dialekter og talemål og bedre språklig likestilling, mellom nynorsk og bokmål, og samisk. I dette arbeidet er det også viktig å gjennomføre tiltak slik at innvandrerforfattere får utgitt sine bøker på eget språk og på norsk.

SV vil videreutvikle pressestøtten med større vekt på mer variert politisk og språklig bredde.

Samar

Norge har, gjennom Sameloven, Grunnlovparagraf 110 a og ratifiseringa av ILO-konvensjon nr. 169, erkjent samenes rett til selv å bestemme over egen framtid. Dette er forpliktende og betyr at Sametinget må få reell innflytelse over utviklinga av det samiske samfunn. Dette innebærer vidare at staten må avgi myndighet til Sametinget innenfor sentrale områder. SV vil føre en politikk som oppfyller og utvider de mål som er satt gjennom opprettelsen av Sametinget.

Norge har vedtatt en samisk språklov. Det er derfor viktig at lærerutdanninga styrkes samt at læremiddelproduksjonen bringes opp på et forsvarlig nivå.

Innvandrarar

Norskundervisning og innføring i norsk samfunnsliv er grunnleggende for å kunne klare seg i det norske samfunnet. Norskundervisninga og retten til tospråklig opplæring må styrkes.

Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annetspråk. Fremmedspråklige barn i norsk skole skal derfor ha rett til morsmålsopplæring.

SV vil i perioden 1993 - 1997 arbeide for:

- å styrke norskopplæringa for innvandrere og flyktninger. Ordningene bør være fleksible og tilpasses den enkeltes og ulike grupper behov. Alle som har behov for det, bør gis et tilbud på 750 timer. Det er behov for egne tilrettelagte tilbud rettet spesielt mot kvinner

1989

Kampen mot språklig diskriminering og undertrykking er viktig. SV vil arbeide for reell likestilling mellom nynorsk og bokmål. Skolen må formidle positive holdninger til dialekt og folkelig talemål.

Det er viktig å styrke den norske litteraturen for å sikre mangfold og språklig samhörighet. Barne- og ungdomslitteraturen er særlig viktig.

SV vil:

- At det gis grundig skriftlig opplæring i begge målformer.
- At alle lærebøker i grunnskole og videregående skole skal foreligge på samme tid og til samme pris på begge målføre.
- Stille strengere krav til norsk språkbruk på områder der det er truet. Særlig må media og utdanningsinstitusjoner bidra. Tilgang på informasjon og kunnskap er viktig og må derfor gjøres tilgjengelig for flest mulig.
- Likestille nynorsk og bokmål reellt i statsforvaltningen, og samisk og norsk i de samiske kjerneområdene.

Samar

Det samiske folk er urbefolkningen i Norden, bosatt i fire land. Myndighetene i de fire landa har de siste hundreåra konsekvent satt storsamfunnets behov foran de samiske interessene. Resultatet er at samenes livsvilkår, språk og kultur er blitt svekket, og de ulike samiske næringsinteresser har måttet vike for storsamfunnets krav og behov.

Siden Norge tok deler av de samiske områdene, har landet høstet betydelige rikdommer fra disse områdene. Dersom de samiske bosettingsområdene skal kunne motstå det stadige presset de er utsatt for, er positiv særbehandling et nødvendig virkemiddel. Det er også nødvendig å overføre makt til samenes egne organer.

SV støtter samiske organisasjoner som arbeider for å verne og videreutvikle samiske næringer, livsformer, samisk kultur og språk.

Samene må gis muligheter til å utvikle sine livsvilkår og sin kultur på egne premisser. Samisk og norsk likestilles som administrasjonsspråk i samiske kjerneområder. Ekstrautgifter i tospråklige kommuner dekkes av staten.

- Styrke morsmålsopplæringen og lærebokproduksjonen for samisktalende og barn fra andre språklige minoriteter. Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annet språk.
- Innføre samisk språkløvs snarest mulig.
- Ved offentlige ansettelser i samiske områder, legges det vekt på om søkerne kan samisk. Ikke samisktalende gis obligatorisk samiskundervisning i arbeidstida.
- Samisk tolketjeneste må bygges ut.
- Undervisning i samisk språk og kultur må få fast plass i skolens undervisning, på alle nivå. Samiske barn må få lovfestet rett til opplæring i og på sitt morsmål. Samisk må være obligatorisk språkfag i alle samiske kjerneområder.
- Det må gis støtte til å opprettholde driften av samiske barnehager også i de større kommunene utenom de samiske kjerneområdene.
- Det må gis økt støtte til produksjon av læremidler på samisk.
- Bygge ut NRK/sameradioen og gi plass til langt flere faste radio- og tv-sendinger på samisk særlig for barn og unge.
- Sami Radio må bygges ut til en riksdekkende radio. Også lulesamiske og sørsamiske programmer må sendes på riksnettet.
- Produksjon av samiske fjernsynsprogrammer må øke, særlig for barn.
- Det må gis fast støtte til samiskspråklig presse.

Innvandrarar

Store kulturpolitiske utfordringer ligger foran oss ved inngangen til 90-åra. En av de viktigste er å utvikle Norge som et flerkulturelt samfunn. SV ser det som en viktig oppgave å støtte forsøk på å utvikle samspillet mellom den norske kulturelle egenart og våre nye landsmenns kulturbakgrunn. Dette vil gi opphav til nye spennende kulturytringer. De utslag av rasisme vi har sett her i landet, kan bare møtes med engasjement og aktivt arbeid for å oppnå gjensidighet og toleranse for den kulturarv innvandrere bringer med seg.

Norge skal tilby innvandrere skikkelige levevilkår.

- Økt støtte til innvandreneres egne organisasjoner, og erkjenne dem som representative og likeverdige samarbeidspartnere i innvandringspolitiske saker.
- I den første tida i Norge er det nødvendig med særtiltak for disse gruppene for å kunne oppnå likhet i muligheter i forhold til befolkningen forøvrig. Økt informasjon til innvandrere om norske samfunns forhold. Særlig viktig er det at innvandrerkvinner få informasjon om rettigheter de har i forhold til norsk lov.
- Øke midlene til innvandrerorganisasjonenes kulturelle aktiviteter, og oppmuntre til felles virksomhet med norsk kulturliv.
- Styrke morsmålsopplæringen og lærebokproduksjonen for samisktalende og barn fra andre språklige minoriteter. Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annet språk.
- Fremmedspråklige elever må sikres rett til fullverdig opplæring - herunder morsmålsundervisning. Forsøk med flerkulturelle klasser og lignende tiltak oppmuntres.

1985

Kampen mot diskriminering og undertrykking av dialekter, folkelig talemål og nynorsk skriftmål er viktige ledd i det nasjonale kulturforsvaret. SV vil arbeide for likestilling mellom nynorsk og bokmål. Alle bør oppmuntres til å bruke sin naturlige dialekt. Videre arbeider SV for at:

- Norskopplæringen styrkes på alle klassetrinn
- Norsk språk tas i bruk i størst mulig grad på felter der det er truet blant annet i mange vitenskaper og i olje- og databransjen
- Bokmål og nynorsk likestilles reelt i statstjenesten
- Vedtaket om 25 % nynorsk i NRK følges opp
- Alle lærebøker i grunnskole og videregående skole kommer til samme tid og med samme pris på begge skriftspråk
- Det innføres allmenn stemmerett i spørsmål om undervisningsspråk
- Det gis grundig skriftlig opplæring i begge målformer, blant annet ved at sidemålsstilen beholdes

Samar

Det samiske folk har bodd i Norden i uminnelige tider. Samene er ett folk, bosatt i 4 land. Myndighetene i de ulike landa har de siste hundreåra konsekvent satt storsamfunnets behov foran de samiske interessene. Resultatet er at samisk kultur og språk er svekket, og de ulike samiske næringsinteresser har måttet vike for storsamfunnets krav og behov.

Dersom de samiske bosetningsområdene skal kunne motstå det konstante presset de utsettes for fra storsamfunnet, er positiv særbehandling et nødvendig virkemiddel i en overgangsperiode. Det er også nødvendig å overføre mer makt til samenes egne organer.

SV støtter samiske organisasjoner som arbeider for å verne og videreutvikle samisk kultur, språk, næringer og livsform. SV går inn for at:

- Samisk og norsk likestilles som administrasjonsspråk i områder der samene utgjør en vesentlig del av befolkninga
- Ved offentlige ansettelses i samiske områder, legges det vekt på om søkerne kan samisk

- Utbygging av tolketjeneste forsere
- Undervisning i samisk språk og kultur må få fast plass i skolens undervisning, på alle nivåer. Samisktalende barn har rett til opplæring på sitt morsmål
- Det må gis økt støtte til produksjon av læremidler på samisk
- En samisk høgskole må bygges i et samisk område
- Forvaltningen av det samiske kulturminnevernet må legges til en samisk forskningsinstitusjon
- Sàmi Radio må bygges ut på distriktsnivå, og sendinger på riksnettet må utvides. Også lulesamiske og sørsamiske sendinger må komme på riksnettet
- Produksjon av samiske TV-programmer må øke. Flere TV-program bør tekstes på samisk

Kvenar

- Morsmålsopplæringa for samisktalende og finsktalende barn styrkes

Innvandrarar

Ulike kulturer og nasjonaliteter lever side ved side og beriker hverandre slik at vi får et frodigere og mer mangfoldig samfunn. Språk- og kulturforskjeller gjør det samtidig vanskelig for innvandrere å ta seg fram i det norske samfunn. Skal innvandrere kunne gjøre bruk av de samme rettigheter som nordmenn, må de tilbys ekstra bistand på en rekke samfunnsområder.

Alle barn har krav på å lære sitt morsmål skikkelig. Skal innvandrere kunne hevde seg i det norske samfunnet, er det dessuten nødvendig å lære norsk. SV ønsker å bedre undervisningstilbudet for innvandrere ved at:

- Statens støtte til undervisning av fremmedspråklige elever økes kraftig
- Alle innvandrere tilbys et norskkurs med tilstrekkelig antall timer til at de språkmessig kan fungere i norsk dagligliv. Undervisningen bør gis av lærere som kjenner innvandrernes morsmål

Radio og TV er viktige virkemidler for å knytte nordmenn og innvandrere nærmere sammen. SV arbeider for at:

- Radioprogrammene på innvandrerspråk får mer sendetid
- TV starter sendinger på innvandrerspråk
- TV sender flere filmer og andre programmer fra innvandrernes hjemland og om innvandrernes bidrag i det norske samfunnet

1981

- skolen må aktivt øke elevenes respekt for å kunnskap om eget talemål. Utgangspunktet for morsmålsopplæringa må være elevenes egen dialekt.

Samar

Samenes kultur og livsgrunnlag har stadig måttet vike for storsamfunnets interesser. For å bøte på de mistak som er gjort, krever SV at de samiske kjerneområdene får støtte til følgende tiltak:

- det samiske språket må få høyere status gjennom å bli brukt som forvaltningspråk. Samisktalende i kommuneadministrasjonen må få permisjon med lønn for å lære å skrive samisk.
- det må gis tilbud til voksne samisktalende om lære å skrive sitt morsmål.
- lærere som underviser i samisk må få nedsatt leseplikt p.g.a. merarbeid siden det i dag finnes alt for lite undervisningsmaterieell på samisk.
- samisk må tilbys som sidemål for norsktalende elever i grunnskolen. Samisktalende elever må sikres rett til begynneropplæring på samisk, og reell rett til valg av norsk eller samisk som hovedspråk senere.

Innvandrarar

- innvandrere ved adkomsten til Norge skal gis informasjon på morsmålet. Informasjonen skal særskilt gjelde deres rettigheter som arbeidstakere. Fagbevegelsen skal delta i informasjonen.
- elever i den ordinære grunnskolen med andre morsmål enn norsk må få fullverdig opplæring i sitt eget språk ved siden av norsk. En rekke innvandrerspråk må kunne brukes som sidemål i skolen.

1977

- språklig likestilling og støtter kampen for økt bruk av dialekt i skolen.
- at det gis bevilgninger slik at alle lærebøker kan komme ut på begge mål samtidig.
- at Stortingets krav om 25% nynorsk i NRK blir oppfylt og at statsbedrifter og statsorganer ellers overholder loven om språklig likestilling.

Samar

- å stimulere til bruk av samisk i skole og administrasjon i samisktalende distrikter.

Innvandrarar

SV vil arbeide for at:

- fremmedarbeidere får opplæring i norsk i arbeidstida, uten trekk i lønn.

1973

SF krever reell likestilling mellom de to offisielle norske skriftspråk. Dette betyr:

- at myndighetene konsekvent likestiller nynorsk og bokmål i proposisjoner, lover, forskrifter, rundskriv, skjemaer og kunngjøringer fra sentraladministrasjonen og andre offentlige kontorer og institusjoner.
- at nynorske strøk av landet har krav på at deres mål blir brukt begge veier i kommunikasjon med sentraladministrasjonen.
- at vi får en konsulent for målbruk i statstjenesten.
- at det i skolen må bli gitt grundig og saklig orientering om og opplæring i begge målformer.

Et statlig læremiddelforlag bør opprettes. Skriftlig læremateriell utgis samtidig og til samme pris på nynorsk, bokmål og samisk. I språkdelte skoler må alle elever få undervisning i sin egen målform opp til ungdomstrinnet, også i andre fag enn morsmål. I videregående skole må alle elevgrupper stilles likt med hensyn til læremateriell.

Samar

Dei hevdvunne rettane for samane til land og vatn må styrkjast, også i område der storsamfunnet har kraft- eller industriinteresser. Det må tilsettast ein ombodsmann som kan hjelpa til med å fremja samane sine rettar. Det økonomiske liv må styrkjast i dei samiske busettingsområda, og samisk språk må styrkjast i utdanningsinstitusjonane.

Samene må få iverksatt samme rettigheter som andre til yrkesutdanning og videregående utdanning. Allmennutdanningen må skje på grunnlag av den samiske kultur, og samisk må være undervisningsspråket i grunnskolen. Grunnskolen i ikke-samiske strøk må gi innsikt i og utvikle respekt for samisk kultur, økonomi og livsvilkår.

Sosialistisk Venstreparti blei formelt skipa i 1975. Det var Sosialistisk Valforbund som gjekk til val i 1973. Dei la fram eit program i 33 punkt der det meste dreiar seg om økonomi, næring og utanrikspolitikk. I databasen er SF sitt program for 1973 lagt til grunn for SV.

Venstre

2001

Språk bidrar til å gi felles identitet og referanser i en folkegruppe. Norge har to likestilte riksspråk og en unik samisk språkkultur, foruten alle minoritetsspråkene som brukes av innvandrere og deres etterkommere.

Likestillingspolitikken mellom nynorsk og bokmål må fortsette, og utvides i takt med innføringen av nye medier og ny teknologi. Blant annet bør det offentlige gå i bresjen for å stille krav ved innkjøp om at de vanligste dataprogrammene foreligger både på bokmål og nynorsk. Den raske utviklingen innenfor språkteknologi, gjør at vi kan kommunisere med elektroniske apparater gjennom tale. Da er det spesielt viktig at vi disse tilbudene tilpasses norsk språkbruk.

Venstre vil holde på den obligatoriske undervisningen i sidemål, og stille krav om at læremidler, også elektroniske, er tilgjengelige på begge målformer til samme tid.

Det språklige mangfoldet må sikres ved at kravet om bruk av nynorsk etterleveres i riksdekkende kanaler i radio og fjernsyn som opererer i henhold til eksklusiv konsesjon eller annen særbehandling.

Venstre vil:

- Stille krav om at de vanligste dataprogrammene finnes både i bokmål- og nynorskversjon.

Samar

Storsamfunnet har et ansvar for å gi de ulike minoritetskulturene i Norge anledning til å utfolde seg og utvikle sin kultur på egne premisser. Venstre vil styrke det samiske forskningsmiljøet ved universitetet i Tromsø og ved den samiske høyskolen i Kautokeino, og læreboksituasjonen på samiske språk må bli mye bedre enn i dag. Det må gis støtte til utgivelse av litteratur og aviser på samisk språk. Kringkastingsselskaper med allmennkringkastingsoppgaver må kunne tilby sendinger på samisk eller tekstet på samisk.

Språk bidrar til å gi felles identitet og referanser i en folkegruppe. Norge har to likestilte riksspråk og en unik samisk språkkultur, foruten alle minoritetsspråkene som brukes av innvandrere og deres etterkommere.

Venstre vil:

- Styrke samisk universitets- og høyskolemiljø.

Innvandrarar

De som kommer til Norge må få et tilbud om opplæring og orientering om norske samfunnsforhold som setter dem i stand til å delta i det norske samfunnet. De som kommer skal på samme måte som norske borgere få rettigheter og plikter. Samfunnet må stille krav om at de som ønsker å bosette seg i Norge gjør sitt beste for å tilegne seg gode norskkunnskaper. Samtidig må undervisningstilbudet være av så god kvalitet og så omfattende at dette kan bli reelt. Analfabeter må få et eget opplegg for sin opplæring.

Skolen er det stedet det må gjøres mest for å sikre at unge innvandrere får en best mulig basis for kontakt med det norske samfunnet. Norskopplæringstilbudet må gi kvalifikasjoner som kan få flere med innvandrerbakgrunn til å ta høyere utdanning. Det må være et mål at undervisningspersonellet gjenspeiler den etniske sammensetningen i resten av befolkningen. Det bør åpnes for å gi fremmedspråklige lærerstudenter dispensasjon fra kravet om å tilegne seg kunnskaper i sidemålet.

Språk bidrar til å gi felles identitet og referanser i en folkegruppe. Norge har to likestilte riksspråk og en unik samisk språkkultur, foruten alle minoritetsspråkene som brukes av innvandrere og deres etterkommere.

Et Norge med rom for flere kulturelle minoriteter fører også til andre utfordringer for skolen. Venstre mener skoleverket bedre må settes i stand til å ta imot nye elevgrupper, bl.a. gjennom kompetanseheving av personalet og tilføring av ressurser. Videre må det legges til rette for at skolen blir et sted hvor ulike kulturer møtes, og elevene lærer å leve i et internasjonalt samfunn. Morsmålsopplæringen på grunnskolenivå må opprettholdes.

1997

Det norske språk, deriblant folks lese- og skriveferdigheter, står i fare for å bli forringet. Venstre ser det derfor som en av sine viktigste kulturelle oppgaver å verne om språket og litteraturen, selve grunnlaget for vår nasjonale identitet. Det norske dialektmangfoldet og våre to skriftspråktradisjoner er en stor verdi for oss som folk. Uten språk, intet demokrati.

Venstre vil arbeide for at det opprettes en ny norsk teaterskole tilknyttet en nynorskspråklig region.

Det språklige mangfoldet må sikres ved at kravet om bruk av nynorsk i NRK etterlevs både i NRK og i riksdekkende kanaler i radio og fjernsyn som opererer i henhold til eksklusiv konsesjon eller annen særbehandling.

Venstre vil opprettholde den obligatoriske undervisningen i sidemål, og stille krav om at læremidler er tilgjengelige på begge målformer til samme tid. Elever med utenlandsk bakgrunn må gis et forsterket tilbud om norskopplæring, samtidig som de også tilbys undervisning i morsmål. Venstre vil videreføre et spesialskoletilbud for enkelte grupper som for eksempel hørselshemmede som har rett til å bli undervist i et eget språkmiljø.

Samar

Storsamfunnet har et ansvar for å gi de samiske folk anledning til å utfolde seg og utvikle sin kultur på egne premisser. Venstre vil styrke det samiske forskningsmiljøet ved universitetet i Tromsø og ved den samiske høyskolen i Kautokeino, og læreboksituasjonen på samiske språk må bli mye bedre enn i dag. Det må gis støtte til utgivelse av litteratur og aviser på samisk språk. Kringkastingsselskaper med allmennkringkastingsoppgaver må kunne tilby sendinger på samisk eller teksten på samisk.

Innvandrarar

Hele spekteret av lokale kulturytringer, innvandrerkultur og andre minoritetskulturer må støttes aktivt.

De som kommer til Norge må få et tilbud om opplæring og orientering om norske samfunnsforhold som setter dem i stand til å delta i det norske samfunnet. De som kommer skal på samme måte som norske borgere få visse rettigheter og plikter. Samfunnet må stille krav om at de som ønsker å bosette seg i Norge gjør sitt beste for å tilegne seg gode norskkunnskaper. Samtidig må undervisningstilbudet være av så god kvalitet og så omfattende at dette kan bli reelt. Analfabeter må få et eget opplegg for sin opplæring.

Skolen er den plassen der det må gjøres mest for å sikre at unge innvandrere får en best mulig basis for kontakt med det norske samfunnet. Norskopplæringstilbudet må gi kvalifikasjoner som kan få flere med innvandrerbakgrunn til å ta høyere utdanning. Det må være et mål at undervisningspersonellet gjenspeiler den etniske sammensetningen i resten av befolkningen.

Det bør åpnes for å gi fremmedspråklige lærerstudenter dispensasjon fra kravet om å tilegne seg kunnskaper i sidemålet, samtidig som det kreves at dette tas som etterutdanning i løpet av en periode på 5 år.

Det må stilles krav om at også hjemmeværende innvandrerkvinner tar del i tilbudet om norskopplæring for å bli i stand til å delta i det norske samfunnet. For at kvinnene skal ha reell mulighet til å delta på språkkurs må det tilbys barnepass-ordninger o.l.

Elever med utenlandsk bakgrunn må gis et forsterket tilbud om norskopplæring, samtidig som de også tilbys undervisning i morsmål.

1993

Språket er uvurderlig som base for kulturell og personlig identitet. Den norske språkrikdommen, med dialektmangfold og to skriftspråktradisjoner, representerer en verdi for oss som folk. Venstre vil fortsatt støtte likestilling mellom nynorsk og bokmål.

Venstre vil opprettholde den skriftlige undervisningen i sidemål. Den skriftlige sidemålsundervisningen bør som i dag starte i 8. klassetrinn. Det er viktig at elever får kjennskap til bakgrunnen for at vi har to skriftspråk. Sidemålsopplæringen må sette elevene i stand til å lese og skrive begge målformer.

Venstre vil i perioden arbeide for opprettelsen av en ny, norsk teaterskole, tilknyttet et nynorsk språkmiljø utenfor Oslo.

Samar

Både i forhold til de språklige forskjeller vi har hatt lenge i Norge, og i forhold til de nye språk som utlendinger bringer med seg, har storsamfunnet et ansvar. Venstre ser det også som meget viktig å sikre de forskjellige samiske språks overlevelse. Det er viktig å styrke utdanningstilbudet for de samisk-språklige, samt i kvensk/finsk, og tilgjengeligheten av oversatt litteratur må økes.

Norge har ansvar for å gi den samiske befolkningen muligheter for å utfolde og utvikle sin kultur på egne premisser. Venstre vil styrke det samiske forskningsmiljøet ved universitetet i Tromsø, og læreboksituasjonen på samisk språk må bli langt bedre enn i dag. Støtten til utgivelse av samisk litteratur og til samisk oversettelse må økes. Også det samiske teatret Beavvas Sami Teahter må få bedret sine utviklingsmuligheter.

Kvenar

Det er viktig å styrke utdanningstilbudet for de samisk-språklige, samt i kvensk/finsk, og tilgjengeligheten av oversatt litteratur må økes.

Innvandrarar

Venstre vil innføre obligatorisk norskopplæring for alle som innvilges oppholdstillatelse i Norge.

Venstre vil opprettholde støtten til morsmålsundervisning for flyktninger og asylsøkere i Norge. Det er godt faglig belegg for at denne undervisningen bidrar til å lette opplæringen i norsk. Samtidig er det vesentlig at folk som søker tilflukt i Norge får opplæring i sitt morsmål for å være i stand til å vende tilbake når forutsetningene for dette er tilstede.

1989

Venstre ser det som viktig å ta vare på egenarten og mangfoldet i det norske språket. Vi vil oppmuntre alle til å bruke sitt eget talemål, og på den måten skape selvtillit og identitet.

Venstre vil:

- opprettholde de to skriftspråka våre og stimulere til forskning og bruk av dialektene i bygd og by. De to målformene må være reelt likestilte i statsforvaltninga.
- bedre språkopplæringa i norsk ved å innføre flere norsktimer i grunnskolen og støtte forskning om skriveopplæring.
- beholde sidemålsopplæringa i ungdomsskolen og videregående skole, og beholde eksamen i begge målformer.

- støtte prosjekter for å finne dekkende norske ord for utenlandske uttrykk.
- sikre at lærebøker skal foreligge på begge målformer, til samme tid og samme pris.

Samar

Samene er et eget folk i Norge. De har sin historie, sitt språk, sin kultur og sine verdier.

Venstre vil:

- legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Samiske institusjoner og organer må gis bedre økonomiske vilkår, og økt selvstendighet.
- at grunnlovens og samisk språkløvs intensjon skal realiseres slik at samisk språk brukes i offentlige institusjoner og etater i samiske bosettingsområder.
- at kommuner som bruker samisk i tillegg til norsk i administrasjonen må få økonomisk kompensasjon.
- sikre samiske barn rett til opplæring etter intensjonene i samisk språkløvs.

Kvenar

- gi den kvenske befolkninga tilbud om undervisning i kvensk / finsk slik at kvenenes kulturelle og språklige stilling bedres.
- at den kvenske / finske befolkning gis tilbud om undervisning i kvensk / finsk slik at den språklige og kulturelle stillingen blir bedret. Kvenske / finske foreninger og organisasjoner må få tilstrekkelig økonomisk støtte til å ta del i dette arbeidet.

Innvandrarar

Mennesker fra andre land kan representere impulser og nye kunnskaper som kan være viktig stimulan til fornyelse og større åpenhet i det norske samfunn. Våre nye landsmenn kan blant annet gi et viktig bidrag til å øke verdiskapningen i næringslivet. Dessuten trenger Norge den utfordringen et kulturelt mangfold kan gi, og som kan bidra til å utvide vår horisont. En integrering av disse gruppene vil kunne gjøre Norge til et mer fargerikt og spennende samfunn - til et samfunn i positiv utvikling.

- styrke tilbudet til de fremmedspråklige elevene både i morsmål og norsk, og lovfeste rett til morsmål-opplæring for fremmedspråklige elever.
- at innvandrere, flyktninger og asylsøkere skal ha et likt tilbud om opplæring i norsk. Opplæringen må styrkes og komme opp på samme nivå som i de andre nordiske land. Undervisningsplanene må være praktisk relatert og det må være et nært samarbeid med arbeidsmarkedsetaten.

1985

Språket er en del av livsformen. Gjennom språket former og forstår mennesket omverdenen. Venstre vil ta vare på egenarten og mangfoldet i det norske språket. Vi vil oppmuntre alle til å bruke sitt eget talemål og på den måten skape selvtillit og identitet. I alle sammenhenger er det viktig å bruke et folkelig språk som hindrer avmakt og avstand.

Norsk morsmål må styrkes fordi det har betydning for den enkeltes identitet. Styrking av morsmålet vil også generelt styrke vår nasjonale kultur.

Venstre vil:

- at norskfaget skal styrkes i alle skoleslag, bl.a. ved at timetallet økes, særlig i grunnskolen.
- at talemål/dialekter blir sett på som fullverdige språk og som det naturlige utgangspunkt for skriftlig opplæring.
- at skriftlig opplæring på begge målformer skal styrkes i skoleverket og i høyere utdanning. Sidemålet i ungdomsskolen og den videregående skolen skal opprettholdes.

- at alle studenter i høyere utdanning skal ha et obligatorisk norskkurs. Ved universitetene legges kurset inn under det forberedende studium.
- at læremidler og lærebøker skal ajourføres når ny faglig innsikt og ny kunnskapsvinning gjør det nødvendig.
- at produksjon av nynorske lærebøker må sikres tilstrekkelig støtte.
- at det skal være allmenn stemmerett i skolemålssaker.
- at målformene skal være reelt likestilte i statsforvaltningen.
- at norsk skal brukes som arbeids- og administrasjonsspråk i nye bransjer som olje- og dataindustrien.
- at minst 25 pst. av ordsendingene i NRK og i TV2, når dette kommer, skal være nynorsk. Minst 50 pst. av programmene i TV2 må være norske produksjoner.

Samar

Den samiske befolkningen har lidd under kulturelt og økonomisk press fra storsamfunnet i mange hundreår. Storsamfunnets behov har blitt satt foran samiske interesser, og samisk språk og kultur har blitt skadelidende ved fornorskningspolitikken. Samene må gis muligheter til utvikling på egne premisser.

Venstre går inn for:

- at samisk språk innføres som administrasjonsspråk i områder der samene er en vesentlig del av folket.
- at støtten til samiskspråklige tidsskrifter og samiske kulturtiltak, lærebøker, tolktjeneste, organisasjonsarbeid - blir økt.

Innvandrarar

De mange etniske grupper og kulturer i dagens Norge kan virke fremmed for mange. Når arbeidsledigheten er stor og sosialt eller økonomisk press gjør seg gjeldende, er få mer utsatt enn nettopp innvandrerne. Både etter internasjonal og norsk lov plikter alle å behandle innvandrerne slik andre norske borgere blir behandlet. Derfor må også de ulike etniske gruppene gis mulighet til å utvikle sin kultur og til å ta del i de demokratiske organer i vårt samfunn.

For å fremme integrering av innvandrere i det norske samfunn vil Venstre arbeide for:

- å gi den norske befolkning mer kunnskap om flyktninger og innvandrere.
- å styrke norskundervisningen til fremmedspråklige i Norge.
- å innføre obligatorisk morsmålsundervisning i grunnskolen.

1981

Språket er ein viktig del av identiteten vår, både som individ og som nasjon. Det er derfor naudsynt at kvar einskild får opplæring i den målforma han eller ho finn naturleg. Vi må arbeide for eit levande skriftspråk som ligg nær opp til talemålet både i ordval og i setningsbygging.

VENSTRE vil:

- arbeide for at den nye mållova skal bli fylgt
- stille begge målformer likt i undervisning, kringkasting og offentleg teneste
- gå inn for å opprette på ny nynorsk-konsulentstillingar i NRK
- gje dialektane høve til å utfalde seg som den positive kulturfaktoren dei er, mellom anna ved å auke dialektbruken i NRK
- arbeide for at løyvingane til nynorske lærebøker skal bli store nok til å oppnå reell jamstilling, og at lærebøker til alle skoleslag skal ligge føre på både målformer til same tid og same pris
- styrke opplæringa i sidemål i ungdomsskolen, den vidaregåande skole og i høgare skoleslag
- arbeide for å avgrense den utanlandske påverknaden av språket.

Samar

- gje samisk- og finsktalande barn opplæring på deira eige språk
- gje samane betre utdanningstilbod. Det samiske utdanningsrådet må styrkast
- gå inn for å opprette ein opplysingssentral i indre Finnmark der dei som talar samisk kan få hjelp.

Kvenar

- gje samisk- og finsktalande barn opplæring på deira eige språk

Innvandrarar

- utvide den obligatoriske undervisninga i norsk språk og norske samfunnstilhøve for nye innvandrarar

1977

Språket er ein viktig del av identiteten vår som individ og som nasjon. Det er derfor naudsynt at kvar einskild kan få opplæring i den språkforma han eller ho finn naturleg.

Vi må arbeide for eit levande skiftspråk som ligg nær opp til talemålet, både i ordval og setnadsbygging.

VENSTRE vil:

- at begge språkformene vert stilt likt i undervisning, kringkasting og offentleg teneste
- at dialektane får høve til å utfalde seg som den positive kulturfaktor dei er
- arbeide for å avgrense den utanlandske innverknad på språket
- sikre Norsk Språkråd gode arbeidsvilkår
- styrke retten til undervisning i den målforma eleven og foreldra ønskjer
- at alle røysteføre i krinsen skal ha røysterett ved røysting om målforma i skolen
- gå inn for at norskfaget vert obligatorisk for alle studentane ved dei pedagogiske høgskolane. Norskfaget må styrkast ved m.a. auka timetal
- arbeide for at den lovfesta regelen om at læremiddel i grunnskolen og vidaregåande skolar skal kome på bokmål og nynorsk til same tid og til eins pris, vert følgt i praksis
- gå inn for at opplæring i sidemål skal halde fram som obligatorisk fag i dei vidaregåande skolane

Samar

- at samisk- og finsktalande barn i høgere mon skal få opplæring i sitt eige språk
- gje den samiske folkegruppa betre skole- og utdanningstilbod
- gå inn for å opprette ein opplysningsentral i Indre Finnmark der dei som talar samisk, kan få hjelp

Kvenar

- at samisk- og finsktalande barn i høgere mon skal få opplæring i sitt eige språk

Innvandrarar

- sikre framandarbeidarfamiliane god opplæring i eit norsk skriftspråk og at barn, der dette er mogeleg, skal få ei grunnleggande opplæring i sitt eige språk
- gje framandarbeidarane og familiane deira betre høve til opplæring og utdanning

1973

I språket er det nedfelt menneskelege verdiar som vi aktivt må verne langt betre enn tidlegare. Det gjeld for alle dei språka og språkformene som vi har: bokmål, nynorsk, samisk og finsk. I

vår kommersialiserte massekultur er det sterke motkrefter til desse verdiane. For det einsskilde mennesket og for nasjonen har språket med vår identitet å gjere, og det må vernast effektivt. Norsk målarbeid har alltid hatt solid støtte i Venstre. Likestillingsvedtaket i førre hundreåret var i høg grad eit resultat av Venstres arbeid. Det er enno langt igjen før dette vedtaket er gjennomført i praksis. Venstre vil halde fram med sitt arbeid for rettferdig språkforhold. Dette vil blant anna gjelde i radio og fjernsyn, presse og statsadministrasjon.

VENSTRE VIL

- arbeide for at lærebøker og læremiddel bli gjevne ut på begge skriftspråk til same tid og same pris. Det blir sett i verk statlege tiltak når det gjeld utgjeving og produksjon. Tiltaka bør i høgast mogleg grad også gjelde høgskole og universitet.
- at Norsk Språkråd blir sikra gode arbeidsvilkår
- gå inn for statleg støtte til NTB slik at byrået betre skal kunne løyse si oppgave i vårt språkløyvde samfunn
- at arbeidet med morsmålet blir høgt prioritert blant dei vitenskaplege oppgåvene. Her kjem dialektgranskinga inn som ein naturleg led. Dei institusjonane som arbeider med dette, må få gode arbeidsvilkår, slik at dei på breiare basis kan ta opp til gransking språket i sosial samanheng.

Samar

I språket er det nedfelt menneskelege verdiar som vi aktivt må verne langt betre enn tidlegare. Det gjeld for alle dei språka og språkformene som vi har: bokmål, nynorsk, samisk og finsk. I vår kommersialiserte massekultur er det sterke motkrefter til desse verdiane. For det einsskilde mennesket og for nasjonen har språket med vår identitet å gjere, og det må vernast effektivt.

- at det må gjennomførast spesielle tiltak for å halde ved like den samiske kulturen.
- gå inn for at staten sikrar det finansielle grunnlaget for ei avis på samisk
- at samisk- og finsktalande barn i høgare grad enn i dag skal få opplæring på sitt eige språk

Kvenar

I språket er det nedfelt menneskelege verdiar som vi aktivt må verne langt betre enn tidlegare. Det gjeld for alle dei språka og språkformene som vi har: bokmål, nynorsk, samisk og finsk. I vår kommersialiserte massekultur er det sterke motkrefter til desse verdiane. For det einsskilde mennesket og for nasjonen har språket med vår identitet å gjere, og det må vernast effektivt.

- at samisk- og finsktalande barn i høgare grad enn i dag skal få opplæring på sitt eige språk

1969

Det er naudsynleg å samle alle positive krefter til vern om norsk språk. Berre på den måten kan ein stå mot dei uheldige sidene ved den påverknaden som framande språk representerar. Vi hevdar prinsippet om full og reell jamstilling mellom våre to skriftspråk, med sikte på ei utvikling fram mot eitt norsk mål.

VENSTRE vil

- at lærebøker for alle skoleslag blir gitt ut på begge skriftspråk til same tid og til same pris,
- at det blir utarbeidd lovreglar med det mål å få full jamstilling mellom våre to språk også i radio og fjernsyn,

Samar

- arbeide for at utbygging av undervisningstilbodet i sameområda skal halde fram,
- styrke språkundervisninga og undervisning i samisk kultur og i historie,
- syte for å få bort økonomiske hindringar for å nytte eit utvida utdanningstilbod.
- at det til kvar tid må finnast eit reelt tilbod om naudsynte og tidhøvelege bøker på samisk.

- arbeide for at vi gjennom forskning og forsøk kan kome fram til eit godt skoletilbod for samisktalande elevar med undervisning i samisk språk, kultur og historie og vidare at det blir sytt for nok utdanning av kvalifisert undervisningspersonale i denne delen av skoleverket

Kvenar

- arbeide for at elevar med finskspråkleg bakgrunn kan få undervisning på finsk,

1965

Vi hevder full likestilling mellom de to offisielle skriftspråk og arbeider for å fremme norsk målføring med sikte på en utvikling fram til ett norsk mål. Skolene må sikres lærebøker på begge mål. Det må bli et vilkår for godkjenning av lærebøker at de kan komme ut på begge de offisielle målformene til samme tid og til samme pris. Dersom det ikke blir utgitt tilstrekkelig med lærebøker til alle skoleslag, må spørsmålet om statsstøtte og eventuelt statsforlag for lærebøker tas opp.

1961

Venstre vil hevde full likestilling mellom målformene og arbeide for å fremme norsk målføring med sikte på en utvikling fram mot ett norsk mål.

1957

Hevde full likestilling mellom målformene og verne arbeidet for å fremme norsk målføring med språklig samling som mål. Skoleverket må få bøker på begge mål i all opplæring.

1953

Full jamstelling mellom de to skriftmålene og fortsatt arbeid for en utvikling på norsk folkemåls grunn med språklig samling som sluttmaal. Effektivt tilsyn med at mållovene blir fulgt. Skoleverket må få lærebøker på begge mål i all opplæring.

1949

Likestilling av de to målformene gjennomføres fullt ut. Arbeidet for å få lærebøker på begge mål påskyndes.

1945

I vårt arbeid for en nasjonal kultur må nynorskens plass i kirke, skole og administrasjon styrkes og utvides, så den får den plass den har krav på i vårt folks liv og utvikling.

1936

Gjenreising av det norske folkemål og navneverk.

1933

Fortsatt arbeid for gjenreising av det norske folkemålet.

1930

Fortsatt arbeid for gjenreising av det norske folkemål. Nynorsk gis jevn gode vilkår med bokmålet i administrasjon og lovgiving.

1927

Fortsat arbeide for gjereising av det norske maal. Dets bruk i lovgivning og administration utvides; ved nyansættelser i centraladministrationen kræves at vedkommende beherkser begge maalformer.

Statstøtten til de høiere skoler fordeles slik, at det kan ydes ordinært statstilskud til et gymnas med helnorsk undervisning i fylker som ikke har offentlig landgymnas.

1924

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemål fortsettes på grunnlag av stortingsvedtaket av 1885 således :

Vårt skolevesen må ordnes slik, at der på alle trin i den almene opplæring skal finnes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til å bruke det norske folkemål i alle skoler, også fagskoler.

Der må snarest mulig bli satt igang flere gymnas med helnorsk undervisning, så det blir minst ett i hvert bispedømme. Dette krav må gjennomføres før gymnas med norsk-dansk opplæringsmål opprettes med statsbidrag.

Det norske folkemål skal gis større plass i lovgivningen og på offentlige kontor. Når et herredsstyre krever det skal centraladministrasjonen bruke helnorsk i all skriftlig forbindelse med de kommunale styrings- og arbeidsgrener i vedkommende herred. Ved ansettelse av nye tjenestemenn skal der under ellers like vilkår legges vekt på, at de kan begge mål. Årvisse norskmålskurser for lærere og andre offentlige og kommunale tjenestemenn.

Fortsatt gjennomføring av norske former i offisielle stedsnavn.

Utredning av spørsmålet om å innføre rent norsk mål i reglement og kommando, lærebøker og muntlig opplæring i militærskoler og på militære øvelsessteder.

1921

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemål fortsettes, på grundlag av stortingsvedtaket av 1885 således:

Vårt skolevesen må ordnes slik, at der på alle trin i den almene opplæring skal finnes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til å bruke det norske folkemål i alle skoler, også fagskoler.

Der må snarest mulig bli satt igang flere gymnasier med helnorsk undervisning.

Det norske folkemål skal gis større plass i lovgivningen og på offentlige kontorer. Ved ansettelse av nye tjenestemenn bør det under ellers like vilkår legges vekt på, at de kan begge mål. Årvisse norskmålskurser for offentlige tjenestemenn.

Fortsatt gjennomføring av norske former i offisielle stedsnavn.

1918

Arbeidet for gjenreisningen av det norske folkemaal fortsettes paa grunnlag av stortingsvedtaket av 1885 saaledes:

Vort skolevesen maa ordnes slik, at der paa alle trin i den almene opplæring skal findes skoler med helnorsk undervisning, og at der blir høve til at bruke det norske folkemaal i alle skoler, ogsaa fagskoler.

Der maa snarest mulig bli sat i gang flere gymnasier med helnorsk undervisning.

Det norske folkemaal skal efter hvert gis plads i lovgivningen og paa offentlige kontorer. Samtidig bør man fremme al national vokster som fører frem til et samnorsk maal.

1915

Fortsat arbeide for reisning av det norske folkemaal.

Det norske folkemaals ret i henhold til stortingsvedtaket av 1885 om like vilkaar for begge maal gjennomføres loyalt.

Det maa efterhvert gis plads i lovgivningen og paa offentlige kontorer.

1912

Lojal gjennomførelse av odelstingsbeslutningen av 1878 om talemaalet i skolerne av stortingsbeslutningen av 1885 om like vilkaar for landsmaalet og det almindelige bokmaal og av lovene om maalet i skolerne.

1909

Lojal gjennomføring av stortingsbeslutningen av 1885 og av lovene om like vilkaar for landsmaalet og det almindelige bokmaal.

1906

Fortsat arbeide for reisningen af det norske maal, bl. a. ved, at den ene skriftlige prøve til artium blir paa landsmaal.

Artiklar, foredrag, notat, utgreiingar om aktuelle faglege eller språkpolitiske spørsmål. Innhaldet står for forfattarens rekning. Alle småskriftene er tilgjengelege på www.aasentunet.no.

På parti med språket?

Språkpolitikk i partiprogramma 1906–2005

”Den tradisjonelle delen av norsk språkpolitikk har i eit par tiår vore prega av partipolitisk idétørke. Her er det langt mellom dei nye smakfulle drammane i partiprogramma utover i 1980- og 90-åra.”

- Komplette utdrag frå partiprogramma like frå dei første formuleringane i 1906
- Språkpolitikk generelt
- Nynorsk
- Samisk
- Kvensk
- Dei nye innvandrarspråka
- Innleiande essay om språk og parti

Ottar Grepstad er direktør i Nynorsk kultursentrum, og har m.a. gitt ut *Retorikk på norsk* (1988), *Det litterære skattkammer* (1997) og *Det nynorske blikket* (2002).

Nynorsk kultursentrum eig og driv

- Ivar Aasen-tunet, nasjonalt dokumentasjons- og opplevingscenter for nynorsk skriftkultur, med det eldste personmuseet i landet.
- Dei Nynorske Festspela, ei årleg feiring av den nynorske skriftkulturen, som har vore arrangerte sidan 1992.
- www.aasentunet.no, nettstaden for påliteleg og oppdatert informasjon om nynorsk skriftkultur, med Nettbiblioteket som inneheld den største samlinga av nynorske tekstar på Internett.

ISBN 82-92602-03-8

HOVUDSPONSORAR

Sparebanken Volda Ørsta • Sunnmørsposten • Tussa Kraft • Widerøe • Ørsta Stål